RELECTIO
CAP. ITA QVORVNDAM DE IVDAEIS, IN QVA DE REBVS AD SARRACENOS DEFERRI

prohibitis, & cenſuris ob id latis non ſegniter diſputatur compoſita,& pronunciata in inclyta Conimbricenſi academia anno M. D. L.

PER MARTINVM AB AZPILCVETA DOCTOREM Nauarrum, tunc illius primariæ functionis in ſacrorum canonum facultate gymnaſtam; qui ante duodecim annos fuerat eiuſdem functionis in clariſſima Salmanticenſi.

NVNC AVTEM ROMAE RECOGNITA, EMENDATA, & aucta per eundem ante viginti annos rude donatum ſiue iubilatum; & in præſentia in Romana Curia S.D.N. Gregorij XIII. Sacræq. eius in foro conſcientiæ Pœnitentiariæ obſequiis inſeruientem.

AD ORNATISSIMVM MAGISTRVM SIMONEM RODERICVM admodum Illuſtris Ordinis Societatis IESV in Portugalliæ Regno tranſmarinisq. Regionibus citra Indiam præfectum, & ad primum, idemq. valde Illuſtre eiuſdem Societatis Conimbricenſe Collegium.

CONTENTORVM ELENCHVS eſt proxima pagina.

CVM LICENTIA SVPERIORVM.

ROMAE, EX OFFICINA ACCOLTIANA.

M. D. LXXX.

Inſignis forma, doctrina inſignior vnus:
At ſuperat ſummi cultus vtrumque Dei.

ELENCHVS NOTABILIVM.

De ſumma principaliter contentorum. Not. I.
De cupiditate, ſæuitia, & crudelitate. Not. II.
De neceſsitate manifeſtandi ſe Chriſtianum. Not. III.
De verbo Sarracenus, vnde dicatur, & quos infideles includat. Not. IIII.
De propria, & lata ſignificatione verbi arma profundius, quam alibi. Not. V.
Quod per delationem armorum hic vetitam non omnis eorum materia vetatur. Not. VI.
Quod verbũ, lignamen, barbarũ eſt, & quæ includat. Not. VII.
Qui ſint deferẽtes, & ſubminiſtrantes; & vt differũt. Not. VIII.
Quod, & quare plus peccat Chriſtianus iuuans Sarracenos, quam ipſi. Not. IX.
Quod ſubminiſtrans neceſſaria Sarracenis in bello incidit in pœnas huius cap. & quæ ſint illa. Not. X.
Quod galeas Sarracenicas, & naues piraticas gubernantes incidunt, &c. Not. XI.
Continet inſuper ſeptẽ gloſſas grãdes, vtiles, & nouas.

GREGORII XIII. PONT. MAX. motu proprio ſancitum eſt, ne quis Typographus imprimere neu quis bibliopola, vel alius vendere, venaliave habere, donare, aut permutare audeat *Martini ab Azpilcueta Doctoris Nauarri opera omnia, vel illorum partem aliquam* ante ſeptẽ annos abſq. eiuſdem auctoris conſenſu; ſub pœna ſententiæ excommunicationis, & aliarum in præfato proprio motu contentarum.

ORNATISSIMO VIRO MAGISTRO SIMONI RODERICO

Admodum Illuſtris Ordinis Societatis I E S V in Portugalliæ Regno, tranſmarinisq. regionibus citra Indiam Regi, & D.N.Ioanni III. ſubiectis Præpoſito, ac Principis, & D. N. Luſitaniæ Regis deſignato confeſſario quam colendiſsimo; Conimbricenſiq. eiuſdem Societatis primo, valdeq. illuſtri Collegio

MARTINVS AB AZPILCVETA DOCTOR NAVARRVS S. IN CHRISTO P.

MVLTA me, viri multis nominibus ſuſpiciendi, impulerunt, immo vero compulerunt, vt vobis, veſtroq. admodum illuſtri nomini hunc in caput. Ita quorundam de Iudæis commentarium, humiliorem licet, quam qui tanto, tantoq. de nomine dicto ordini dicandus eſſet, conſecrarem. Primum quidem, quod vos fuiſtis in cauſſa, vt eum com-

poneremus, dum deciſiones quæſtionum in confeſſionibus ſacris, quarum diligentiſſimi, ſtrenuiq. ſuaſores, auditoreſq. eſtis, quotidie occurrentium ſitientes, Regem, & D.N. Ioannem III. omnium, quos terra colit, piiſſimum oraſtis, vt mihi eius in hac ſua regia, eademq. florentiſſima Academia gymnaſtarum minimo iuberet, publicam ſuper eo diſputationem, quam repetitionem vocamus, habere. Deinde, quod in eis reſoluuntur quæſtiones illæ grandes, quas per litteras ſuas generis nobilitate, eruditione, ac religione inſignes Ludouicus Gonſiſaluus a Norogna, & Ioannes Nonnius ſocij veſtri in Aphricam, cauſſa inſtruendi, conſolandi, confirmandi, redimendiq. Chriſtianos captiuos ad impiam Sarracenorum gentem miſſi, ſuis litteris ante duos annos mouerunt. Quæſtiones item illæ, quas perdoctus Emanuel a Nobrega iam pridem a nobis laurea donatus religione, doctrina, & genere clarus, & Ioannes ab Azpilcueta meus ex fratre nepos cariſſimus ex Braſilia; quo eos ad negotia IESV CHRISTI agenda miſiſtis, ante annum ſuis litteris interrogarunt. Poſtremo quod meum erga vos amorem, obſeruantiam, & pietatem, vel hoc munuſculo teſtatam eſſe omnibus eo magis percupio, quo pluribus olim videri potui frigidius iſtud veſtrum viuendi inſtitutum ab initio probare: tametſi præ multis ad id alliciebar: nempe quod inuentum erat hominis conterranei mei, Ignatij nimirum a Loyola Præpoſiti veſtri Generalis, viri gentilitia pietate, nobilitateq. ac multis alijs nominibus venerandi; quodq. vnus ex primis vndecim, qui Sacroſanctæ Sedi Apoſtolicæ vos deuouiſtis, nempe magiſter Franciſcus ab Azpilcueta & Xabierre a Rege, ac D.N. vna tecum, Simon clariſſime, Roma vocatus, & Societatis ve-

ſtra

ſtræ Indicæ præfectura, vita ſancta, ſanctisq. ſignis, vt fertur clarus, cognationis iure propinquo coniunctus eſt. Conſentiebam enim plurimorum de veſtro iſto inſtituto præiudicijs; nempe tot, & tantarum præcellentium religionum, earundemq. antiquarum diuerſitatem efficere, vt hæc veſtra noua parum futura eſſet fructuoſa. Adeo quod non deeſſent, qui putarent, eam numquam vllo tempore tantos, quantos iam tullit fructus, laturam: tam fallitur in dubijs hominum ſolertia rebus. Quando vero vos non ſolum expectationem noſtram: ſed etiam eorum, qui de vobis conceperunt maximam, viceritis, dum ſupramodum caritatem, pacem, miſericordiam, patientiam, ceterasſque alias omnes maxime Chriſtianas virtutes, & vobis quæritis, & alijs omnibus quærendas perſuadetis; dum amorem, & reuerentiam erga omnia eccleſiæ ſacramenta, præſertim Euchariſtiæ, & pœnitentiæ, quæ hoc tempore, pro dolor, multi minuere conantur, mire augetis. Dum denique modeſtiæ, demiſſionis animi, omnigenæq. pietatis, operibus, & exemplis veſtrum nomen breui tempore Europæ, Aphricæ, Aſiæq. vltra Gangem adeo probaueritis gratum, illuſtreq; feceritis, vt paſſim cuiuſq. ordinis illuſtriſsimos adoleſcentes diuino quodam ſpiritu, & impulſu veſtra ſigna ſequentes videamus. Quis vos pius non obſeruet, non veneretur, colat, & diligat? Quis non vobis, nil niſi CHRISTI obſequium requirentibus non obſequi percupiat? Quis non veſtræ phratriæ fieri phrator ardeat? Qui ſollicitudine incredibili curatis, vt omnes ex vno phreatre, ſiue puteo gratiæ domini noſtri IESU CHRISTI, cuius de ſolo ſodalitio gloriamini, combibamus. Ex tepido igitur, & ſegni factus iampridem veſtri feruens, & ſtudioſſus cultor, offero vobis

hoc

hoc munuſculum, mei erga vos amoris, obſeruantiæ, pietatiſque pignus immortale: ſimul oro vos omnes; præcipue vero te, quam colendiſsime Simon Roderice, vt non tam munus, quam animum, quo vobis offertur candore ſuſcipiatis: & qua veſtra in me fuerit caritas, IESVM veſtrum; immo omnium vnicum dominum & ducem, oretis, ne, dum in hoc occidente tot nouos, & adeo ſtrenuos milites ſibi deligit; me ſuum veterem, & in eo peregrinum deſerat, ſinatq. fieri rancidum, & carioſum: ſed potius ſua clementia ita renouet, & roboret; vt qui vos omnes tanto ætatis interuallo anteeo in terris, quiq. multis, quæ mea magna gloria eſt, in Academijs prælector fui, veſter ſodalis vel minimus ſim in cælis. Amen.

POSTEA vero quam præfatam relectionem compoſuimus, & pronuntiauimus, ſuperioriq. epiſtola præpoſita eam typis excudi fecimus; rogati ſecreto extra Luſitaniam nomine cuiuſdam præcellentis ſenatus, quid de præfata noua ſocietate ſentiremus, & præſagiremus; reſpondimus, noſtrum de illa bonum iuditium, & præſagium plurimum confirmaſſe, auxiſſeq. quiddam, quod per ſeptennium, & amplius in collegio primo ſuæ Societatis Conimbricenſi contigiſſe obſeruauimus: & nobis pro quodam miraculo reputauimus. Nempe quod cum illud (collegium eſſet omnium totius ordinis primum: & ſolum legibus naturalibus diuinis, & communibus gubernaretur (nondum acceptis legibus, quibus libertas illa communis a religioſis arctatur). Cumq. in eo centum & plures collegæ regio, & largo ſumptu conuiuerent: omnes quidem ſcholaſtici, & iuue-

nes,

nes, ac eiuſdem farinæ, cuius erant, qui foris degebant. atque omnes tanta libertate vterentur, quanta qui foris extra collegia, & monaſteria viuebant: adeo quod liceret eis etiam ſolis diu, noctuq. etiã non petita a Præfecto licentia, collegio, & ciuitate ad omnia pia opera, quæ ſpiritus eis dictabat exire ad viſendos omnes vtriuſque ſexus ſanos, & infirmos; bonos, & malos; bona perſuaſuri, mala diſſuaſuri. Cumq. fere vniuerſa ciuitas, tota Eccleſia Cathedralis cum omnibus parochis, omnia monaſteria, tam virorum, quam feminarum; & academia ipſa ſaltim tacite eſſent eis contraria. Cumque præfati omnes ſuapte natura eſſent acuti, curioſi, & ſuopte ingenio ad noſcendas res nouas, vitasq. alienas propenſi, & ad ſolerte ſalſeq. de more gentis, dicendum prompti. Cum, inquam, hæc omnia ita ſe haberent: numquam tamen toto illo tempore audiui aliquem, qui ſerio, vel ioco vlli eorum detraheret, neque aliqua vitij macula illorum quempiam inſpergeret; præterquam nimiæ carnis mortificationis & ſenſualitatis; nimis honorem ſuum, gentisq. ſuæ deſpiciendo, pannoſis veſtibus vtendo, omniaq. miniſteria ſibi præcepta, quamlibet humilia, & ſordida in vtilitatem ſui Collegij libenter intus, & foris priuatim, & publice ſubeundo. quodque nimis acriter, ſed vtiliter die noctuq. mundi vanitatem populo proponerent, clamantes, homines terram puluerem, & ſinerem eſſe. quæ tamen detractio ſatis perpenſa magnæ laudis eis erat. Neque profecto abs re, mea ſententia, mihi pro quodam miraculo viſum fuit. Tum quod uix a ſæculo auditum eſt, aliquam fuiſſe congregationem tot iuuenum, tam libere degentium inter tot clericos, monachos, ſcholaſticos, & ciues ad mordendum propenſos, & ſibi exoſos, cuius aliquis tanto

tempore

tempore aliqua vitij nota, non inſpergeretur, immo cuius multi non infamarentur, caperentur, & priuatim, vel publice caſtigarentur. T. ũ quod August. c. quantumlibet. 47. diſt. ad Vincentium Donatiſtã ſignificat, rara eſſe collegia hominũ etiã parua, & ſeruitorum, quã ſui erant, collegarũ, in quibus aliquis aliquo vitio non notetur in hæc verba: Quantũlibet vigilet diſciplina domus meæ, homo tamen ſum, & inter homines viuo: nec mihi arrogare audeo, vt domus mea melior ſit, quam arca Noe, vbi tantum inter octo homines vnus reprobus inuentus eſt. Aut melior ſit, quam domus Abrahæ, cui dictum eſt: Eijce ancillam, & filium eius. Aut melior ſit, quam domus Iſaac, cui de duobus geminis dictum eſt: Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Tum quod ex quodam elogio Epiſcopi Oſi, in c. Oſius de elect. erudiſſimus Nicolaus Archiepiſcopus Panormitanus colligit, quod licet nullus de populo ſingulariter præſumi debeat in dubio malus: iuſte tamen quis poteſt credere in populo eſſe aliquos malos.

Præfatum teſtimonium ſubijcere voluimus, primum quidem in gloriam Dei, & Domini noſtri IESU CHRISTI, de cuius nomine prædicta Societas dicitur; quiq. in ea multifariam multisq. modis oſtendit eſſe verum id; quod quidam in gloſſ. cap. niſi cum pridem de renuntiat. verb. ſpiritus ei dixit,

Tu ſpiras vbi vis, munera diuidis, vt vis.

Scis, cui des quod vis, quantum vis, tempore, quouis.

Deinde, vt omnia alia collegia eiuſdem ordinis iam per totum orbem Chriſtianum magna cum eius vtilitate, atque mira celeritate propagata fuerint; quanto cum miraculo primum eorum omniũ cœperit florere Conimbricæ quæ Regum Portugalliæ antiquiſſima eſt regia, & nunc academia florentiſſima inclyta.

clyta. Poſtremo, vt meminerint, quantum contendere debeant, vt quæ illi primo adiecerunt multa, vt ille ait, formidata profunda incrementa Ioui: ita nomen, & famã in illo difficili ortu quæſita ſemper conſeruent, in dieſq. magis ac magis, quod faciunt, augeant, quo reſpondeant vltima primis.

RELECTIO

CAP. ITA QVORVNDAM. DE IVDAEIS, IN QVA DE REBVS AD SARRACENOS DEferri prohibitis, & cenſuris ob id latis non ſegniter diſputatur,

COMPOSITA PER MARTINVM AB Azpilcueta Doctorem Nauarrum, & per eundem Conimbricæ in frequentiſſimo auditorio pronunciata.

EXECVTVRVS imperium Regis, & Domini Noſtri Ioannis III. qui in gratiam Illuſtris Collegij Societatis Ieſu mihi ſuorum gymnaſtarũ minimo imperauit, vt pro relectione, quam de more Academiæ habere debebam in aliquod cap. tituli de reſcri. quem toto hoc anno perlegi, conarer enucleare materiã cap. Ita quorũdam, de Iudæis. Principio Rector integerrime, Patres grauiſſimi, viri cuiuſq. ordinis ornatiſsimi, noſtrum ſummum dominum, & ducem IESVM CHRISTVM θεάνθρωπον ex animo imploro, vt me pro eius exercitu contra Satanæ copias muniendo dicturum ſua, quæ immenſa eſt, benignitate reſpiciat, & confirmet, illius quæ cœlorum eſt regina præpotens, παρθενομητρὸς glorioſiſsimæ Mariæ, ac beatiſsimorum principum Apoſtolorum Petri, & Pauli, quibus hic dies ſacer eſt, precibus ad id flexus. Deinde vos omnes vehementer etiam atque etiam oro, ne de terra deſerta, inuia, & inaquoſa vberiores, ſelectiores, dulcioreſq. fructus, quam ea

ferre poteſt, expectetis; neque enim poſſunt terræ omnes omnia ferre: Curaturus autem ſedulo, vel breuitate inſolita; ſed grata, vobis placere: omnia, quæ dixero, Eccleſiæ Romanæ, quæ ſuprema eſt, cenſuræ; & veſtræ, quæ grauiſsima, & candida eſt, limæ ſubmitto.

ORDINEM autem alium, quam ſolitum ſeruans, primum pronuntiato capituli contextu, ſummam in ea contentorum nouam noueq. collectam primo notabili excutiam: Deinde litteræ ordinem de more prælectionum ſecutus, alia noua notabilia noue reſoluam. Poſtremo nouam, & neceſſariam ſeptem gloſſematum huius canonis gloſſam adiungam in gratiam, & gloriam eorum, quorum opem ſemel imploratam iterum imploro. Amē.

THEMA SEV CASVS.

Alexander III. cum patribus in Concilium Lateranen. a ſe coactis ægre ferens, quod Chriſtiani in Chriſtianos Sarracenis opem ferrent, primo duplicem abuſum proponit: deinde triplicem in abutentes pœnam ſubiicit, in hæc verba.

ITA quorundam animos occupauit ſæua cupiditas, vt qui glorientur nomine Chriſtiano Sarracenis arma, ferrum, & lignamina deferant galearum; & pares, aut etiam ſuperiores in malitia fiant illis, dum ad impugnandos Chriſtianos arma eis, & neceſſaria ſubminiſtrant. Sunt etiam, qui pro cupiditate ſua in galeis, & piraticis Sarracenorum nauibus regimen, & curam gubernationis exerceant. Tales igitur ab eccleſiaſtica communione præciſos, & excommunicationi ſubiectos, rerum ſuarum per principes catholicos, & conſules ciuitatum priuatione multari: & capientium fieri ſeruos cenſemus. Præcipimus etiam, vt per Eccleſias maritimarum vrbium crebra, & ſolemnis in eos excommunicatio proferatur.

PRIMVM

A

60

PRIMVM NOTABILE DE SVMma principaliter contentorum in hoc capitulo.

SVMMARIVM.

1 ARMA, & alia neceſſaria ad impugnandos Chriſtianos ſubminiſtrantes, & naues eorum piraticas gubernantes excommunicati ſunt, & rebus ſuis priuandi, & capientium fiunt ſerui.
2 Summa huius capitis; quæ apta, & bona.
3 Impugnare non debet quis id, quo fruitur.
4 Summa huius capitis non probatur, niſi duobus ex octo pro ea adductis.
5 Bulla Cenæ Domini quo ad hoc tenor.
6 Capitulum hoc prohibet aliquid; ſed ſolum tacite.
7 Legi non ſolum Pontificiæ, Cæſareæ, atque Regiæ, ſed etiam Naturali Diuinæ cõtraria eſſe hic vetita.
8 Bellum pro patria, & religione iuris naturæ.
9 Lex Decalogi, lex naturæ.
10 Legem hanc quatenus Papæ eſt, ſolus Papa; quatenus alterius Monarchæ, ſolus ille; quatenus Dei, nemo alius ab eo tollit.
11 Capitulum hoc pœnam adijcit.
12 Capitulum hoc reſpectu pœnæ, quam adijcit, eſt nouum.
13 Licentia Ducum an quando excuſet, & nu. 14.
15 Exemptus per Papam etiam iniuſte tutus.

PRIMVM ergo, iuxta ordinem prædictum noue colligo hanc ſummam ſub hac littera principaliter contentorum; nempe: Subminiſtrãtes Sar
1 racenis arma, & alia neceſſaria ad impugnandos Chriſtianos, & naues eorum piraticas gubernantes excommunicati ſunt, & rebus ſuis priuandi, & capientium fiunt ſerui. Bonitas autem, & aptitudo huius ſummæ conſtat ex eo, quod ſicut in arithmeticis, omnis ſumma maior collecta ex aliis minoribus probatur bona, & apta, ſi quatuor concurrant, ſcilicet quod colligatur ex illis, quod clare, quod breuiter, quod omnia & ſola in eis contenta con-
2 tineat: Ita in commentariis iurium omnis ſumma, ſiue ſummarium legis, vel capitis eſt aptum, & bonum, ſi ex eo colligitur, ſi clare, ſi breuiter, ſi omnia, & ſola principaliter in eo contenta, contineat: at hæc ſumma huiuſmodi eſt. Primo enim tota colligitur ex hoc cap. Nam quoad illam partem: Subminiſtrantes arma, & alia neceſſaria ad impugnandos Chriſtianos, colligitur ex illo verſiculo: *Dum ad impugnandos Chriſtianos arma, & neceſſaria ſubminiſtrant.* Quoad illam vero, gubernantes naues piraticas Sarracenorum, colligitur ex verſiculo: *Sunt etiam.* Quoad illam, excommunicati ſunt, ex

illis verbis : *excommunicationi ſubiectos eſſe cenſemus* . Quoad illam rebus
ſuis priuandi , ex illis : *rerum ſuarum per principes catholicos, & Conſules ci*
uitatum priuatione multari. Quoad vltimam vero , ſcilicet capientium fiunt
ſerui , ex illis : *Et capientium fieri ſeruos.* Quod autem omnia,& ſola,de qui-
bus principaliter hoc c. loquitur, contineat, conſtat : quia nihil principaliter
continetur in eo,quod non contineat ſumma; neque e contrario.Nam & de-
ferentes arma, ferrum , & lignamina galearum in contextu expreſsi, de nu-
mero ſunt ſubminiſtrantium arma,vel neceſſaria ad impugnandos Chriſtia-
nos . Et per verſiculum final. *Præcipimus, &c.* non mandatur ferri noua ex-
communicatio : ſed hic lata innouari ; vt poſtea dicemus. Quod autem hæc
ſumma clare, & breuiter prædicta demonſtret, palam eſt. Veritas autem hu-
ius ſummæ comprobatur, primo per hoc capitulum modo ſupradicto pon-
deratum. Secundo probatur ratione tacta in tex. quæ in hanc formam redi-
3 gi poteſt . Nemo debet id, ex quo fructum conſequitur impugnare. 19. diſt.
c. 1. & 4. q. 3. §. ſi quis teſtibus. c. 1. §. cuius. 3. q. 8. l. ſed etſi ideo. ff. ſol matr.
c. ex eo. cum gloſſ. de reg. iur. lib. 6. Facit. l. quoniam. C. de hæret. & l. in are
nam. C. de inoffi. teſtam. c. cum multa. 86. diſt. At omnis Chriſtianus , ex
Chriſtianiſmo , & Chriſtianis indicibilem vtilitatem recipit. c. 1. §. final. de
ſumma Trinit. c. firmiſsime. c. omnis. c. ſine pænitentia, de conſecrat. diſt. 4.
Ergo non debet Chriſtianos impugnare ; neque per conſecutionem Sarrace
4 nos eos impugnantes iuuare . Hæc tamen argumentatio non probat hanc
ſummam irrefragabiliter : Quoniam licet concludat malum eſſe Chriſtianū
in Chriſtianos Sarracenos iuuare, non tamen probat eum triplici pœna , de
qua hic, puniendum eſſe. Tertio facit, quod lege Cæſarea prohibitum eſt,ne
quis arma vlla hoſtibus vendat , ſub pœna capitis, & rerum priuatione . l. 2.
C. quæ res exportari non debeant . Immo , & ne vendat barbaris aliis cuiuſ-
cunque gentis . quod expreſſe ſentit Azo in ſumma , & verba clara illius. l. 2.
ſonant : quamuis gloſſa , & Sali. incogitanter forte ibi , & aliquot alij alibi ,
ad hoſtes eam reſtringant . At conſtat omnes Sarracenos hoſtes eſſe Chriſtia
nis,& imperio Romano. l. final. & ibi Bald. C. de capti. & Bartol. in l. hoſtes.
col. 3. ff. eod. & Aretin. per illum tex. in auth. nauigia. C. de furt. Sed & hoc
argumentum non probat ſummam prędictam, niſi quoad pœnam priuatio-
nis rerum tantum. Quarto facit. c. ſignificauit, infra eod. quatenus habet, nul
la alia de cauſſa , quam redimendi Chriſtianos captiuos, deferri poſſe ad Sar
racenos ea, quæ hic prohibentur : immo , neque illa de cauſſa tempore belli,
ſecundum multos ; de quo poſtea dicemus . Quinto , quod c. quod olim ,
infra eod. ſecundum communem intelligendi modum, probat etiā alias mer
ces, quam hic prohibitas,non poſſe ad Sarracenos deferri tempore belli, etiá
ſi pactæ ſint in aliquod vſque tempus induciæ . d. c. ſignificauit, ſub finem,
infra eod. Sed & hæc duo argumenta proxima non probant ſummam , niſi
quoad excommunicationem ad ſummum . Sexto probatur , per c. ad libe-

randam.

randam.inf.eod in illis verbis : *Excommunicamus, & anathematizamus illos falſos, & impios Chriſtianos, qui contra ipſum C H R I S T V M, & populum Chriſtianum Sarracenis arma, ferrum, & lignamina deferunt galearum: Eos etiam, qui eis galeas vendunt, vel naues; quique in piraticis Sarracenorum nauibus curam gubernationis exercent: vel machinis, vel quibuslibet alijs aliquod eiſdem impendunt conſilium, vel auxilium in diſpendium terræ ſanctæ.* Per quæ verba vides probari ſummam quo ad pœnam excõmunicationis: quo ad alias vero probatur per ea, quæ ſequuntur. *Eoſq́; rerum ſuarum priuatione multari, & capientium fieri ſeruos cenſemus*, Septimo facit, quod Extrauag. Clem. 5. multa, de Iudæis, non ſolum horum: ſed etiam omnium aliorum victualium, vt eius verbo vtar, delationem in Alexandriam, vel terras Aegypti prohibet ſub prædictis tribus, & aliis nouis pœnis. Quod ipſum etiam quoad regnum Granatæ ſub eiſdem pœnis prohibet Ioan. X X I I. in Extr. 1. de Iudęis. Sed quia harum Extrauagantium prior localis eſt; quippe quę non prohibet, niſi delationem in terras Aegypti: poſterior autem localis, & temporalis; quippe quę tantum delationem in regnum Granatę vſq; ad triennium prohibebat, licet plura, quam hic canon prohiberent: non tamen quoad tot tempora, terras, & gentes prohibent: & ideo non probant
5 efficaciter noſtram ſummam. Octauo facit proceſſus bullę, quam Cenę Domini appellant, relatus ad verbum a Diuo Anto. 3. part. ti. 24. c. 72. Cuius clauſula huc pertinens relata ab Angel. & Caiet. vbi ſupra, illa eſt: *Excommunicamus omnes illos, qui equos, arma, ferrum, lignamina, & alia probibita deferunt Sarracenis, Turcis, & alijs C H R I S T I nominis inimicis; quibus Chriſtianos impugnant.* Quamuis ſecundum relationem Antonini non ſit id verbum *Turcis*, nec verbum, *& alijs Chriſti nominis inimicis*; quę per recẽtiores pontifices poſt Diuum Antoninum addita eſſe credi par eſt. Sed neque clauſula hæc probat ſummam prędictam. Tum, quod ſolum punit deferentes: cum ſumma noſtra puniat etiam ſubminiſtrantes, & gubernãtes. Tum, quia non punit, niſi ſententia excommunicationis, & ſumma continet etiam aliã duplicem pœnam. Quare reſtat, facere quidem omnia prędicta pro ſumma noſtra: tamen illa ſolum probari, per hunc canonem, & c. ad liberandam. infra eodem. Nono fortius vrget clauſula, quam ſuę Bullę Cenę domini ſanctiſsimus D. N. Gregorius X I I I. in hęc verba inſeruit. *Excommunicamus omnes illos qui equos, arma, ferrum, filum ferri, ſtannum. & chalybem, omniaque alia metallorum genera atque bellica inſtrumenta lignamina, cãnabem, funes, tam ex ipſo cãnabe, quam ex quacũque alia materia, & ipſam materiã, aliaq́; probibita deferunt Sarracenis, Turcis, & alijs Chriſti nominis inimicis; quibus Chriſtianos impugnant. Nec non illos, qui per ſe vel alium ſeu alios de rebus Chriſtianæ reip. ſtatum concernentibus in Chriſtianorum perniciem, & damnum, ipſos Turcas & Chriſtianæ Religionis inimicos certiores faciunt, illisq́; ad id conſilium, auxilium vel fauorem quomodolibet præſtant.*

Ac qui fœderis, nec non eius ſacri belli contra ipſos Turcas initi proſecutionem directe vel indirecte, ſecrete vel publice, impedire vel perturbare præſumunt: Non obſtantibus quibuſcunque priuilegijs; quibuſcunque Principibus ſiue priuatis conceſſis.

HANC tamen ſummam multa videntur impugnare. Primũ quidem totam ipſam quatenus pręſupponit hîc multa vetari: cum tamen per nullam eius partem Concilium quidquam vetuerit: ſed ſolum dixerit, reprehendẽdos eſſe illos, qui de nomine Chriſtiano gloriantes in eo relata faciũt. Alia vndecim, quibus ſingulas partes huius ſummarij ſingulatim impugnabam; huic primę adieci, cum hanc relectionem pronuntiarem, vt eo ęquior, collectior, ac vehementior eſſet oratio: eoque tenacius in attentione contineret auditorem longioris temporis calore ęſtuantem, quominus ab vno ſcopo diuerteret: nunc autem arbitratus vtilius, & gratius fore lectori, ſi huius ſolius primę ſolutione notabile hoc clauſero, aliaq́ per alią notabilia, iuxta ordinem contextus diſtincte collecta, quibus partes noſtri ſummarij clareſcent, digeſſero, id facere conſtitui.

Ad hoc igitur primum oppoſitum, quod totam ſummam impetit, vt in
eo contentorum prohibitionis auctor, origo, & genus appareant: dico pri-
6 mo, negari non poſſe, quod Concilium prohibuerit in hoc.c.aliqua. Quo-
niam Clemens III. in c.quod olim.infra eod. ſingulariter, & expreſſe id in
hęc verba teſtatur: *Licet hoc fuerit in Concilio Lateranenſi diſtricte inhibitum,*
vbi glo. recepta in verb. *Lateranenſi.* addit, in c. ita quorundam. ſupra eod.
Secundo dico, nullam hic fuiſſe prohibitionem expreſſam: fuiſſe tamen ta-
7 citam reſultantem ex eo, quod pœnę grauiſsimę contra facientes contenta in
eo fuerunt ſtatutę: Cuius ſimile factum fuit in c.ſi quis ſuadente. 17.q.4.l. ſi
quis id quod.ff. de iuriſd.omn.iudi. l.ſi quis in tantam.C. vnde vi. in l. quiſ-
quis. C. ad l.Iul. mai. & alijs capitibus & legibus, quę pœnam ſine vlla ex-
8 preſſa prohibitione inducunt. Tertio dico ea, quę prohibentur per hoc. c.
antea fuiſſe prohibita per leges Cęſareas; & generalius quidem. Quoniam
vinum, oleum, & omnia alia lignamina, quę hic non prohibentur, vetantur,
per l.1.C.quę res expor.non deb. Immo & arida, ſecundum gloſſ. Albericum
& Salicetum ibidem: id quod antea dixerat Azo in ſumma: *prohibetur etiã
cos, ferro vt acuatur ſubijcienda*. l. cotem.ff. de public.ars naues fabricandi.
l.fin.C.de pœn. & omnia ad apparatum bellicum pertinentia.l.2.C. quæ res
expor.non.per quam iubentur capite puniri, & bonis priuari, qui talia Barba
ris deferunt: per quam Bald. & Salic.ibi dixerunt, proditorẽ eſſe, qui armis
hoſtes, ſiue ad ſe defendendum, ſiue ad nos offendendum muniunt. Per
quam etiam dicit ibidem Bal.filium cuiuſdam domini Geri de Paſsis fuiſſe
ob id Florentiæ damnatum. Hæc eadem grauiter, & prouide prohibita ſunt
etiam per leges regias huius florentiſsimi regni, tit.81. lib.5.ordi. Quarto

dico,hęc eadem non ſolùm iure Pontificio, Cęſareo,& Regio uideri prohibi
9 ta: ſed etiam diuino, ſaltem naturali, & ſaltem quoad aliquod tempus, &
locum. Primo quidem, quia ſecundum aliquod tempus,& locum, illa iubet
pugnare pro patria, pro religione,ac parentibus; & per conſecutionem pro-
hibet eos impugnare. l.veluti.iuncta glo.ff.de iuſti.& iure,communiter rece-
pta, & declarata ibi per omnes, præſertim per noſtrum bene fortunato inge
10 nio Fortunium. Adeo quidem, vt pro patria,& religione pugnandum ſit, ét
contra patrem,iuxta tex. ſing.in l.minime. ff.de relig.& ſump.fu. Deinde qđ
contra præceptum de non occidendo, & non furando facit, qui iniuſte bel-
lanti opitulatur,arg.c.noli.c.quid culpatur.c.militare.23.q.1.c.pœnale.14.q.
5.quæ conſtat eſſe præcepta naturalia,ſecundum Thomam receptum. 1. 2.
q.100.art.1. & qui Sarracenos contra Chriſtianos iuuat, iniuſte bellantibus
opitulatur: quoniam Sarracenorum aduerſus nos bellum, quod ſaltem in
Africa, Syria, & tota Europa geritur,iniuſtum eſt, ſecundum omnes: ergo
contra illa præcepta facit, qui eos id iuuat. Poſtremo,quod crimen hic veti-
tum,eſt ſacrilegium admiſſum contra principatū Chriſtianum,opem feren-
do inimicis CHRISTI, vt diligenter annotauit Tho.de Vio; quod nemo
non videt eſſe contra primum primæ tabulæ præceptum, quod eſt naturale.
l.veluti erga Deum religio.ff.de iuſti.& iure. Dixi,ſaltem quoad aliquod tem
pus,& locum: quia eatenus tantum exiſtimo hæc vetita eſſe lege diuina natu
rali: quatenus obuiant præcepto primo Decalogi,de colendo Deo, & CHRI
STO IESV domino Deo noſtro: vel præcepto quarto,de colendis parenti-
bus; ſub quod eſt etiam patriæ, & patris patriæ cultus; vel quinto, de non
occidendo; vel ſeptimo, de non furando; vel decimo,de non inordinate rē
alienam deſiderando: quibus obuiant etiam hi, qui ea facientes adiuuant,
arg.c.1.ad Roma.c.notum.2.q.1.c.1.de offic.deleg.& l. vtrum. ff. ad l.Pom-
pe. de parr.:

Ex quibus infertur primo, eum,qui adiicit pęnam prohibitis,videri quo-
11 que illa prohibere: quandoquidem Concilium hoc adiiciens pœnam faciē-
ti ea, quæ prius fuere prohibita,videtur prohibere,per primum dictū. Quod
facit ad id, quod in c.tuam. de ordi. cogni.diſputabam.ſcilicet reges ſecula-
res, vel non poſſe prohibitionibus ſuper matrimoniis, & aliis ſpiritualibus
ab Eccleſia factis pœnam addere,aut poſſe etiam illa prohibere. Quod an,&
12 quatenus verum ſit, ibi determinamus. Secundo infertur,Concilium hic ni
hil noue ſaltim expreſſe prohibuiſſe: ſed tantum antea prohibitis pœnam
nouam adieciſſe; & ita partim continere ius antiquum naturale vel poſitiuū
diuinum & Cæſareum; partim nouum. Antiquum quidem,quoad prohibi
tionem: nouum vero,quoad pœnam ſaltem excommunicationis,& ſeruitu-
13 tis. Tertio poſſe quidem Papam,Cæſarem, & alios Monarchas, & iura Mo-
narcharum habentes, ſingulos quoſque ſuos ſubditos in hoc peccantes, a
pœnis ſuarum legum iuſte, vel iniuſte eximere,arg.c. propoſuit, de conceſſ.

præben.

præben.l.Princeps.ff.de leg.A pœnis vero legum aliorum non poſſe, arg.l.fi-nal.ff.de iuriſd.omn.iud.& c.2.de conſtit.lib.6.& eorum,quæ late in repet.c. nouit. de iudi.in 3. notab.nu.40. & corol.17. ac aliis multis ſcripſimus. Et ita Papam ſubditos ſibi, tanquam regi, poſſe ab omni pœna ſęculari,& eccleſiaſtica liberare: ſubditos autem aliorum Monarcharum ab eccleſiaſtica poſſe; a ſeculari non poſſe: alios vero Monarchas poſſe liberare ſuos a ſeculari pœna; a poſitis vero in hoc. c.non poſſe. Quarto neque Papam,neque alios Monarchas ſingulos, nec omnes ſimul eximere poſſe quem a prohibitione hac, quatenus eſt diuina naturalis,ſaltem ſine iuſta cauſſa, arg.c.ſunt quidã, 25.q.1.c.inferior.21.diſt.c.cum inferior.de maior.& obed.& eorum,quæ la-
14 te traduntur in. c. quæ in eccleſiarum, de conſtit. Quinto hinc hauriendas eſſe deciſiones illarum quæſtionum confeſſariorũ; nempe, an milites Africæ limites propugnantes, vel alii negociatores, ſiue mercatores, cum licẽtia ſuorum Ducum, & Præfectorum: immo & ipſius Regis huic capitulo contrauenientes, peccent letaliter: an ſint in ſtatu damnationis, ſi habent propoſitum iterum id faciendi? an abſolui poſsint ſine propoſito firmo nunquam id iterandi: an cenſuras proceſſus Cnę Domini incurrant? Conſequens .n. eſt prædictis id,quod ex facto reſpondi; nempe eos peccare, in ſtatu damnationis eſſe, non poſſe abſolui, cenſuraſq́. prædictas incurrere, niſi Rex, aut Dux eius ea de cauſſa id permitteret, quæ ſufficeret ad efficiendum actum licitum, attento iure naturæ. Sexto ſcopum, & finem,& intentionem huius prohibitionis eſſe, ne quis inimicos crucis CHRISTI contra Chriſtianum principatum iuuet: & ne quis faciat ea, quibus in his, quæ ad præliũ, & pugnam pertinent, potentia Sarracenorum contra Chriſtianos creſcat.
15 Septimo non ligari hoc canone illos, qui a Sede Apoſt.facultatem habent deferendi Sarracenis hic prohibita, quæcunque ſint illa,& quocunque tempore deferant, & quacunque de cauſſa; & quamlibet infirma facultas ea illis fuerit facta,modo facultatis metas non excedant,arg. prędictorum: & ita Venetos, Genuenſes, & alios,de quibus Diuus Antoninus & alij teſtantur habere a ſede Apoſtolica facultatem deferendi merces aliquas in certas terras, & intra certum tempus,liberari ab his pœnis, ſi facultatis metas nõ excedũt: a peccato tamen minime, ſi abſque rationabili cauſſa fuerit eis ea facta,quoad tempus, & locum, ſecundum quę pręceptis decalogi eſt contraria.

SECVNDVM NOTABILE DE CVPIDITATE huius c. quod ſit auaritia,& ſæuitia peior,quam crudelitas;& quare errant,qui omnem cupiditatem damnant.

SVMMARIVM.

1 *Cvpiditas genus ad malam, & bonam, & cupiditas mala genus ad omnẽ inordinatam: & hic pro auaritia ſumitur nu.2.*

3 *Auaritia*

3 *Auaritia cur idolorum ſeruitus, cur cæca, cur hic ſæua, nu. 4.*
5 *Crudelitas, & ſæuitia duo vitia diſtincta, & vt differunt.*
6 *Auaritiam huius c. etiam eſſe ſæuitiam.*
7 *Actum vnius vitij fieri alterius, ſicut vnius virtutis fit alterius.*
8 *Circunſtantiam hoc cap. vetitam neceſſario confitendam.*
9 *Cupiditas multiplex bona, qualis eſt etiam habendi tantum, quo ſtatum mutet.*
10 *Magnanimitatis, & humilitatis munera.*
11 *Cupere quos honores licet religioſis.*

1 SECVNDO principaliter colligo, quod licet verbum, cupiditas, generatim ſumptum frequentius ſolam malam, & inordinatam, ſiue immoderatam ſignificet, vt in c. bonorum. 47. diſt. & in c. quia radix. de pœnit. diſt. 2. interdum tamen *ſolum moderatam*, iuxta illud Apoſtoli ad Roma. 15. *Cupiditatem habens veniendi ad vos.* & illud eiuſdem ad Philip. 1. *Teſtis eſt mihi Deus, quomodo cupiam vos eſſe in viſceribus IESV CHRISTI.* c. cupientes. de electio. lib. 6. Clem. cupientes. de pœnis. In hoc tamen c.
2 pro mala, & inordinata, ſiue immoderata capitur. Licet item cupiditas mala, & immoderata genus ſit ad omne malum deſiderium, & malum amorem gloriæ, voluptatis, diuitiarum, & cuiuslibet alterius rei: hic tamen pro cupiditate immoderata bonorum pecuniariorum hoc eſt, pro auaritia ſumitur:
3 ſicut & in d. c. bonorum. Licet item cupiditas hæc immoderata, & inordinata nonnunquam dicatur idolorum ſeruitus. c. auaritiæ. de præbend. non eo, quod ſit idololatria: ſed quod, ſicut illa ſubiicit quem creaturæ ad eam pro Deo colendam: ita hæc ſubiicit creaturæ ad eam concupiſcendam. Nonnũquam cæcitas. c. auaritiæ. de electio. lib. 6. eo quod iudicium obtenebrat. Hic
4 tamen dicitur ſæua, hoc eſt fera, & beſtialis: & ita peior, quam crudelis, ſecũdum mentem Thom. 2. 2. q. 159. art. 2. Nam crudelis, vt ille ibidem, & art. præcedenti ait, eſt qui excedit puniendo culpam ratione culpæ: ſæuus autẽ, qui ſine culpæ reſpectu ob vtilitatem, vel delectationem ſuã cruciat: & Chriſtianus, qui Sarracenos iuuat contra ſuum caput, quod CHRISTVS eſt, & contra eiuſdem membra, e quibus etiam ipſe vnum eſt. 1. ad Corin. 12. & c. ſingula. 89. d. ſine vllo culpæ reſpectu ob vtilitatem, vel delectationem ſuã tendit ad cruciandum: ideo merito ſæuus, ferus, & beſtialis eſt.
5 Ex quibus infertur primo, actum auaritiæ, quæ eſt vitium liberalitati oppoſitum, de quo in hoc text. etiam eſſe actum ſæuitiæ, quæ eſt vitium peius crudelitate, clementiæ oppoſitum, ſecundum Tho. in d. q. 159. art. 1. & 2. Se-
6 cundo infertur, actum, qui ſecundum ſuum obiectum pertinet ad vnum vitium; ſecundum finem pertinere poſſe ad aliud, vt ad vſum quotidianum confeſſionum applicando vtiliter diximus in c. 1. nu. 91. de pœnit. d. 5. Sicut & actus vnius virtutis poteſt fieri alterius, vt ad quærendæ virtutis modum

compendioſum monſtrauimus in c.fratres,nu.117.de pœnit.d.5. Tertio ei,
7 qui peccatum auaritiæ,de quo in hoc tex. peccauit,non ſufficere,confiteri illud ſine circunſtantia, hoc c.prohibita.arg.eorum, quæ in d.c.1.de pœnit.d. 5. late diximus. Quarto infertur parum circumſpecte agere concionatores,
8 & monitores quoſdam, qui omnem cupiditatem reprehendunt: tum per prædicta; tum quia omnis ordinata,& moderata, ſiue ea ſit gloriæ, ſiue honoris, ſiue laudis, & famæ,eſt laudabilis,vt late mõſtrauimus in repet.c inter verba.11.q.3.concl.5.nu.25.& breuius poſtea in c.cum miniſter.23.q.5.nu.
9 60.& 65.& in Manual.Confeſſ.c.23.nu.9. Tum, quia magnanimitas, quæ nos ad honores magnos rationabiliter ſubeundos confirmat,& impellit, virtus egregia eſt,ſecundum Ariſtotelem.4.Ethico.& Thom.2.2.q.129.art.1. & 2.Tum, quia virtus demiſſionis animi (quam humilitatem appellamus), ſolum nos retrahit, ne in magnos honores, præter rationem anhelemus & tendamus: non autem,vt nullatenus eos cupiamus, ſecundum Thom.2.2. q.161.art.1.ad.3.Tũ, quia naturaliter homines bona vtilia cupiunt: & ideo moderatus amor pecuniæ non eſt peccatum, ſecundum Thom. 2.2.q.118. art.1. Tum,quia liberalitas non retrahit nos a quærendis,& ſeruãdis his,quibus nos,& noſtri egemus.c.eſt probanda.86.diſt.& Thom.2.2.q.117.art.1.
10 Immo licitum eſt deſiderare, & cupere plura, quam tuum ſtatum deceant, ad hoc, vt te,tuoſq; a neceſſitate vtendi arte mechanica eripias,quo altiorum virtutum operibus incumbas, ſecundum Thom.de Vio in d.q.118.artic.1. Immo, & vt ad altiorem ſtatum, & aliorum gubernationem,ad quem natura te idoneum fecit, aſcendas, vt idem ibidem ſingulariſſime probat. Tum quia licet ſit conſilium CHRISTI, diſtribuere omnia,quæ quis habet, pauperibus, Matth.19.c.non dicatis.12.q.1.non tamen eſt præceptum. Et ideo licet melius ſit cæteris paribus rationabiliter omnia propter Deum contemnere,& relinquere: non eſt tamen peccatum aliqua moderate appetere, quærere, ac retinere: immo meritum, ſi rationabiliter id fiat,vt vtrunq; probat Thom.2.2.q.186.art 3.Sicut & melius quidem eſt ſeruare virginitatem, quam accipere coniugem. c.integritas.32.q.1. non tamen ideo peccatum eſt accipere coniugem: immo matrimonium vnum de ſeptem ſacramentis eſt, iuxta.c. ad abolendam.de hæret. in princ.& glo.in c.veniẽs. de tranſactio. & omnes. in rubr. de ſponſal. & in 4.diſtin.26. Cuius contrarium hæreſim eſſe definiuit Concilium Tridentinum ſeſſ.24.can.1.quem tranſcripſimus in
11 Manuali Confeſſar.c.22.nu.20. & 30. Tum denique, quod etiam religioſi, qui ſæculo renunciarunt,licite poſſunt appetere, & petere honores virtuti debitos: & honores eccleſiaſticos, quales ſunt,honor presbyterij,& honor magiſterij,ſecundum vtrunque Thomam in.2.2.qõ.186.art.7.

TER-

TERTIVM NOTABILE QVOD LICET CHRIſtiano gloriari, nomine Chriſtiano; immo & quod neceſſe ſit nonnunquam: & quatenus,& quando coram Sarracenis, Lutheranis, & aliis infidelibus,id tacendo, vel ſe alium ſimulando in bullam Cenæ Domini incidat.

SVMMARIVM.

1 *GLORIARI ſe nomine Chriſtiano licere:*
2 *Et quando, & quatenus ſit neceſſe.*

1 TERTIO principaliter colligo ex verbo *gloriantur*, licere Chriſtiano gloriari nomine Chriſtiano: quinimmo, & id ei eſſe neceſſe ſignificat Eccleſia Chriſtiana, cum nõnullas Miſſas ita exorditur. *Nos autem gloriari oportet in cruce domini noſtri IESV CHRISTI.* Quod deſumptum videtur ex illo Pauli ad Galat. 6. *Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce domini*
2 *noſtri IESV CHRISTI.* An autem, & quatenus aliis nominibus id liceat: an item, & quatenus oporteat Chriſtianum coram Lutheranis, Sarracenis, Turcis,& aliis CHRISTI nominis inimicis ſe profiteri Chriſtianum, & nullatenus vti velo lineo,vel alio ſigno Sarracenico: an item,& quãdo, qui talia facit, incidat in cenſuras bullæ Cenæ domini, & id genus alia quotidiana.ad glo.1.demitto,ne nimium a ſummarij noſtri finibus diuertã.

QVARTVM NOTABILE DE VERBO, Sarracenus, quos comprehendat, vnde dicatur,& an hæreticos, & alios infideles contineat.

SVMMARIVM.

1 *SARRACENORVM appellatione an omnes infideles contineantur, tres opiniones referuntur: & relinquuntur.nu.2.quarta ponitur nu.7.continentur fautores,nu.8.Turcæ.n.9.& Sarraceni ſolo CHRISTI odio pugnantes,nu.10.& apoſtatæ quidam.nu.11.& quidam Chriſtiani.nu.12. Non autem Sarraceni iuſte bellantẽs.nu.1[illegible].niſi,&c.nec Chriſtianis ſubiecti, niſi, &c.nu.14.nec Sarraceni nos inuantes.nu.1[illegible].nec hi,quibuſcum non eſt cauſſa bellandi, niſi, &c. nu.[illegible].nec Iudæi.nu.17.nec hæretici.nu.19.nec pagani.nu.21.niſi,&c.nu.2[illegible].*

3 *Sarracenus, verb. originarie populos poſt Nabathæos Arabiæ ſignificat.*

4 *Sarracenorum defectionis ab imperio Romano occaſio : & eorum proſper ſucceſſus.nu.5.& cædes nobiliſſima.nu.6.*
18 *Iudæis vbique ſeruis nuſquam eſt ſceptrum.*
20 *Hæreſis infidelitatum peſſima.*
23 *Luſitanus quis vendens Goæ equos Sarracenis vitat has cenſuras: & vt Chriſtianus,qui nuper cum Armenijs iuuit regem Perſarum contra Turcam,nu. 24.& Gallus , qui Aeneobarbo a ſe vocato fauit,ſi ſaltem, &c.nu.25.*
26 *Bulla Cenæ , & hoc cap. vt conueniunt.*
27 *Franciſco regi fauens,an violarit hac capit.*
28 *Regem in dubio præſumendum bene agere.*
29 *Bellare habitu quis dicatur , & quanta prudentia hic opus : & quid regibus conſulendum.*

1 QVARTO principaliter noto verbum, *Sarracenis*, in initio textus poſitum : & verbum, *Sarracenorum*, poſtea repetitum ; ex quibus colligi videtur noſtrâ ſumma quatenus innuit, hoc capitulo omnes illos comprehendi , qui hic vetita quibuſcunque Sarracenis ſubminiſtrant, & non alios , qui ea aliis infidelibus deferunt. Pro quo facit,quod c.ſignificauit.& c.quod olim . & c.ad liberandam. infra eodem.Extrauag.item,copioſus. de Iudæis , Ioann xxii. & Extraua. Multa. Clemen.v.de Iudæis : quibus corroboratur, & extenditur hæc prohibitio, de ſolis,& omnibus ferentibus opem Sarracenis agunt. Circa quod tamen occurrit difficultas illa primo,quod eadem ratio videtur eſſe de omnibus alijs infidelibus : ergo & idem ius erit. cap.2.de translat. prælat.l.illud.ff. ad l.Aquil. Deinde, quod clauſula bullæ Cenę Domini in 8. confirmatione ſummarij ſupra relata comprehendit omnes , qui opem ferunt Sarracenis , Turcis, & aliis CHRISTI nominis inimicis. Tertio quod peior eſt infidelitas Iudæorum,quam Sarracenorum; & infidelitas hæreticorum peior vtraque, ſecundum Thomam 2.2.q.10.art.6.Quarto quod verbum , *Sarracenis*, non capitur in hoc c.prout eſt nomen gentis : ſed prout eſt nomen ſectæ Mahometiæ : & ita videtur ſignificare omnes malas, & reprobas ſectas tenentes. Quinto quod multi Sarraceni ſunt Chriſtianorum amici , qui vt Chriſtianos frequenter iuuant contra alios infideles , vel fideles iniuſte eos inuadentes : ita iuſtum videtur , vt antidora ſuſcipientes iuuentur & ipſi ab eiſdem Chriſtianis contra infideles alios,vel etiam fideles iniuſte illos inuadentes. arg.l.ſi non ſortem. §.Libertus. ff. de condict. indeb.& c.cum in officiis.de teſtam.

IN ſolutione huius difficultatis , (quæ mihi magna eſt) quæque inquirit, qui veniant in hac materia appellatione *Sarracenorum*,tres opiniones in-
2 uenio. Prima Syluestri Prietatis viri profecto iudicio ad reſoluendum dexterrimo in verbo, Excommunicatio 7.caſu 21.ſentientis hoc verbo *Sarracenis*, comprehendi omnes Sarracenos , quibuſcũ rex aliquis Chriſtianus , vel

aliqua prouincia Chriſtiana bellum gerit; ſarracenos item eos,qui eis fauét. Secunda eſt Anto. Petr. & Ioann.ab Anna.in notabilibus. c.ad liberandam. & Caiet. vbi ſupra verb. Excommunicatio.caſ.30.pag.2.& 3. quæ videtur communis,ſcilicet quod verb. *Sarracenis*, omnes infideles videntur includi. Pro quibus facit id, quod contra prædictum notab. citabamus. Tertiam videtur ſentire, ordinatio regia titu 81.li.5. ordin. quæ innuere videtur, ſolos Mauros comprehendi. Quia ponit verbum, *mouros*, & mox ſubdit verbũ, *ditos in fie ys:* ſed nulla iſtarum definitionum videtur ſatis exacta. Primo enim contra Syluestri definitionem facit, quod vetita in hoc.c.etiam tempore pacis non poſſunt deferri Sarracenis,ſecundum reſolutioné ſuam ibidem. & communem Doctorum in c. ſignificauit.& in c.quod olim.infra eod.ergo etiam Sarraceni, quibuſcum non eſt Chriſtianis vllum bellum, comprehenduntur. Deinde contra id, quod ſignificat ordinatio regia facit,quod verbũ, Sarracenis, ſiue ſit nomen gentis, ſiue nomen ſectæ,multos alios, quã Mauros, hoc eſt, ex Mauritania oriundos includit. Tertio contra ſententiam magis communem facit, quod eam conſequeretur,omnes Chriſtianos,qui abhinc circiter quindecim annis vetita in hoc.c.in Angliam,& in aliquot prouincias Germaniæ ſuperioris detulerunt, in hunc canonem incidiſſe. Quia ab eo tempore rex Angliæ, & aliquot principes Germaniæ declarati fuerunt hæretici a Paulo III. Conſequeretur item,quod Armenij,qui biennio lapſo regi Perſarum contra principem Turcarum hoſtem Chriſtianorum ſæuiſſimum, opem tulerunt, in hanc eandem excommunicationem inciderunt. Galli item,qui abhinc ſex annos Aeneobarbo,ſiue Barbarroxæ duci Turcarũ Principis in auxilium ſuum venienti opem tulerunt. Cæſar item, qui regem Tuneti Sarracenum, contra tyrannum itidem Sarracenum armis reſtituit. Immo & Rex, & dominus noſter Luſitanorũ,qui Regi Fecenſi contra alios Reges Sarracenorum fauiſſe dicitur: & etiam nunc apud Indos alijs Sarrace-

3 nis contra alios Sarracenos fauere auditur. Quarto ergo loco, vt aliter eam reſoluam, admoneo primo, originario verbi, *Sarraceni*,ſignificatu,ſignificari populos Arabiæ poſt Nabathæos, Plinio autore libro 6.c.28.dictos a Sarraca, eiuſdem Arabiæ vrbe: non a Sara vxore Abrahami, quo ſe iactant: vel illo arg. quod a Sara Sarani dici debuiſſent, & non Sarraceni,ſicut ciues Sarrę Sydonię vrbis, Sarrani ſunt dicti. Eam tamen Mahometus anſam amplexus vaniſſimę genti perſuaſit, eos ſolos omnium mortalium legitimos eſſe

4 diuinę profeſsionis ſucceſſores. Admoneo quoque ſecundo, cauſſam, & originem defectionis huius gentis a Romano imperio,eccleſiaq́. Romana hãc, quę ſequitur,fuiſſe; *Ex ea Sarracenorum gente delecta militum manus Heraclio Imperatori Chriſtiano militabat, quando ille regem Perſarum Coſdroam paganum vicit,& cepit: cumq́, ſtipendium peteret,is, ad quem ea res pertinebat,ſubiratus reſpondit: Vix eſt, vnde Græco, & Romano militi ſoluatur, & hæc canum turbatam impudenter efflagitat ſtipendium? Ad quam vocẽ ira*

ſuccenſi

5 *ſuccenſi ab Heraclio, & Romano imperio defecerunt: & in Syria aucti Dama-*
ſcum occuparunt: & inde aucto ex his, qui domi remanſerant, exercitu Aegy-
ptum ingreſſi facile ea terra potiti ſunt, vicinorum Arabũ cõmeatu, & auxilijs
adiuti. Qui deinde Mahometi figmentis imbuti Perſas bello petitos vicerunt.
Deinde Antiochia nobiliſſima vrbe capta, Hieroſolymis potiti, diuexata Rho-
dio, & Sicilia, totam Africam, & Liuiam ad Oceanum vſque ſuis opibus, &
perfidia adiecerunt. Quin & Hiſpanias omnes, præter Cantabros, & Aſtures
occuparunt. Immo & Gallias aggreſſi, Burdegalaq́, Pictauisq́, direptis, vſq;
6 *ad Ligerim fluuium occuparunt, reliqua omnia occupaturi, ni Carolus Martel-*
lus magna virtute occurriſſet; & quadringenta millia militum ex eis obtrun-
caſſet, Paulo Aemilio erudititiſsimo, fideliq́ue auctore. Admoneo tertio, his
ſucceſſibus factum eſſe, vt hoc nomen, *Sarraceni*, quod a principio nomen
fuit gentis, nunc ſit: immo & tempore huius c. iam cœperit eſſe nomen ſe-
ctę Mahometię deditorum.

7 His igitur pręmonitis difficultatem prędictam reſoluturus dico, illo ver-
bo, *Sarracenis*, in hoc c. poſito comprehendi Mahometię perfidię ſectato-
res omnes, & ſolos, qui Chriſtianę Eccleſię res occupant, vel impugnant
actu, vel habitu: & fautores eorum, quatenus tales ſunt. Dixi, Mahome-
tię perfidię ſectatores: quoniam verbum hoc, *Sarracenis*, in hoc. c. poſitum,
vt pręmonui, licet a ſua origine nomen gentis fuiſſet: antequam tamen hoc
c. & c. ad liberandam. inf. eod. conſtituerentur, iam cœpit eſſe nomen ſectę:
& ad hunc vſque diem tale perſeuerat. Dixi, omnes, ad includendum,
non ſolum eos, qui Syriam, in qua terra ſancta, veſtigijs ſummi ducis noſ-
tri IESV CHRISTI ornata, ſita eſt, incolunt: ſed etiam Aegyptum,
Liuiam, Mauritaniam, & reſiduum maris noſtri tractum, vſque ad Ocea-
num in Africa occupant. Aſſyriam item, Arabiam, & Meſopotamiam in
Aſia: Gręciam quoque, & alia (proh dolor) multa, quę Chriſtianorum fue-
runt, in Europa tenent. Dixi autem, ſolos, ad excludendos alios infideles,
quorum ſpecialiorem mentionem paulo poſt faciemus. Dixi, qui Chriſtia-
nę Eccleſię res occupant, &c. ad excludendum eos, qui id non agunt. Dixi,
habitu, ad comprehendendum eos, qui res Chriſtianas actu quidem non
impugnant: tamen impugnarent, ſi poſſent, odio Chriſtianiſmi. Dixi,
fautores eorum, ad comprehendendum omnes, qui prędictis Sarracenis fa-
8 uent, & opitulantur: quod nemo alius (quod ſciam,) tetigit. Nam Sylue-
ſter, qui ſolus videri poteſt id tetigiſſe, non ait illud de fautoribus ſimplici-
tęr; ſed de Sarracenis Sarracenorum bellantium fautoribus. verum autem vi-
detur: quia ſatis opis fert Sarracenis contra Chriſtianos, qui fert opem eis,
qui Sarracenis contra Chriſtianos bellantibus opitulatur. arg. l. is qui opem.
& l. in furti. §. ope. ff. de fur. & §. interdum. Inſtit. de obligat. quę ex delict.
naſc. Addidi, quatenus ſunt tales, ad excludendum eos, qui iuuant Sarra-
cenos prędictos alio iuſto reſpectu.

9 Ex qua reſolutione infertur primo, comprehendi Turcas. Tum, quia & ſi, vt aiunt, aliquid inter eos, & alios Sarracenos diſtat: tamen omnes ſunt Mahometicę perfidię ſectatores; & generali nomine dicuntur Sarraceni: licet hi ſint Sarraceni Turcę, & alij Sarraceni Arabes, & alij Sarraceni Mauri, Aegyptij, Africani, Perſę, & alij alio nomine ſpeciali appellentur. Sicut & omnes in CHRISTVM credentes generali voce Chriſtiani dicuntur, iuxta tex. & gl. ſing. c. 2. 22. d. & licet alij ſint Chriſtiani Romani, alij Gręci, alij Hiſpani, alij Galli; & alij alio nomine ſpeciali dicti. Tum, quia ipſi Turcę occupant nunc Syriam, vbi terra ſancta eſt, facit. c. ad liberandam terram ſanctam. infra eo. ibi: *In diſpendium terrę ſanctę*. Secundo infertur com-
10 prehendi omnes Sarracenos principales, & fautores eorum, quibuſcum eſt bellum Chriſtianis ob Chriſtianiſmum: licet nulla, quę fuerint Eccleſię Chriſtianę, occupent: quales videntur aliquot in Indijs, & in inſulis Indici, & Perſici maris: quia conſtat eos eſſe Sarracenos, & impugnare Chriſtianiſmum: quę res maxime Chriſtianę eccleſię peculiaris eſt, & qua maxime ab alijs omnibus diſtat. c. ad menſam. & c. audi denique. 11. q. 3. Non obſtat, quod. c. ad liberandam. inf. eod. ob occupantes terram ſanctam, vel occupare volentes principaliter conſtitutum videtur, vt ex illis eius verbis: *In diſpendium terrę ſanctę*; & ex concilio generali, vnde deſumptum eſt, ſatis colligitur. Tum, quia principium illius. c. ſimpliciter excommunicat omnes deferentes arma Sarracenis, contra CHRISTVM, & populum Chriſtianum: & tales ſunt Sarraceni, qui odio Chriſtianiſmi cum Chriſtianis pugnant, etiamſi nihil aliarum rerum eorum detineant, detinereue velint. Tum, quia illa verba huius. c. *ad impugnandos Chriſtianos*, omnes eos impugnantes comprehendunt. Tum, quia verba proceſſus Cenę domini relata in. 8. confirmatione notab. 1. omnes nominis Chriſtiani inimicos includunt. At conſtat, Sarracenos impugnantes Chriſtianos ob Chriſtianiſmum eſſe
11 tanti nominis inimicos. Tertio infertur, comprehendi etiam apoſtatas perfidos, qui Glaucum Homericum inſigniter ſtupidum imitati, Chriſtianiſmũ pro Sarraciſmo, hoc eſt, χρύσεα χαλκείων, aurea pro ęreis commutarunt. Hi enim licet baptiſmo renati fuerint, & in Hiſpania, Gallia, vel alia Chriſtianorum terra; & non in Arabia orti: Sarraceni tamen ſunt, prout nomen, Sarracenus, nomen eſt ſectę, non gentis, vt prędictum eſt. Quarto infer-
12 tur, comprehendi etiam Chriſtianos in terris Sarracenorum, de licentia ſuorum Regum negotiantes. Tum, quia ſatis videtur deferre Sarracenis quoad mentem huius c. & ſui ſimilium, qui defert ſubiectis eorum; e quorum manibus, cum volent, ea Sarraceni habere poſſunt. Tum, quia per hoc potentia regum Sarracenorum creſcit: eo enim quis maior, & potentior eſt, quo maioribus, & potentioribus pręeſt. Authen. de defenſo. ciuit. §. Nos igitur collat. 3. Tum, quia ſatis tradit Sarracenis, qui tradit Chriſtianis negotiatoribus, mox ea illis vendituris, & tradituris. arg. l. qui ſic ſoluit. ff. de ſolut.

Quod

Quod tamen, mea ſententia, non procedit in Chriſtianis ibi habitantibus, & volentibus tenere arma abſcondita; quo ea in Sarracenorum perniciem, cum opportunum fuerit, exerant,& ſtringant. In his enim, & verba,& ratio huius.c.ceſſant. Quinto infertur ſolutio illius q. quam ex facto interrogabar: An in huius canonis, & proceſſus Cenę Domini cenſuras inciderit, qui prohibita vendidit non Sarracenis: ſed Iudęis, & Chriſtianis apoſtatis Sarracenorum terras habitantibus, & Chriſtianis ibi negotiantibus? Reſpondendum enim videtur, per prędicta, incidiſſe. Sexto infertur etiam ſolutio illius q. quam ex facto interrogabar: An qui Chriſtianis Conſtantinopolim, & alias Gręcię vrbes, oppida, & rura inhabitantibus vendiderunt arma, quo ea occulta in perniciem Sarracenorum haberent, inciderint in hanc excommunicationem? Reſpondendum enim videtur per prędicta, nō
13 incidiſſe. Septimo infertur, non comprendi Sarracenos, quibus bellum iuſtum eſt contra Chriſtianos: & neque occupant, neque occupare curant res Eccleſię Chriſtianę; neque pugnant odio religionis; ſed ob aliā cauſſam. Quales forte ſunt aliquot nunc apud Indos, qui pugnant aduerſus Chriſtianos, non ob religionem: ſed ob terras, quas ipſi putant male a noſtris occupatas. Qui ſi bellum iuſtum aduerſus nos facerent,& religionis cauſſam non immiſcerent,non putarem profecto comprehendi, quia huius canonis mēs eſt eneruare potentiam Sarracenorum iniuſte contra nos pugnantium, vt ex omnium ſcriptis ſatis colligitur. Si autem iniuſtum bellum facerent, putarē ipſos includi: quoniam bello iniuſte ſuſcepto, quo aliqua ex parte illud iuſtificent, religionis cauſſam miſcere ſolent, & incipere odio noſtrę religionis, &
14 amore ſuę perfidię pugnare. Octauo infertur, non comprehendi Sarracenos in terra Chriſtianorum ſub poteſtate Regum eorum degentes, etiamſi ſint prohibiti habere eiuſmodi arma, & alia ad apparatum bellicum pertinentia. Tū, quia in eis ceſſat ratio principalis huius prohibitionis: ergo & ipſa prohibitio.l.adigere.§ quamuis.ff.de iure patro.c.ſuggeſtum, & c. meminimus. de appellat.cum annotatis in illis per Panor.& Deci. Tum & neruoſius, quia hi,licet Mahometicę perfidię ſectatores ſint: non tamen occupant res Chriſtianas, neque impugnant eas actu, vel habitu; quod requiritur,vt hic includantur, per reſolutionem pręmiſſam. Excipio tamen eos, qui probabiliter pręſumerentur hic vetita emere, querere, vel accipere ad deferendum aliis Sarracenis,extra Chriſtianorum imperia degentibus: vel ad ſeruandum abſcondita, in Chriſtianorum perniciem proferenda,cum exercitus Sarracenicus nos inuaderet: eiuſmodi enim ſaltem habitu res Chriſtianas impugnāt.
15 Nono infertur, non comprehendi Sarracenos,qui impugnant alios Sarracenos contra Chriſtianos pugnantes, vel nos contra illos defendunt,adiuuantve: immo neque Sarracenos, qui caſibus licitis,iuxta Oldrad.conſil.71.Nunquid. & reſolutionem communem in c.ad liberandam.infra eod.a Chriſtianis rogati iuſte illos defenderent, vel iuuarent contra alios Chriſtianos ſuas

terras

terras inuadentes, vel iniuſte illas occupantes. Tum, quia cauſſa finalis huius. c.ceſſat, ſaltem quoad ea, quę poſt bellum illud expletum contra nos vſui eſſe non poſſent. Tum & neruoſius, quia eiuſmodi Sarraceni, licet alio reſpectu ſint inimici Chriſtianorum, & res eccleſię occupent, vel impugnent: hoc tamen, quo Chriſtianos contra alios infideles iuuant, vel infideles contra Chriſtianos iniuſte bellantes impugnant, non ſunt tales. Quanuis ſemper, quoad eius fieri poteſt, curare debet Princeps vſurus Sarracenorum auxilio, ne illis ea tradat, quæ illo bello expleto contrà Chriſtianos vſui eſſe poſſint, qualia
16 ſunt arma. Decimo infertur, non comprehendi etiam Sarracenos, quibuſcum eſt pax Chriſtianis, quique non fauent aliis cum Chriſtianis belligerãtibus: & inter quos, & Chriſtianos nulla eſt iuſta cauſſa bellãdi; quales ſunt multi, vt audio nunc circum terras Indiæ Luſitano imperio parentes: inter quos, & Chriſtianos nunquam ob religionem, neque ob aliam cauſam fuit bellum. Hi etenim, licet Mahometicæ perfidiæ ſectatores ſint: res tamẽ Chriſtianas neque occupant, neque actu, vel habitu impugnant. Excipio tamen, illos qui ſciuntur, probabiliterve creduntur, ea eſſe mente, vt primo quoque tempore, data eis ad id potentia, & opportunitate, ſuis ſedibus expellãt Chriſtianos, eo præſertim, quod Chriſtiani ſint. Quoniam huiuſmodi Sarraceni, etſi actu non impugnant res Chriſtianas: habitu tamen id faciunt; & per conſecutionem ſunt Sarraceni, de quibus hoc.c.loquitur, per reſolutionem
17 præmiſſam. Vndecimo infertur, non comprehendi Iudæos, quatenus Iudæi ſunt; quia non ſunt Mahometicæ perfidiæ ſectatores; & ita neque Sarraceni. Dixi, quatenus Iudæi ſunt; quia quatenus ſubiecti Sarracenis, comprehendi poſſent: puta, ſi habitarent terras ſubiectas Sarracenis hic cõprehenſis: Quos tamen arbitror comprehendi per proceſſum Cenæ Domini. Quoniam etſi non ſint Sarraceni, neque Turcæ: ſunt tamen inimici nominis Chriſti; & adeo quidem, vt ſi pro voluntate nocendi nobis eſſet eis potentia, multo grauius, quam illi nomen illud, quod ſuper omne nomen eſt,
18 infeſtarent. In quo tamen eius infinita bonitas quam optime nobis conſuluit; dum eis ſe, lucemque ſuam apertam renuentibus ademit potentiam, virtutem; & animum; perpetuæque ſeruituti, ac ignominiæ apud omnes gẽtes eos addixit. Iuxta enim prædictionem Iacob. Geneſ.c.fin. a Deo ablatum eſt eis ſceptrum, & regia poteſtas, poſt veri Meſſiæ CHRISTI ſacroſanctiſſimum aduentum, vt nuſquam poſtea apud eos ſit, vel fuerit. Nam vllam eorum gentem eſſe clauſam inter montes Gog, & Magog, quæ tempore Antichriſti ei ſit adhæſura, vaniſſimum eſſe conſtat, etiam atteſtatione Iudæorũ, qui id maxime explorauerunt. Neque enim illud ſignificauit Ioann. Apocalyp. 20. & liber illud continens apocryphus eſt: & ab Hierony. & ab omni-
19 bus aliis reiectus. Duodecimo infertur, non comprehendi per c.hoc, neque alia iura communia, hæreticos Sarracenis non ſubditos. quia non ſunt Sarraceni; immo neque per proceſſum bullæ prædictæ; quia non ſunt Turcæ,

C neque

neque nominis Chriſtiani inimici: Quoniam, etſi Romanæ Eccleſiæ nó obſequantur: venerantur tamen nomen CHRISTI; neque eſt omnino par
20 ratio de illis, ac de Sarracenis: quoniam, etſi peior eſt eorum infidelitas, quam Sarracenorum, & plus peccent, quam Sarraceni, iuxta doctrinam prędictam, & receptam Thom. 2.2.q.10.art. 6. non tamen ſunt inimici nominis CHRISTI, ſicut & illi: & ita neque ſub verbis horum capitulorũ, neque prædicti proceſſus comprehenduntur. Hæc autem dixerim de hæreti
21 cis: nam de apoſtatis dictum eſt in corollario 5. Decimotertio infertur, nó comprehendi Paganos: tum, quia non ſunt Mahometicæ ſectæ; neque per conſecutionem Sarraceni: & ita verba horum capitulorum eis non conueniunt: & quibus verba legis non conueniunt, ipſa lex eos non comprehendit. l. 4. §. toties. vbi Bartol. & Paul. ff. de damno infect. & c. indemnitatibus. §. ſupradicta. quod in hoc eſt iuris optimum, de electio. lib. 6. tum, quia non inuenitur in eis eadem ratio, quæ in Sarracenis prædictis, vt palam eſt: tum, quia cum ipſi credant pluralitatem Deorum, credere quoque poſſunt noſtrã ſanctam legem, & alias multas eſſe ſanctas: quod multi faciunt, licet ſuam quoque credant bonam. Intelligo autem hanc illationem de illis paganis, quibuſcum nec eſt, neque fuit vllum bellum Chriſtianis; quique nos odio non habent, eo quod ſimus Chriſtiani; quinimmo humane nos ſuſcipiunt, & nobiſcum contrahunt. Illi enim, qui Chriſtianos odio haberent, eo quod ſint Chriſtiani, licet non comprehendantur ſub hoc c. neque ſub. c. ad liberandam. & a c. quod olim, & c. ſignificauit, infra eod. & minus ſub extrauag. copioſus, de Iudæis. Ioan. xxij. & ſub extrauag. multa. Clem. v. eod. titu. inter
22 communes: comprehenduntur tamen, mea ſententia, ſub prędicta clauſula Cenæ domini: quæ non ſolum Sarracenos, Turcas: ſed etiam oẽs Chriſtiani nominis inimicos comprehendit: at conſtat tales Paganos Chriſtiani
23 nominis eſſe inimicos. Decimoquarto infertur ſolutio quęſtionis illius, quã etiam ex facto interrogabar, An Chriſtiani Goam, vel alias Indię ciuitates inhabitantes, & de terris quorundam Sarracenorum equos indomitos, aut inualidos, aut macros agentes; eoſque poſt ea iam diſciplinatos, aut pingues, aut robuſtos effectos aliis Sarracenis vendunt, in prędictas cenſuras incidãt? Reſpondendum enim videtur, per prædicta, incidere, niſi illi Sarraceni nullum cum Chriſtianis bellum, neque iuſtam cauſſam bellandi, etiam ſecundũ opinionem eorum haberent, neque habuiſſent, neque odio haberent Chriſtianos: eo quod ſint Chriſtiani, neque fauerent aliis cum Chriſtianis belligerantibus, neque eo animo eſſe crederentur, vt quam primum eorum ad id potentia ſufficeret, Chriſtianos de ſuis ſedibus expellant. Non tamen eos, mea ſententia, excuſat, quod equos, quos aliis Sarracenis vendunt, ab aliis emunt: tum, quia vendunt eos precioſiores: tum, quia prius eos in terras Chriſtianorum agunt, & eorum poteſtati ſubiiciunt, & contextus huius c. nó patitur, vt res prohibita, etiamſi de terris Sarracenicis ad Chriſtianas ſit de-

lata,

lata, ad eas iterum reportetur. Decimoquinto infertur ſolutio illius quæſtionis ex facto propoſitæ: An Chriſtianus Hiſpanus, qui cum aliis Chriſtianis Armeniis Regi Perſarum, cum Turcarum principe Chriſtianorum hoſte ſæuiſſimo proximis annis pugnanti, opem tulit, in has cenſuras inciderint? Reſpondendum enim videtur, non incidiſſe illum, neque alios Armenios. Decimoſexto infertur, etiam ſolutio illius, quæ in facto eſt: An qui Anglo
24 iampridem ab Eccleſia non ſine Catholicorum grandi dolore, & iactura, declarato hæretico: Galliam Catholicam affligenti, vel etiam intra regnũ ſuum ſeſe continenti, hæc prohibita vendiderint, & vendunt, in has cenſuras inciderint? Reſpondendum enim videtur, non incidiſſe. Quod ipſum arbitror dicendum eſſe de his, qui Lutheranis, & aliis nobiliſsimæ, ſed miſerandæ Germaniæ hereticis talia detulerunt. Decimoſeptimo ſolutio item illius, quę
25 ex facto proponitur: An qui Aeneobarbo, ſiue Barbarroxę claſſis Turcicæ duci a Gallo in ſui defenſionem vocato, & intra portum Tholonenſem agẽti, aliqua de prohibitis hic dederit, fecerit ve, in has cenſuras inciderit? Reſpondendum enim eſt, non incidiſſe, ſi ſaltem in caſu, qui bona fide videbatur ei permiſſus, fuiſſet vocatus: & ſi non tradidit ei arma, triremes, aut alia, quę expleto illo bello eſſent contra Chriſtianos vſui futura. An autem ille caſus fuerit de permiſsis, viderint illi, qui in eo conſuluerũt: tametſi arbitter credere poſſe confeſſarium, cui non conſtaret contrarium, eum fuiſſe de permiſſis, vel qui bona fide putaretur permiſſus, quoad effectum abſoluendi pœnitentem, cui de hac re eſſet ſcrupulus, ob tanti regni tantam auctoritatem,
26 pietatem, & eruditionem. Decimo octauo infertur, conuenire, ac differre plurimum bullam Cenę Domini, & hoc c. & c. ad liberandam. infra eod. Conuenire quidem, quia vtraque comprehendit Sarracenos, & Turcas: differre autem, quia hęc non comprehendunt vllos Iudęos, vel Paganos; illa vero ſic eos, qui ſunt Chriſtiani nominis inimici: Et ita bullam Cenę Domini hac parte latiorem eſſe horum c. diſpoſitione: ſicut econtrario alia ex parte latior eſt
27 hęc, quam illa, vt in notab. 8. infra latius dicemus. Decimonono infertur, ſatis recte me reſpondiſſe illi grandi quęſtioni, quam me Roncamuallem noſtram Virgini matri ſacram viſentem, interrogauit magnas quidã Hiſpanus, cum rex Galliarum Franciſcus ante paucos annos quatuor exercitibus quatuor partes imperij Cęſaris, nempe Ruſilionem, Nauarram. Barbantiam, & Lucenburgum infeſtaret; cumque ſcriptis aliquot doctorum virorum bellũ illud Gallo turcicum diceretur. Quęſtio enim erat: an in Regẽ Gallię, eiuſq. regnum eadem libertate, ac ferocia Cęſariani pugnare poſſent, ac in Turcas, & eorum terras; an item his capitulis eſſet locus contra vendentes eo tempore arma, & alia hic vetita Gallo: eo quod ille eſſet Turcis fœdere coniunctus, videreturq. multis illo in Cęſarem maximo apparatu bellico Turcicis rebus plurimum fauere: quippe quo a perſequendis Turcis Cęſarem diuerteret, & opes extenuaret. Reſpondi enim ipſe, ex facto ius oriri l. ſi ex plagis. §. in

diuo. ff.ad.l. Aquiliam. & ex tenore fœderis a Gallo cum Turca icti pendere ſolutionem. Nam ſi fœdus contineret, vt Gallus Turcę faueret, etiam eo reſpectu, quo Turca Chriſtiani nominis eſt inimicus, vel in perniciem iniuſtã alicuius principis Chriſtiani, prę ſertim quatenus Chriſtianus eſſet; vel cõtra diſpoſitionem, & prohibitionẽ huius cap. & ei concordantium, idem de eo, quod de ipſo Turca iudicium eſſe, per prędicta. Si autem fœdus tantum haberet, vt neuter eorũ alterum bello infeſtaret, cauſa religionis, quatenus erat neceſſarium; excepta, vel quod Turca defenderet Gallum iniuſte inuaſum a Chriſtianis: & viciſſim Gallus Turcam iniuſte inuaſum a Sarracenis, longe aliud eſſe dicendum de eo, quam de Turca; licet iniuſte alia de cauſa bellarit.

28 In dubio autem, donec aliud conſtaret, non eſſe credendum, tanti regni tantum Regem tam fœdum fœdus cum Turca iniiſſe, vt ſe, ſuoſq. omnes in tam fœdam ignominiam, tamq. fœdas cenſuras coniiceret. arg. c. 1. de reg. iur. & l. merito. ff. pro ſoc. & c. 1. 40. d. etiam ſi talia indicia haberentur, quę ſufficerent ad iuſte credendum, eum mouiſſe bellum iniuſtum, vbique Chriſtiano dãnoſum, & odioſum. Nec diſplicuit illi magnati ęquiſſimo noſtra hęc ęqua reſponſio: neque vlli debet ea diſplicere, nẽ cogatur cõfiteri, Luſitanos, Italos, Heluetios, Germanos, & alios omnes, qui ei fauiſſent, vel aliqua hic vetita ſubminiſtraſſent, in has cenſuras incurriſſe: quod ipſe certe nec de Caſtella-

29 nis confiteri auderem. Vigeſimo infertur, eum dicendum habitu impugnare Chriſtianos, qui eo animo eſt, vt primo quoque tempore nacta potentia, & opportunitate impugnandi eos, id faciat, abſque alia iuſta cauſa, quã quia ſunt alterius religionis: ideoque magna reipublicę prudentia, pariq. animi virtute, ergaq. Deum religione opus eſſe illi, qui arbitraturus eſt, an ille, aut ille Sarracenorum, aut Paganorum Rex, qui nulla Eccleſię Chriſtianę bona occupat, neque actu impugnat, dicendus ſit tamen impugnare habitu. Nam neque quilibet timor vanus ad id iudicandum ſufficere debet: neque certitudo belli mouendi eſt neceſſaria. Pauciora item ſigna ſufficere arbitror ad iudicandum animum bellandi habitualem eſſe regi Sarracenorum, etiam ſi nũquam cum Chriſtianis bellum geſſerit: quam ad iudicandum eiuſmodi animum ineſſe regi Paganorum, cum quo Chriſtianis nunquam fuit bellum: quales multos eſſe audio, apud Braſſilenſes: Eo quod Sarracenorũ bona pars tota eſt in impugnando Chriſtianiſmo: & facilius iuſte timeri poteſt bellum ab homine ſectę tam infenſę Chriſtianiſmo; quam a Pagano longe ad amicitiam Chriſtianorum aptiore, vt palam eſt. In dubio autem arbitrandum eſſe iudicarem, potius ineſſe animum habitualem pugnandi, quam contrarium. Quin & ſi a conſiliis regum Chriſtianorum eſſem, obnixe eos etiam atque etiam orarem, ne permitterent ſuis, vt vlla arma, aut vllos equos, aut vlla nauigia infidelibus vllis extra dominia Chriſtianorum degentibus ſubminiſtratent; immo nec artem ea fingendi docerent. Quoniam omnes timeri poſſunt, ne adepta in id potentia, & opportunitate eis impugnent Chriſtia-

nos,

nos, volentes eos pedetentim fidei Chriſtianę; immo & ſuo imperio ſubiicere. Et quanuis hoc magis expedire, magiſq; e re Chriſtiana eſſe putem; non tamen arbitror eſſe neceſſarium, niſi id, quod ſuperius dixi, ſecundum iuris rigorem, neque ſecundum iuris neceſſariam ęquitatem.

QVINTVM NOTABILE, QVID APPELLAtione armorum hic, & alibi contineatur, cum nouis, & iuri conſonantibus corollariis.

SVMMARIVM.

1 *ARMA etiam proprie omnium artium inſtrumenta: hic autem pro ſolis bellicis accipitur. nu. 2. quorum varia ſpecies, & inuentores. nu. 3.*

4 *Arma bellica eſſe arma defendendi, etiam proprie, contra Angel. & Iaſo. & etiam fuſtes, & lapides contra eoſdem, & alios. nu. 5. non autem cultellum paruum, nu. 6.*

7 *Arma non eſſe aliquando lapides, intentionis defectu & non ſignificationis, cum intellectu nouo glo. Clem. 1. de ſtatu monacho. n. 9.*

8 *Beneficium cur non ſemper curata includit.*

10 *Arma bellica noue definita: qualia nulli homini a natura data, nu. 11. & noue diuiduntur, nu. 13.*

12 *Intellectus nouus l. Armorum. de verb. ſigni.*

14 *Arma non eſſe omnia nocentia nec ſemper in id fabricata. nu. 15. eſſe præſumpta, & non præſumpta. nu. 16.*

17 *Arma cur in alijs ſtatutis aliud ſignificant, & latius. nu. 21. cur hic interdum lapides, & interdum non. nu. 19. & idem de lignis. nu. 20.*

18 *Intellectus l. 1. & ibi Bart. ff. ad l. Iuli. de vi publi. & §. fin. Authen. de armis.*

22 *Arma non eſſe artem, neque triremē, neque equum: & ideo ruſticum poſſe nutrire, & agere equum, licet arma deferre nequeat. nu. 24.*

25 *Et quæ ſunt quoad c. reſolutiue: & cultellum non eſſe, niſi intentio, &c.*

23 *Poſtliminio in armis locum non eſſe.*

26 *Armorum materias, prout huiuſmodi, non eſſe arma neque equos, & mulos: & ideo, &c. nu. 27. neque ſecuros, raſtra, &c. & ideo, &c. nu. 28.*

QVINTO principaliter colligo ex verbo, *arma*, partem illam ſummarij noſtri, quæ habet, vetitum eſſe Chriſtianis, ne qua Sarracenis arma ſubminiſtrent. Circa quod occurrit illa difficultas, quod hoc conſequeretur, nulla vllarum artium inſtrumenta poſſe a Chriſtianis eis deferri; quia omnia illa appellatione armorum continentur. argu. princ. & c. non pila. & c. conuenior. 23. q. 8. & glo. l. Nepos Proculo. ff. de verbo. ſignifi. Neque lapides, aut fuſtes. Quoniam eorum appellatione continentur. l. Armorum. ff. de verb.

verb. ſignific.l.3. in princi. verſicul. armis. ff. de vi, & vi armat. §. ſed ex conſti-
tutionibus. Inſtit. de interdict. & §. item lex Iulia. Inſtit. de publi. iudi.
Quod tamen eſſe falſum vſus contrarius dicitur ſignificare.
Ad ſoluendam hanc difficultatem, quę plus quam mediocris eſt, quęque
ſummam prędictam quoad verbum, arma, impetit & inquirit, quid eo nomi
1 ne contineatur: dico primum, armorum appellatione large, ſed propriè
ſumpta, contineri omnia omnium artium inſtrumenta, vt agriculturę, iuxta
illud Maronis. 1. Georgicorum: *Dicendum & quæ ſint duris agreſtibus arma.*
Et artis piſtorię, iuxta illud eiſdem. 1. Aeneidos: *Tum Cererem corruptam
vndis, cerealiaque arma Expediunt.* id eſt, inſtrumenta, quibus ad piſtoriũ
opus vtimur, vt pilis, mola, vanno, cribro. Et artis nauticę inſtrumenta, iuxta
illud eiuſdem. 5. Aeneid. *Colligere arma iubet, validiſque incumbere remis.*
Et artis ſtudendi, iuxta illud Plinij: *Cuius arma erant, non venabulum, &
lancea: ſed ſtylus, & pugillares.* Et lacrymę, & orationes arma dicuntur
clericorum in princip. & in c. conuenior. 23. q. 8. & inſtrumenta nauium, in
l. 1. §. magiſtrum. ff. de exercitor. dicuntur armamenta, & armatur nauis, cum
2 inſtruitur, ead. l. 1. §. non autem. In hac autem materia, & ſimilibus non ita
late accipitur verbum Arma: ſed tantum pro inſtrumentis artis militaris:
3 & ita pro armis bellicis, iuxta illud. 2. Reg. 1. *Quomodo perierunt arma
bellica?* Quę varia ſunt: quorum inuentores ſcribit Plin. lib. 7. c. 56. natu-
ral. hiſtor. & ſpecies plurimas Iuſtinian. in §. fin. Authen. de armis, colla. 6.
Gellius lib. 10. noctium attic. c. 20. & Veget. lib. 4. de re milit. Secundo di-
4 co, quod appellatione armorum, etiam ad bellica reſtricta continentur arma
defenſionis cauſſa parata, etiam proprie, vt Alber. ait in l. armorum. ff. de
verb. ſignifi. quę id irrefragabiliter probat in hęc verba: *Armorum appella-
tio non vtique tantum ſcuta, & gladios, & galeas ſignificat: ſed etiam fuſtes,
& lapides.* Cui ſimilis eſt in §. ſed ex conſtitutionibus, Inſtit. de inter. & l.
3. §. armis. ff. de vi & vi armat. Probat, inquam, irrefragabiliter: quia iuris
conſultus agens de propria verborum ſignificatione ait, armorum appella-
tione ſignificari ſcutum, & galeam; quę conſtat eſſe defenſionis cauſa para-
ta. Non obſtat, quod contrarium tenuit Angel. in §. ex maleficijs, nu. 12. &
13. Inſtit. de actio. & eũ ſequutus Iaſon ibidem nu. 83. & ſequenti, arg. eius,
quod ait Bart. in l. 1. ff. ad l. Iul. de vi publ. ſcilicet quod ex illa prohibẽs habe
ri arma, non prohibet arma defenſionis cauſa parata. Non inquam id
obſtat: quia ratio, quare appellatione armorum non veniunt ibi defenſoria,
non eſt, quia non ſunt proprie arma; ſed quia deficit intentio animi legiſla-
toris ad comprehendendum ea. Quod conijcitur ex materia legis, quę agit
de vi publica, quę non infertur armis defenſiuis: ſed offenſiuis, vt palam eſt.
Itaque in hoc c. etiam defenſionis tantum cauſa parata prohibentur: quo-
niam verba, & ratio eius habent in eis locum; vt etiam probat l. 2. C. quę
5 res expor. non deb. Tertio dico, appellatione ſic ſtricta armorum bellicorum
compre-

comprehendi etiam proprie lapides, & fuſtes, vt Felin. ait hic, & Alciat. in
d. l. armorum. quę id irrefragabiliter probat, quatenus agens de propria
verborum ſignificatione habet, armorum appellatione ſignificari fuſtes, &
lapides, quod ipſum habent etiam alię leges ei ſimiles ſupra citatę. Non au-
tem probat ponderatio verbi, *continetur*, a Felin. indiligenter facta; quia
tale verbum in illa lege non eſt: contrarium tamen tenent etiam in hoc An-
gel. & Iaſon, vbi ſupra, & Rom. in l. 1. §. occiſorum. ff. ad Sylen. & Corneus
conſil. 199. nu. 4. Et Angel. quidem, & Iaſon mouentur, per gloſs. ſing.
Clem. 1. §. quia vero. verb. arma, de ſtat. monach. quatenus habet, quod
Clem. illa excommunicans monachos intra monaſterij ſepta arma tenentes,
non includit eos, qui lapides, & fuſtes tenent: Ludouicus autem mouetur
per §. final. Auth. de armis. collat. 6. quatenus prohibens priuatis, ne fabri-
centur arma, non prohibet fabricari cultellos minores, quorum vſus non eſt
6 in pręlijs. Vbi gloſs. ſing. annotauit, cultellos ad parandas pennas non eſſe
arma. Cuius ratio illa videtur, quod in alium vſum, quam bellicum prin-
cipaliter ſunt facti, & effecti: at lapides, & fuſtes non ſunt principaliter in
bellicum vſum facta, vel effecta, vt palam eſt: ergo neque hęc erunt magis
arma, quam prędicti cultelli. Tertio facit l. omne. §. ſi quis commilitoné.
ff. de re milit. quę habet, eum, qui lapide commilitonem vulnerauit, a mi-
litia reijciendum; qui vero gladio, capite puniendum.
7 Hæc tamen non obſtant. Non primum. Quia glo. illa dicens, lapides, &
fuſtes ibi non contineri appellatione armorum, nõ ſe fundat in defectu ſigni-
ficationis propriæ verbi: ſed in defectu intentionis mentis conſtituentis. Po
ſtea enim quam affirmauit, appellatione armorum, lapides, & fuſtes contine-
ri, ſubdit: *Non puto tamen auctorem ſic latiſſime intellexiſſe*: per quod palã
8 ſentit, non ſignificationem verbi; ſed intentionem auctoris defuiſſe. Sicut
in ſimili appellatione beneficij proprie omnia beneficia, etiam dignitates, &
quibus cura animarum ineſt, continentur, exceptis gratiis, & expectatiuis; in
quibus non deſinunt contineri ex defectu ſignificationis: ſed intẽtionis ani-
mi ſcribentis, volentis ſola ſimplicia comprehendi. c. cum in illis. in princ. de
præb. lib. 6. vt latius diximus in d. c. final. & in rub. de præben. & poſt Deci.
9 anno ſuperiore in c. poſtulaſti. de reſcrip. Intentionis autem defectum colli-
gere potuit illa glo. vel ex vſu loquendi vulgariore, quo videtur vſus ibi Papa:
vel ex conditione perſonarum, de quibus agitur; nempe monachorum, qui-
bus, quæ arma vulgus appellat, grandi dedecori ſunt in cella: cum tamen nec
paruo ſint lapides, & baculus aliquis in aliud aliquod opus vtiles. Ad ſecun-
dum reſpondebit illatio. 7. Ad tertium dico, non probare lapides non eſſe
arma: ſed non eſſe gladium; quod nemo negat. Quarto dico, arma bellica
nuſquam, quod ſciam, eſſe ſatis recte definita: poſſe autem, mea ſententia,
10 recte definiri eſſe arma facta principaliter ad præliandum eis, quatenus ta-
lia ſunt, vel in id ante conflictum aſſumpta. Dixi, arma, pro genere: quoniã

omnia arma bellica ſunt arma; non contra, omnia arma ſunt bellica. Quia omnium artium inſtrumenta dicuntur arma, per prędicta; cum tamen ſola militaris artis dicantur arma bellica. Dixi, ficta principaliter ad pręliandum, ad excludendum ligones, raſtra, ſecures, & id genus alia in alios vſus, quam pręlij principaliter parata. Dixi, eis, ad excludendum loca, vnde pręliamur: de quibus in coroll. 11. Dixi, quatenus talia ſunt: quia nonnunquam alio reſpectu conſiderata non ſunt arma bellica, vt corollarium. 5. demonſtrat. Dixi, vel in id aſſumpta, ad includendum ligones, raſtra, ſecures, lapides, ſcipiones, martellos, & alia ad pręliandum aſſumpta: licet ſimpliciter in alios vſus fuerint comparata. Ea enim, & ſi abſolute ſine intentionis ea deſumentis conſideratione non ſunt arma bellica; ſunt tamen ea perpenſa. Addidi, ante conflictum: quia ſi rixa ſubito coorta, alterum percuſſerit vel duro fruſto panis, vel œnophoro, vrceolove; quem ad alium vſum in manibus habebat, non dicetur armis percuſſiſſe, ſecundum Angel. receptum in l. ſi pignore. § furem. ff. de fur. & in l. armatos. ff. ad l. Iuli. de vi pub. Ex quibus in-
11 fertur primo, arma bellica nulla videri eſſe data homini a ſola natura cælorum rege. Quoniam nihil a natura, quę Deus eſt etiam cęlos gubernans, & omnia naturans, vt vtar verbis glo. l. reſpiciendum. ff. de rebus cred. videtur ei datum, quo principaliter alium offendat, ſeu ſeipſum defendat. Quod vtinam terrarum reges, ſaltem Chriſtiani, ſatis animaduerterēt, qui a bellis horrendis abſtinentes pacem placidam ſemper amplecterentur. Quod pulchre
12 in parœmia: *Dulce bellum inexpertis*, *tractatur*. Secundo infertur, legem illam armorum, de verb. ſig. & omnes ſimiles habentes, lapides eſſe arma: noue, ac ſingulariter intelligendas eſſe, de lapidibus ad pręliū arte paratis: quales ſunt pilę lapideę aptę vt a bombardis emittantur, vel de lapidibus ad no-
13 cendum aſſumptis. Tertio infertur, arma bellica proprie dicta, diuidi primo in offenſionis cauſſa parata: & in defenſionis cauſſa comparata. Secundo in arma, quę ſunt bellica intentione animi fabricantis tantum. Quę definiri poſſunt eſſe arma bellica in prœlium principaliter facta: & in arma, quę ſunt bellica, intentione animi ea aſſumentis tantum: quę definiri poſſunt, eſſe arma bellica in pręlium aſſumpta: licet in alium vſum principaliter ficta: & in arma, quæ ſunt bellica, tam intentione animi fabricantis; quam aſſumentis: quæ definiri poſſunt, eſſe arma bellica in prœlium principaliter ficta, & aſſum-
14 pta. Quarto infertur ratio reprobandi eos, qui ſatis oſcitanter dixerunt, omnia, & ſola, quæ nocere poſſunt, poſſe proprie appellari arma; reprobatur enim hoc per prædicta. Primo quidem, quia fruſtum durum panis, œnophorum, & alia multa, antequam ad nocendum aſſumantur, ſunt de numero eorum, quæ nocere poſſunt; & tamen nō ſunt arma, ſecundum Angel. receptum in d. l. ſi pignore. §. furem. ff. de furt. & l. 1. §. armatos. ff. ad l. Iul. de vi publ. Secundo reprobatur, eo quod arma defenſoria, quæ neque intentione fabricantis, neque intentione aſſumentis nocere poſſunt, ſunt arma bellica.

Quinto

15 Quinto infertur, fieri poſſe, vt quemadmodũ ea, q̃ intentione fabricãtis non
ſunt arma bellica, intentione aſſimentis fiunt arma bellica: ita ẽt ea, quę ſunt
arma bellica intentione fabricantis q̃nq; fiant non bellica intentione aſſumẽ-
tis ea; adeo quidẽ, vt deſinãt cõprehendi ſub ſtatuto ꝓhibente illa deferri. Ver
bi gratia; lanceæ, vel enſes ligati in faſciculo, quẽ mulio ſuis mulis, aut calo hu
meris ex alio oppido in aliud portat, vel baiulat, nõ dicentur arma, quoad illud
ſtatutũ. Nec pugio paruus acutus amici, quo monachus intra cellã ſuam defi-
ciente alio cultello, pennã ad ſcribendũ aptat, quoad prædictã Clem. Neque
enſis, quo quiſpiã deficientibus aliis gladiolis, ad panem, & carnes ſecandas
vtitur. Neque puſio, ſiue paruus puer, qui de alia in aliam domum arma
mutat, dicetur ea deferre, quoad illud ſtatutum. Quorum ea vna ratio eſt;
quod his caſibus illa arma non conſiderantur vt arma; ſed vt quædã res alię.
16 Sexto infertur, probari poſſe, eſſe arma bellica, quæ non præſumũtur talia:
& non eſſe arma bellica, quæ præſumuntur talia; & ita nonnunquam dicẽ-
ti, aliqua eſſe arma, incumbere probationem; & nonnunquam negãti ſi enim
conſter, me detuliſſe enſes, & contendam, illos non fuiſſe tũc mihi arma, opor
tet, me id probare. Et ſi conſtet me detuliſſe lapides; & contendam, eos non
fuiſſe tunc mihi arma, aduerſario incũbit probatio, quod fuerunt. Quę enim
principaliter in prælium parata ſunt, præſumuntur deferenti fuiſſe arma,
niſi contrarium probet. Et è contrario ea, quæ principaliter non ſunt ad prę-
liandum facta, non præſumuntur arma fuiſſe deferenti, niſi probentur talia.
17 Septimo infertur, quod verbum, arma, prolatum in materia, in qua ſolũ
agitur de offendendo ſola offenſoria; & non defenſoria comprehendit. Qui
18 eſt germanus intellectus doctrinæ Bartol. in l. 1. ff. ad l. Iul. de vi pub. Prola-
tum item in materia, in qua ſolum agitur de armis bellicis ex intentione fa-
bricantis, ſola facta principaliter ad prælinm dici arma, & non alia. Qui eſt
germanus intellectus. §. final. Authen. de armis. col. 6. prolatum autem in
materia vtrique congrua, qualis eſt noſtra, vtraque comprehendi. Octauo
19 infertur, in huius c. & bullæ Cenæ Domini cen!uras incurrere eos, qui lapi-
des, & alia, quæ nocere, vel defendere poſſunt; licet non ſint principaliter in
hoc parata, Sarracenis ſubminiſtrant, vt illis in præliis ad offenſionem, vel
defenſionem contra Chriſtianos vtantur; non autem illos, qui in alios vſus
bona fide deferunt; etiamſi forte Sarraceni caſu aliquo eis in prælio contra
mentem deferentium vtantur, vt latius ex. 10. notab. colligas. Nono infer-
20 tur, multa eſſe, quorum ad Sarracenos delatio malo animo facta hoc. c. inclu-
derentur; eadem ſine tali animo effecta non includantur. Infertur & ratio
defendendi Prieratem dicentem, quod delatio lapidum ad ædificandum, &
& lignorum ad ignem fouendum non eſt hic prohibita. Decimo infertur
21 ratio, quare verbum, arma, in alio ſtatuto continet ſolum offenſoria; in alio
vero etiam defenſoria: & in alio ſola in prælium fabricata; in alio vero etiam
in prælium aſſumpta. Eſt enim ratio diuerſitatis, varietas finis diſponentis
D finis

finis enim ſtatuentis, ne arma extra regnum, vel ciuitatem deferantur, eſt, ne ciuitati, vel regno deſint arma; quibus hoſtes a finibus ſuis prælio arceant: vel ne hoſtibus detur copia eorum; quibus ciuitatem, vel regnum impetant. Et quia in hunc finem, tam arma cauſſa defenſionis, quam offenſionis parata ſunt neceſſaria, ideo vtraque tali ſtatuto videbuntur contineri, iuxta.l.2.C. quæ res expor. non de.& iuxta hoc c. & c.ad liberandam. infra eod. Finis autem ſtatuentis, ne quis arma, quibus vim faciat domi habeat, eſt, ne vis publica vlli fiat. Et quia ea vis armis offenſionis cauſſa paratis fit principaliter, ideo tale ſtatutum alia non continebit, iuxta doctrinam Bart.in d.l.1.ff.ad l.Iul.de vi publ. Finis ſtatuentis, ne quis arma ſine eius permiſſu fabricetur, eſt, ne arma, quæ ſunt bellica intentione fabricantis, penes priuatos ſint auctoritate priuata: ideo ſub eo continebuntur omnia arma, quæ ſua fabricationis forma in prælium deſtinat, tam defenſoria, quam offenſoria: non autem cultellus ad aptandas pennas, vel ad panem, vel carnes ſcindendas. Non item, vlla alia, quæ ſola intentione aſſumentis ſunt arma bellica, iuxta.§.final.Auth. de armis collat. 6. cum ſua glo. ſing. Ex qua conſideratione multæ quæſtiones quotidianæ ſolui poſſunt; & multa multorum dicta probari, reprobari, &
22 conciliari; quod breuitatis gratia non proſequor. Vndecimo inferri, arcem, ex qua nos, & illam propugnamus; triremes, e quibus pugnamus; & equos, cum quibus præliamur, non eſſe arma bellica. Quoniam licet in prælium principaliter aut ſint ficta, aut aſſumpta; & id genus omnia, per reſolutionē prædictam dicantur arma: non tamen ſunt aſſumpta ad præliandum eis; ſed ad præliandum ex eis, vel cum eis. Non enim præliamur arce, neq; nauibus, neque equis: ſed ex eis, vel cum eis; hoc eſt, adiuti eis: & ita per illam particulam, eis, adiectam definitioni excluduntur a numero armorum. Facit pro corollario hoc c.ad liberandam. infra eod. quatenus poſt excommunicationem deferentium arma Sarracenis, excommunicando vendentes naues eiſdem, non obſcure ſignificat, nauem non contineri appellatione armorum. Facit etiam proceſſus Cenæ Domini, quatenus excommunicationi deferētium arma adiūit excommunicationem deferentium equos. Quod antea fecit Extrauag. multa de Iudæ. Facit quarto lex illa ſing.2.ff.de capt.& poſtlimi.quæ
23 habet, nauem longam, & onerariam in bello amiſſam, ſi recuperetur, ad priſtinum dominium poſtliminio reditum iri.equum item; arma vero non itē; igitur neque nauis, neque equus, vnde, vel cum quibus pugnamus ſunt arma. Facit item, quod licet iure communi Romano nemo priuatus poſſit facere arma, vel vendere Auth.de armis. collat.6.& tradit Bart.in l. 1. ad l. Iul.
24 de vi publ. & glo.in rub.de fabri.lib.11.communiter recepta; immo neque regulariter portare iure Codicis.l.1.C.vt armorū vſ.lib.11.nullo tamen iure, prohibetur priuatus nutrire, vendere, vel agere equum. Duodecimo infertur
25 reſolutio totius huius difficultatis.ſ.per verbum, *arma*, in huius c. contextu poſitum prohiberi ſola, & omnia arma bellica, tam defenſionis; quam offen-
ſionis

ſionis cauſſa parata; quæ ſua fabricatio, vel intentio animi deferentis, actu,
vel virtute in prælium deſtinat. quo tota hæc difficultas reſoluitur. Deci-
motertio infertur, non incidere in has cenſuras, propter delationem armo-
rum eos,qui deferrent Sarracenis ſcalpella,ſiue cultellos paruulos ad aptādas
pennas, neque alios cultros fictos ad ſcindendum panem,quorum in prælio
non eſt vſus; quoniam non ſunt arma, per prædicta. Qui tamen talia defer-
rent dolo malo, vel ſine dolo malo,lata tamen culpa per incogitantiam,tantā
gladiolorum copiam deferendo, vt vir quilibet prudens vereri poſſet; quod
eos in talia arma conflarent ad impugnandum Chriſtianos, in hunc canonē
inciderent: non quia arma deferrent; ſed quia vtilia ad bellum contra Chri-
ſtianos,malo animo vero, vel virtuali ſubminiſtrarent, iuxta reſolutionem,&
definitionem neceſſariorum ad impugnandos Chriſtianos poſitam in 4. di-
26 cto notab. 10. Decimoquarto infertur, deferentes ferrum,vel aliam quam-
cumque armorum materiam, prout armorum eſt materia, non incidere in
has cenſuras eo quod videantur deferre arma; quia non deferunt arma.
Quoniam materia armorum, quatenus eſt eorum materia,non eſt arma. Di
xi, quatenus eſt materia; quia ſi quis ferrum afferat,vel tradat,quo ipſomet
ferro infecto pugnetur,de numero eorum erit,iuxta dicta ſupra in 4. dicto.
Dixi,etiam eos non incidere, eo quod deferant arma: quoniam qui deferunt
ferrum, incident; eo quod deferunt ferrum,quod expreſſe hic vetatur, & in
notab.ſequenti dicetur. Eos autem,qui deferunt materiam aliam armorum,
tunc demum incident,ſi ea mala mente actuali,vel virtuali,vt ex eis arma cō-
tra Chriſtianos faciant,deferūt,& alias non,iuxta dicenda in 4.dicto not.10.
27 Decimoquinto infertur,eos, qui deferunt equos,vel mulos grandes, quibus
Sarraceni egent ad portandum in bello commeatum, non incidere in has cē-
ſuras; eo quod deferant arma,vt quidam contendebat; quia non ſunt arma,
per prædicta: ſed eos, qui deferunt equos, incidere in cenſuras bullæ Cenæ
Domini; quia ibi ſpecialiter excommunicātur.Eos autem,qui mulos, in nul-
las: niſi mala mentē actuali, vel virtuali deferant ad bellum contra Chriſtia-
nos,per dicenda in d.notab.10.& quæ ſuper clauſula Cenæ domini extra re-
28 petitionem dicam. Decimoſexto,eos item,qui ſecures,raſtra, ligones, perti-
cas, & id genus alia ruſtica, vel aliarum mechanicarum artium inſtrumenta
etiam ex ferro confecta deferunt ad Sarracenos, non incidere in has cēſuras;
eo quod arma deferant; quia hæc nullo modo ſunt arma, neque intentione
fabricantis, neque intentione aſſumentis: niſi ea mente deferantur, vt eis
Chriſtianos impugnent, vel ſe defendant ab eis: quoniam tunc eſſent arma
intentione ſubminiſtrantis,vel aſſumentis. An autem alio nomine, quā quia
deferant arma,incidant in has cenſuras? Reſpondeo incidere,ſi ea mala men
te actuali,vel virtuali ſubminiſtrant Sarracenis ad impugnādos Chriſtianos,
vel ſe defendendum ab eis, faciendo foſſam,vallum, murum, vel alia in præ-
lium, vel bellum opportuna. Quia ſubminiſtrant neceſſaria,vel vtilia ad im-

pugnandos Chriſtianos, eo animo malo actuali, vel virtuali, vt eos impugnēt, iuxta reſolutionem ponendam in.4.dicto, notab.10.

SEXTVM NOTABILE, QVOD DELATIO ferri ad Sarracenos prohibita eſt: ſed non ob hoc alia armorum materia, licet ob aliud ſic, &c.

SVMMARIVM.

1 *Ferri delatio ad Sarracenos prohibita tam infecti, quam facti. nu.2. Et quid infectum, contra Syluest. nu.3. Sed ob hoc alia armorum materia. non, nu.5. nec clauiculi, gladioli, &c. nu.12. niſi, &c. nu.13.*

4 *Aurum, vel argentum infectum, vel factum quid. Et neutrum hic ſpecialiter prohiberi, nu.9. nec materiam ferri, nu.10. Sed generaliter ſic, ſi mala mente, &c. nu.11.*

6 *Lex pœnalis de vno frequenti ad aliud rarum extenditur, cũ eſt eadem ratio: alias non, nu.7.*

8 *Ferri delatio peior, quam alterius materiæ.*

1 SEXTO principaliter noto verbum, ferrum, ad hoc quod delatio ad Sarracenos eſt hic vetita. Idipſum probatur in c.ad liberandã.infra eod, & in d. extr. multa. & in clauſula proceſſus Cenæ Domini, vbi idem verbũ
2 conſtanter repetitur. Ferrum intelligo factum, vel infectum, per .l.2.C.quæ res expot. non deb. quod etiam Angel.a Clauaſio vbi ſupra dixit. Per ferrum
3 autem infectum non recte intellexit Syluest. venam ferri, ſiue terram, ex qua ferrum conflatur. Quoniam ſicut per argentum infectum, & per aurum
4 infectum intelligimus argentum, vel aurum, ex quo nihil eſt formatum.l. cum aurum l. & ſi non ſint.§.argento facto. & .§. infecti, & l. Quintus Mutius.ff.de aur. & argent. & adeo quidem, vt vas argenteum fractum, non dicatur argentum factum.d.l. Quintus.§.cum aurum. Ita & per ferrum infectũ Imperator in d. l. 2. intellexit ferrum, ex quo nihil aliud formatum eſſet. Quod, meo iudicio, recte intellexit Angel. dum in hęc verba ſcripſit; *Per ferrum factum intelligi ferrum tantum, per quod poſſent pugnare, vel ſe munire: quia brocheta, & ſimilia, non credo, ſunt ſub ipſo comprehenſa.* Caienus autem vir eruditione, & acrimonia ingenij ſpectabilis, cui hactenus aſſenſi, videtur nunc mihi perpendenti penitius eius dicta ſecum pugnare. Quia primo ſentit verbo, ferrum, poſito in d. proceſſu, præcipuam materiam armorum comprehendi, ſignificans aliam materiam armorum non contineri: & qua ratione ibi non contineretur, eadem quoque hic non contineretur. Deinde ait, per verbum, prohibita, poſitum in d. clauſula comprehendi omnem materiam primariam, & ſecundariam armorum. Quod-

nequit

nequit eſſe verum, niſi ea hic, & in d. c. ad liberandam. eſſet prohibita. Quia
verbum, prohibita, illius clauſulæ ſolum intelligitur de prohibitis in his ca-
pitulis ſimpliciter; id eſt, quoad omne tempus, & locum prohibitis; ergo
ſecundum illa ſecundaria materia hic prohibetur, & non niſi per verbum,
ferrum; ergo contraria ſentit ibi vir doctiſsimus, ſcilicet per verbum, ferrū,
intelligi omnem materiam omnium armorum, & tantum primariam, &
præcipuam eorum, quæ ſunt contraria.

5 Quare cum mente Angel. concordans, & paulo clarius loquens dico, per
ferrum intelligi omne ferrum, tam factum, quam infectum; & ſolum illud.
Per factum intelligendo ferrum, ex quo aliquid fabricatum eſt; per infectū
vero ferrum ipſum in maſſa, vel lamina extenſum, vel conglobatum, & nō
vena ferri, neque alia materia armorum. Primo quidem, quia vna ſola ar-
morum materia, ſcilicet ferrum hic prohibetur. Secundo quod hæc conſti-
tutio eſt pœnalis, & pœnaliſſima; & ideo reſtringenda. l. interpretatione. ff.
de pœn. c. pœnæ. de pœnit. diſt. 1. Nec iuuat reſpondere id, quod ipſe alias
6 reſpondebam; ſcilicet quod hic exprimitur ferrum, tanquam frequentiſſima
armorum materia: & quod conſtitutio pœnalis loquens de vno, eo quod id
frequentius contingit, non excludit aliud, in quo eſt eadem ratio: ſed rarius
accidit, iuxta glo. ſingul. & receptam Clem. 1. verb. Præſidentes. de reſcript.
7 Non, inquam, iuuat hæc reſponſio; quoniam non eſt eadem ratio de fer-
ro, & alia armorum materia; ſiue quod hæc ſit eorum præcipua; ſiue quod
nequeant tam dura arma fieri ex alia; ſiue quod alia armorum materia ma-
gis abundabant Sarraceni tempore huius Concilij ſaltem; quam hac, quæ
eorum præcipua eſt. Tertio moueor, quod hic, & in d. c. ad liberandam.
& in d. Extrauag. & in d. proceſſu continenter exprimitur, ferrum. Et quā-
uis iam inde a Martino quinto quotannis fulminetur ter, ſecundum gloſſ.
Clem. 1. de iud. vel ſaltem ſemel, noſtra ætate, ſecundum Cardi. & Anan. in
c. quod olim. infra eod. nunquam tamen vllus Roma. Pontif. adiecit ei,
vel aliam materiam. Facit etiam quod Santiſs. D. N. Gregor. xiij. in præ-
fata clauſula adiecit verba illa ſtamnum chalybem, omniaque metallorum
genera, quod non fuiſſet neceſse, ſi per ferrum intelligeretur omnis ma-
8 teria armorum. Quarto facit, quod licet peccatum ſit ſubminiſtrare Sar-
racenis aliam materiam armorum: non tamen eſt tam grande, ac mini-
ſtrare ferrum, vt palam eſt. Poſtremo, quod omnia iura exprimunt, ferrum,
non obſtante, quod exprimant arma, & e contrario, ſatis clare per id ſignifi-
cando, quod appellatione armorum non veniſſet ferrum, neque appellatio-
ne ferri arma, ex alia ſaltem materia; quam ex ferro facta; at certe tanta, &
maior ratio ſuaderet, vt appellatione armorum veniret in tali materia ferrū,
& alia materia armorum; quam quod appellatione ferri veniret alia materia
ab eo diuerſa, vel terra vnde ferrum conflatur: ergo nihil tale veniet. Facit,
quod apellatione lignaminum galearum, vt in notab. ſeq. dicemus, non cō-
prehenditur

prehenditur omnis galearum materia; ſed ſolum lignea. Concludo igitur, appellatione, ferri, comprehendi hic, & in proceſſu Cenæ Domini, & alijs iuribus præcitatis, omne, & ſolum ferrum factum, vel infectum, quatenus eſt mediate, vel immediate vtile bello, declarando verbum, infectum, vt ſupra: & conſequenter clauſulam Santiſs. D. N. fuiſſe neceſſariam, & circunſpectam, dum extendit prohibitionem ferri ad prohibitionem ſtamni chalybis & omnium aliorum metallorum. Ex quo infertur primo, non com-
9 prehendi hic argentum, neque aurum, neque cuprum, neque, auricalchũ, neque ſtagnum, neque plumbum, neque vllum aliud metallum; neque fraxini, neque coryli, neque aliæ arbores haſtis, & clypeis ligneis fingendis aptæ. non item vena ferri, ſeu terra, quæ in ferrum conflatur. Quoniam
10 nihil horum eſt ferrum factum, vel infectum. Secundo infertur, eos, qui hæc, & id genus alia mediate, vel immediate bello vtilia Sarracenis deferunt, non incidere in cenſuras bullæ Cenæ Domini, propter prohibitionem ferri
11 in eo factam; immo neque propter verbum, prohibita, niſi cum ea mente formali, vel virtuali deferunt, vt eis in bello contra Chriſtianos vtantur: tunc autem ſic, iuxta dicenda in.4.dicto, notab.10 & coroll. 10.eiuſdem. Tertio
12 infertur, neque etiam eos, qui deferunt Sarracenis clauiculos, quos, vt opinor, Angel. appellat, brochetos, & ſcalpella, ſeu gladiolos ad pennas aptandas, & cultellos, & diuerſi generis fibulas ferreas, & id genus alia, non incidere in prædictas cenſuras. Quoniam etſi ſunt ferrum factum; non tamẽ ſunt ferrum mediate, vel immediate vtile bello: quippe etſi ſuapte natura media te vtilia ſint bello; non tamen ſunt ſecundum prudentis viri iudicium. Quia
13 non eſt credendum, Sarracenos eis eſſe in bello vſuros: niſi tantam multitudinem eorum quis deferret, vt vir prudens merito vereri poſſet, ne eis in vera arma conflatis in bello vterentur. Tunc enim ob intentionem malã virtualem inciderent, licet formalis abeſſet, iuxta dicenda in prædicto nota. 10. 4.dicto, & coroll. 10.

SEPTIMVM NOTABILE, QVOD verba illa, lignamina galearum, barbara ſint, & quid contineant, cum multis noue declaratis.

SVMMARIVM.

1 *BARBARIS verbis ſæpe Romanum Pontifi. vti, & ius Pontificium magna ex parte Gothicum, nu. 7. & cur. nu. 5. præſertim hic, nu. 9. non tamen abuti ſacra ſcriptura, nu. 11.*

2 *Lignamen, pro ligno, barbarum: & pro lignamina, male noue repoſitum, ligamina, nu. 3. & impudenter, nu. 4.*

4 *Latiue*

74

4 *Latine callens non putet omnia latine ſcripta callere.*
12 *Lignaminum latior prohibitio in bulla Cena, quam hic: & circa ſub eis contenta doctores longe varios eſſe; licet parum attento idem ſentiant,nu.13.et reſolutio per plura dicta, nu.14.*
5 *Galea, pro ſpecie nauis barbarum: & fuiſſe triremes,quinqueremes: immo duodecim & quindecim, & ordinum 12. 20. 30.& 50.nu.6.& galeas ad bellum aptiores,vbi,& quare.nu.15.*
10 *And. Alciatus miraculum noſtra ætatis litterarium magna cum iactura litterarum mortuus.*
16 *Galearum materiam omnem neque hic,neque in proceſſu Cena Domini prohiberi: & ita nec ſtupam, picem,&c.nu.17.niſi,&c.nu.18.galeas autem ſic, hic,& ibi.nu.20. & naues in proceſſu,& in c.ad liberandam.infra eo.n.22. & ligna fraxinea, & corylea,& ſimilia; & alia trunca,vbi,& ad quem locum,& per quæ iura prohibita.nu.19.*
19 *Intellectus declarationis Grego.ix.nouus.*
21 *Materia vetita,vetatur factum ex ea,non contra.*
23 *Ligna fraxinea, & corylea oblonga,& ſimilia,& alia trunca,vbi,& ad quem locum,& per quæ iura prohibita.*

1 SEPTIMO principaliter noto verba illa, lignamina galearum, ex quibus duo colligo: alterum quidem extra materiam principalem cap. alterum vero intra eam. Id,quod extra eã colligo,eſt,Romanos Pontifices frequenter dictiones barbaras, & ex vulgari ſermone deſumptas ſermoni ſuo
2 Latino miſcere ſolere. Hæc enim duo verba; lignamina galearum, barbara ſunt: quamuis enim verbum,lignum, plane Latinum ſit;vnde fit,ligneus,& ligneolus, pro eo, quod ex ligno eſt; & lignarius,pro eo, quod ad lignũ pertinet; & lignile,pro loco,vbi ligna ſeruantur ad comburendum; & lignoſus, pro eo, quod duritiem ligni refert; & lignari, pro ire ad ſecanda,vel deportanda ligna; vnde lignatio, & lignator: lignamen tamen nuſquam videtur eſſe apud emendate loquentes. Apud tamen Alex. hic,& Innoc.in c.ad liberandam.infra eod.& Clem.5. in Extrauag. Multa.de iudæ. & in proceſſu annuo diei Cenæ Domini; & in commentariis omnium recentiorum paſſim vſurpatur pro materia lignea galeis fabricandis idonea. Quamuis quidam li-
3 bri noue excuſsi pro,lignamina,habeant,ligamina; quos qui emendauit,latinitati quidem verborum conſuluit,cum ligamen pro ligamento, vel ligatura,apud Columellam ſit; menti tamen Concilij non ſatisfecit. Quoniam ea non fuit,exprimere ea,quibus ligantur galeæ: ſed materiam,ex qua fiunt, ligna,ſcilicet quæ voce barbara dixit lignamina, vt etiam ſatis conſtat ex Platina in fine vitæ Alexan.III.qui præfuit Concilio, in quo hæc ſtatuta fuere. Facit, quod eodem verbo vſus fuit Clem 5.in Extrauag.1.de iudi Eodem item
4 vtuntur omnes Roma. Pontif. in bulla Cenę Domini. Quæ arguunt impudentiæ

dentiæ fuiſſe, mutare illud; & temeritatis vbique iam hodie graſſantis eorũ,
qui adamuſſim putant, ſe omnes facultates callere, ſimul ac verborum, qui-
bus ſcriptæ ſunt, ſignificationem callent: & ſatius putant rem ſermoni, quam
ſermonem rei cedere, contra. c. intelligentia. quod parum ipſi venerantur,
5 de verbo. ſigni. Licet item verb. galea, penult. breui plane latinum ſit, cum
pro capitis munimento accipitur, iuxta illud Plinij lib. 7. c. 56. *Galeam, gla-*
dium, & haſtam Lacedemonij inuenere: vnde galeare, pro galeam induere:
& galeatus, pro galea indutus: verbum, tamen, galea, pro eo genere nauis;
quod remis agitur, quales ſunt biremes, triremes, quadriremes, & quinque-
6 remes, ſiue duodecim ordinum, quales habuit Alexander magnus: vel quin-
decim, quales Ptolomęus Sot. vel triginta, quales Demetrius Antigoni: vel
quadraginta, quales Ptolomæus Philadelph. vel quinquaginta ordinum, qua-
les Ptolomæus Philopator, auctore Plin. lib. 7. c. 56. Nullibi, inquam, verbum
galea, pro his apud emendate loquentes inuenitur. Quamuis glo. ſing. in c.
ad apoſtolicæ. de re iudi lib. 6. in verb. in galeis. poſteritati ſcripſerit illum
verſicul. *Armo caput galea, pelagus percurro galea:* quo docuit eam differen-
tiam inter id, quod illa vox ſignificat penult. breui, & inter id, quod penult.
longa.

Eſt igitur ſatis, immo plus ſatis certum, Romanos Põt. ſuas cõſtitutiones
Latine compoſitas dictionibus barbaris, & Gothicis reſperſiſſe. Et adeo qui-
7 dem, vt non erubuerit Laurentius Valla dicere in procemio lib. 3. Elegãt. ius
Põtificium, ſiue Canonicum ex maxima parte Gothicum eſſe Quod tamẽ
verum non eſt. Cauſſa vero, quare aliqua ex parte tale ſit, illa videtur eſſe, qđ
8 poſtquam Gothi, & Vandali ſemel, iterumque Italiam inuadentes Romam
cœperunt; vt imperium eorum, ita linguam quoque victi acceperunt: &
quod ſanctiſſimi patres orationis perſpicuitati, quæ maxima debet ineſſe le-
gi. c. erit autem lex. 4. diſt. magis, quam ornatui, & puritati tribuere voluerũt.
9 Adde, quod in propoſito noſtro peculiaris interuenit ratio vtendi illa voce
barbara, galearum: quia vix inuenias aliam ſolam Latinam, quę ſola, & om-
nia, quæ illa, ſignificet: etſi ſciam eſſe vocem, nauis longę, & vocem, triremis,
& id genus alias. Quod eſt in cauſſa, vt ipſe quoque eo vti decreuerim; præ-
ſertim quod loquendum ſit, vt plures, & ſentiendum, vt pauci, ſecundũ Ari-
ſtotelem. 1. Topi. c. 2. Sic & Iuriſconſulti, quos tantopere laudat ibidem ipſe
Laurentius, multa vulgari loquendi conſuetudini tribuerunt. Nam & exor-
ciſare, pro cantaminibus mederi in l. 1. ff. de variis, & extraor. cogn. & libe-
rum, pro filium numero ſingulari, in l. ius cognationis ff. de pact. dixerunt:
& denaria, neutro genere, & alia plurima, quæ in fine lib. 4. de verb. ſign. ad-
10 monuit Andreas Alcia. qui non ſine magna omnium litterarum iactura hoc
anno e vita deceſſit, vir digniſſimus, qui omnium ſtudioſorum, & peritorũ
lacrymis defleatur, & piis precibus adiuuetur. Quippe quem Deus Opt.
Max. pro miraculo eo nomine noſtro ſęculo dedit, quod tam abſolutã Gręci,

Latiniq.

Latiniq́. ſermonis cognitionem cum tam abſoluta iuris vtriuſque prudẽtia, & totius hiſtoriæ lectione, & memoria coniunxerit, vt etiam omnium harum facultatum ſummates multa ſumma ab eo noue admonitos, doctosque eſſe fateantur. Vtinam eius conſuetudine, & colloquio ita fruar in cœlis, ac eius iudicium, eruditionem, & ſtylum ſuſpicio,& veneror in terris. Amen.

11 Addo tamen primo, quod, licet vtcunque ferri poſsint, qui bona fide, etiam plus ſatis dictioni Roman. Pont. detrahunt, quo meliora lectoribus perſuadeant: illi tamen, qui hoc faciunt, vt leges pontificiæ, eædemque ſacroſanctæ cum auctore earum contemptui habeantur, nullatenus ſunt tolerandi c. nulli fas. & c. ſi Romanorum. 19. diſt. Grauiſſime item reprehendendi, qui audent dicere, Roma. Pont. abuti ſacra ſcriptura in ſuis canonibus: quod ſubtiliter de more refellit Thomas de Vio in. q. vlt. lib. viginti & ſeptem quæſtionũ, vt in repe.c.in Leuitico. de pœnit. diſt. 1 not. 23. dicimus.

12 Alterum, quod ad materiam huius c. colligo ex prædictis verbis, eſt, delationem lignaminum galearum ad Sarracenos prohiberi. Quod ipſum repetitur in c. ad liberandam. infra eo.& in d. Extrauag. multa. In proceſſu autẽ Cenæ domini non additur verbũ galearum: ſed ſimpliciter prohibetur delatio lignaminum; & ideo recte ait Angel. a Clauaſio. in verb. Excommunicatio. 5. §. 1. per illam clauſulam comprehendi quæcunque ligna, per quæ naues, galeæ, aut aliæ machinæ bellicæ poſſent fieri ad impugnandum Chriſtianos, vel defendendum ſe ab eis: non autem alia, quæ ſolum igni fouendo, vel alicui alij ſimili actioni a bellicis remotæ eſſent idonea. Sylueſter antẽ,

13 qui parum attento lectori videri poteſt concordare cum eo, ait, per verba huius. c. comprehendi omnia lignamina, vel ligna, quæ ait Angel. contineri ſub clauſula dicti proceſſus. quod tamen longe diuerſum eſt a dicto Angel. Nam hic ponitur verbum, lignamina, cum determinatione galearum; ibi autem abſolute. Quod autem Syluest. id ſentiat, patet: quia non refert tenorẽ prædicti proceſſus; ſed ſolum huius. c.& c. ad liberandam: & licet etiam referat tenorem Extrauag. multa. vbi hoc verbum etiam ponitur abſolute, ſicut in d. proceſſu: tamen illa Extrauag. eſt localis, & ideo ex illa non poteſt elici probatio quoad omnia loca, vt ille elicit. Glo. vero in Extraua. Copioſus. de Iud. Ioan. xxII. in verbo, lignamina, ſentit, per illud verbum ſimpliciter prolatum, vt ibi fertur, ſolum includi ea, ex quibus galeæ, & alia nauigia fieri poſſunt: Caieta. autem vbi ſupra ſentit, per verbum, lignamina, tantum prohiberi materiam galearum, & nauium præcipuam: quoniam ea ſola per illud verbum prohiberi ait in d. proceſſu. Materiam autem ſecundariam ſcilicet vela, & ſartias, vt eius verbo vtar, & alia prohiberi, per verbum, alia prohibita, poſitum in illo proceſſu.

Ipſe vero arbitratus aliquando, omnes hos patres fere idem dicere, omnes

14 probabam: nunc autem attentius rem perpendens dico primo, Angelum recte dicere, eo quod, licet nemo animaduerterit, in proceſſu ſimpliciter prohibentur

hibentur deferri lignamina, ſine vlla mentione galearum: at conſtat, ligna extruendis aliis machinis bellicis, quam galeis, vel nauibus eſſe lignamina: ergo omnia illa prohibentur. Facit, quod per detractionem verbi, galearum, quod reſtringebat verbum, lignamina, videtur c. hoc ampliatum, per illum proceſſum. Dico ſecundo, labi gloſſ. prædictã Extrauag. copioſus. quatenus verbum, lignamina, ſimpliciter prolatum reſtringit ad ligna galearum, & nauigiorum tantum. Dico tertio, labi etiam Syluest. quatenus putauit, diſpoſitionem huius c. tam latam eſſe in hoc, ac diſpoſitionem dictæ clauſulæ dicti proceſſus; cum palam ſit, verbum, lignamina, ſimpliciter prolatum, vt in d. clauſula profertur, eſſe genus ad verbum, lignamina galearum in text. noſtro poſitum: cum omnia lignamina galearum ſint lignamina; non tamen contra, omnia lignamina ſint lignamina galearum. Dico 4. per diſpoſitionẽ huius c. comprehendi ſola ligna extruendis galeis, ſiue nauibus longis, quas vulgari ſermone *galeras* appellamus, idonea. Tum quia non omnis nauis eſt galea, vt hoc. c. & c. ad liberandam. infra eod. probant. Tum, quod ſi Cõcilium de lignis cuilibet naui fabricandæ aptis intelligere voluiſſet, dixiſſet vtique, lignamina nauium, expreſſo nomine generis, quo poſtea infra eſt vſus, dum ait: *Nauium piraticarum*, arg. c. ad audientiã. de præſcriptio. Tũ, quia poſtea Concilium Generale in d. c. ad liberandam. eiſdẽ verbis eſt vſum. Et poſtea cum hanc diſpoſitionem voluiſſet Clem. 5. in d. Extrauag. multa. ampliare quoad terras Aegypti, vt etiã ampliaret quoad hoc; ſicut & quoad aliquot alia abſtulit verbum, galearum. Tum, quia, vt prædixi, ideo voce illa barbara galearum vſum eſt Concilium, quod non occurrebat alia Latina, quæ omnia, & ſola, quæ illa barbara ſignificat, ſatis perſpicue ſaltẽ exprimeret: cum tamen ſi omnia nauigia, vel naues comprehẽdere voluiſſet, multæ tales Latinæ occurriſſent. Tum, quod non eſt eadem ratio de lignaminibus, vel lignis galeis fabricandis aptis, & de aliis. Cum galeæ ad bellum
15 nauale in mari Mediterraneo; in quo ſolo tempore huius Concilij Chriſtiani cum Sarracenis pugnabant, aptiores ſint, quam naues onerariæ; immo earum vſus primarius ad id tantum tendit: cũ tamen aliarum primarius ad alia ſit: & ideo diſpoſitio pœnalis de vna ſpecie non includet aliam; etiamſi ſub ſignificatione larga contineretur. Tum, quod audio, Aphricanis eſſe quidem copiam lignorum ad fabricandas naues paruas aptorum: nõ autem ad faciendas longas, & galeas. Tum denique, quod in notab. precedenti diximus, per prohibitionem ferri non prohiberi omnem armorum materiam: ſed ferream tantum. Dico 5. labi etiam Caieta. quatenus ſentit, per verbum, lignamina, poſitum in clauſula proceſſus, ſolum includi lignamina galearũ, & nauium; & non aliarum machinarum bellicarum ad offendẽdum, vel defendendum aptarum: quatenus item putat, per verbum, prohibita, poſitum in illa clauſula proceſſus Cenę Domini, intelligi omnem aliam galearum, & nauium ſecũdariam materiam, ſcilicet vela, ſartias, & c. Quoniam ſi talis materia

teria ſecundaria per verbum, lignamina, ſimpliciter ibi poſitum non includitur, minus includetur per verbum, lignamina galearum, poſitum hic & in d.c.ad liberandam; quod eſt minus generale. Et ſi per hęc verba, lignamina galearum hic, & ibi poſita, non comprehendũtur, per nulla alia horũ cap.cõprehendentur: & per conſecutionem non dicuntur prohibita per hęc cap. Et cum verbum, prohibita, poſitum in d. clauſula referatur ad prohibita in his; conſequitur, quod ſi per verbum, lignamina galearum, non comprehenduntur, neque comprehendentur per verbum, prohibita.

16 Concludo igitur ſexto quod per verbũ, lignamina galearum, poſitum hic; & in d.c.ad liberandam ſolum prohibentur ligna galeis fabricandis apta: per clauſulam autem proceſſus Cenæ Domini prędictam omnia ligna apta quibuſcunque machinis bellicis ſtruendis ad offendendum, vel defendendũ mari, terrave: non autem aliæ materiæ armorum, galearum, vel nauium ſecun-

17 dariæ. Ex quo infertur primo, non incidere in cenſuras horum capitulorũ

18 eos, qui ſtupam, canapem, picẽ, fila, & clauiculos deferunt Sarracenis. Quia, licet ad ædificationem galearum, & nauium pertineant, & ſint quędam eorũ

19 ſecundaria materia: non tamen ſunt lignamina. Intelligo tamen hoc, niſi ea mente formali, vel virtuali deferantur, vt ſint eis materia ſecundaria earum; quibus poſtea impugnent Chriſtianos. At tunc non incident, propterea qđ prohibeantur per hęc verba, lignamina galearum: ſed quia generatim hic, & in d.c.ad liberandam. ſtatuitur, vt omnis, qui ea, quę ſunt mediate, vel immediate vtilia bello faciendo contra Chriſtianos hac mente defert Sarracenis ſit excommunicatus, vt in 10. not. late dicetur. Secundo infertur ex hoc, iuriconſonantiſsimam fuiſſe declarationem illam, qua fertur Gregorius IX. declaraſſe, non incidere in cenſuras horum capitulorum eum, qui contenta in coroll. præced. ad Sarracenos defert, niſi malo animo contra Chriſtianos, vel in perniciem terræ ſanctæ deferret. Fuit enim mens dicere illorum delationem, ſine malo animo non eſſe prohibitam ſpecialiter in his capitulis; ſed generaliter ſic, ſi malo animo fieret ſicut & omnium aliorum ad bellum mediate, vel immediate vtiliũ delationẽ hoc animo formali, vel virtuali eſſe pro-

20 hibitam in d.notab.10. demonſtrabimus. Tertio infertur, eos qui galeas deferunt Sarracenis eſſe excommunicatos, tam per hoc c.& d.c.ad liberãdam. quam per clauſulam dicti proceſſus. Quia qui defert galeam, lignamina galeę defert, & non qualiacunque; ſed lignamina ligata in galeam, & compacta; quo modo vtiliora ſunt, quam ſoluta, & impacta. Tum, quod licet pro-

21 hibito eo, quod ex aliqua materia fit, non cenſeatur prohibita materia: vt prohibitis armis, non cẽſetur prohibita armorum materia, ſi nihil aliud prohibitionis extẽſiuum interueniat, vt per dicta in 5.& 6.notab.probatur: prohibita tamen materia rei alicuius artificialis, eo fine, ne ipſa res habeatur, cenſetur res ipſa prohibita, & a fortiori: *Quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis*, Authen Multo magis. C.de ſacroſanct.Eccleſ.c.cum in cun-

ctis. de electio.& eleganter determinat Petr. ab Anch. in c. ad liberandam: infra eod. col. 1. Tum,quia qui galeam, & lignamina galeæ defert lignamina defert, argumento ab inferiori ad ſuum ſuperius affirmatiue, quod validiſsimum eſt, ſecundum Bald. receptum in l. conuenticulam.C.de epiſco.& cleri. Ergo etiam erit excommunicatus,per dictam clauſulam,quæ excommuni
22 cat deferentes lignamina, ſine additione. Quarto infertur, etiam deferentes naues eſſe excommunicatos: ſed non per hoc c.ſed per d. c. ad liberandam. & per d. clauſulam. Per d.c.quidem, ad liberandam,quatenus vendentes naues excommunicat: & licet excommunicato deferente non videatur excommunicatus ſolum vendens, vt hoc c.cum illo coniunctum probat: tamen e cõtrario excommunicato vendente nauem Sarracenis,ne deferatur eis a fortiori videtur excommunicatus deferens, ſicut in coroll. præcedẽti dicebã, quod licet prohibita aliqua fabrica,ipſius materia non videatur prohibita; ſi aliud non interueniat: tamen prohibita materia alicuius rei, ne res ipſa habeatur, a fortiori videtur ipſa res prohibita: quod autem per dictam clauſulam excommunicentur, patet. Quia illa excommunicat deferẽtes lignamina: at qui naues defert,lignamina quoque nauis, quibus compacta eſt,defert: quia ex lignis,vel lignaminibus conſtat illa l. inter ſtipulantem. §. ſacram. ff.de verb. oblig. & excommunicans deferentes materiam certæ rei, a fortiori videtur excommunicare deferentem ipſam rem ex ea factam, iuxta prædicta, & illã determinationem Petri in d. c.ad liberandam. col. 1. At clauſula prædicta excommunicat deferentẽ lignamina; ergo. Quinto infertur deciſio illius quę-
23 ſtionis: An qui ex montibus Cantabricis inter plurima ligna trunca igni fouendo tantum apta,multas fraxinos, & corylos proceras,teretesq.; ſed indo latas, vixq. dimidiatum pedem craſſas, idoneas tamẽ igni fouendo,quam fabricandis haſtis, & lanceis; non tamen nauibus,detulit Alexandriam Aegypti, incidiſſet in cenſuras huius canonis, proceſſusq. Cenæ Domini? Reſpõdendũ enim eſt primo indubie incidiſſe in cenſuras Extra. olim. Nicolai iiij. infra in notab. 10. cor. 13. relatę: & in Extrauag. multa. de Iudæ. ratione omnium lignorum illorum,tam truncorum; quam aliorum. Quia illę ferũtur in omnes Chriſtianos deferentes quaſcunque merces,ſiue bellicas, ſiue alias in Alexandriam, & alias terras Aegypti. Dico ſecundo, quod ſi in alia loca Sultani, vel Turcæ detuliſſet, etiam incidiſſet in cenſuras d. Extrauag. olim. Nicolai iiij. iuxta dicta in d.corol. 13. Dico tertio,non fuiſſe eum incurſurũ cenſuras huius canonis, & d.c.ad liberandam. ſi ad alia loca aliorum principum Sarracenorum detuliſſet, ratione lignorum truncorum, & rebus bellicis inutilium: immo neque ratione aliorum,ſi mens mala tam virtualis,quã formalis iuuandi eos contra Chriſtianos defuiſſet. Quia nõ deferebat arma, neque ferrum, neque lignamina galearum ſpecialiter hic,& in d.c ad liberandam prohibita,neque alia bello vtilia mala mente; quod requiritur,vt dicantur generatim prohibita hic,& in d.c. ad liberandam,iuxta reſolutionem notab.

tab. 10. in 4. dicto. Dico quarto, eum incidiſſe in cenſuras proceſſus Cenæ Domini, & in eaſdem incaſurum fuiſſe, ad quoſcunque Sarracenos detuliſſet, non ratione lignorum truncorum, & ad bella inutilium: ſed ratione aliorum, ex quibus arma lignea effici potuerunt. Quoniam etſi non detulit ferrum, neque arma; neque lignamina galearum: detulit tamen lignamina, ex quibus arma fieri poterant. & proceſſus Cenæ Domini generaliter excommunicat deferentes lignamina, ſine additione galearum, vt ſupra dictum eſt, & declaratum.

OCTAVUM NOTABILE, QUI DICANTUR ſubminiſtrantes, vel deferentes prohibita Sarracenis: & quid inter illa diſtet cum multis quotidianis ex eo illatis.

SUMMARIUM.

1 *DEFERRE, & ſubminiſtrare, an ſint idem.*

2 *Arma, & neceſſaria ſubminiſtrantium definitio, & declaratio.nu.3.*

4 *Intellectus quatuor illius Apoſtoli: De his, quæ foris ſunt, nihil ad nos.*

5 *Infideles non continentur hic, & cur.n.6. & qua lege, & a quo punientur.n.8.*

7 *Excommunicationis ſolus Chriſtianus capax.*

9 *Excommunicatur nemo lege, niſi lethaliter peccans.*

10 *Mens mala actualis, & virtualis.*

11 *Excommunicationem impedit interdũ id, quod non impedit peccatũ lethale.*

12 *Delatio vetitorum a delatione aliorum differt & etiam a ſubminiſtratione eorundem, & a venditione, nu.13.*

14 *Intellectus nouus huius cap. & cap. ad liberandum.nu.15.*

16 *Subminiſtrare genus ad deferre & definitur.nu.2. & continet vendere, n.18. permittere extrahi de portu.nu.20.*

17 *Agi, portari, ferri, vt differunt ſecundum iuriſconſultos.*

19 *Lex pœnalis de ſtricte ſignificato ad large ſignificata extenditur quando.*

21 *Deferunt qui in aliud delata tradunt etiam donando, nu.22. & permutando, nu.23. & cooperando, nu.24. non autem portando de vna terra Sarracenica ad aliam, niſi, &c. nu.27. neque portando Sarracenos ipſos armatos. nu.28. nec qui deferunt, & non tradunt, nu.29.*

15 *Ignorantia, quæ excuſat, & quæ neceſſitas: nu.20. & quæ paruitas. nu.30. & quæ gratitudo, nu.31.*

32 *Excommunicatio hæc non ſemper reſeruata.*

33 *Excommunicationem hanc incurrunt transfugæ, & arcem, opidum, vel ſpeculam tradens, & ſe dedens, & arma perdens, quando, nu.34.*

1 OCTAVO principaliter noto verbũ, deferãt, ex quo duæ difficultates videntur colligi aduerſus ſummam noſtram. Altera quidem, quod eſt nimis ampla eo quod includit omnes ſubminiſtrantes hic vetita Sarracenis; cum tamen contextus huius c. ſolos deferentes videatur includere, qui multo pauciores ſunt, quam ſubminiſtrantes. Quia vendentes tantum non videnẽ deferre, vt ſingulariter aprobat. c. ad liberandam. infra eod. in verſic. Eos etiã: quos tamen nemo dicat non ſubminiſtrare. Altera vero, quod ſumma includere videtur etiam infideles deferentes; cum tamen contextus hic ſolos Crhiſtianos includere videatur. Tum, quia de his, qui foris sũt nihil ad nos. 1. ad Cor. 5. c. multi. 2. q. 1. cap. gaudemus. de diuort. Tum, quia illi excommunicari nequeut, cum non ſint Chriſtiani, cap. omnis Chriſtianus. 11. q. 3. tradit Domi. receptus in cap. Romana §. final. de ſenten. excommunica. lib. 6. Et per hoc c. excommunicantur ei contrauenientes.

Ad ſoluendas has duas difficultates, quæ prædictam noſtram ſummam, quoad verbum ſubminiſtrantes impetunt, inquiruntq́; quos comprehendat; quidq́; ad inter illud, & verbum, deferentes, diſtet, dico, nos non parum ſuper hoc cogitaſſe, ac tandem multa, quæ in hoc ſcribebamus in hanc breuem defi
2 nitionem reſoluiſſe. ſ. hoc verbo contineri Chriſtianos ſolos, & omnes, qui lethaliter peccant in deferendo hic ſpeciatim vetita Sarracenis; quacunque id mente faciant, vel ſubminiſtrando mala mente actuali, vel virtuali, vt talia tradantur illis ad Chriſtianos impugnandos, ſi timor mortis, captiuitatis, vel
3 cruciatus eos non excuſat. Dixi Chriſtianos ſolos. quoniam arbitror alios etiam principibus Chriſtianis ſubiectos, & inter Chriſtianos degentes non
4 contineri. Non quidem propter illud Apoſtoli. 1. ad Corinth. 5. *De his qui foris ſunt, nihil ad nos*, quia id intelligẽdum eſt, quoad excommuicandum eos directe, ſecundum Calde. in conſil. 2 de Iudæ ſub. finem, quod ſatis ſentit Tho. in d. c. 5. lectio. final. vel quoad puniendum eos alia pœna ſpirituali, ſecũdum Domi. in c. multi. 2. q. 1. vel quoad compellendum eos ad ſuſceptionẽ fidei Chriſtianæ, ſecundum Aluar. de planct. eccleſ. lib. 1. art. 37. vel quoad cogendum eos ſeruare leges contrarias ſuis, quas vere, vel falſo prætendunt ſe diuinitus accepiſſe, & non ſunt naturalibus contrariæ, vt nobis videmur ſinguliriter colligere ex c. gaudemus. de diuortijs, adiuncto c. final. eiuſdem tit. &
5 c. final. qui filij ſint legit. Non item illa ratione, quod nõ dicantur proprie ſubminiſtrare: & ita deſit ſignificatio verborũ huius. c. neque ideo, quod eccleſia habeat poteſtatem, quoad hunc caſũ in infideles legibus Chriſtianis ſubditos,
6 ſicut in puros laicos: ſed quia deeſt intentio mentis Concilij eos includendi. Quod deprehenditur primum ex eo quod intentio auctoris ex prooemio deprehenditur l. final. ff. de hęred. inſtit c. quia propter. de elect. Et prooemium huius. c. indicat, Concilo non fuiſſe mentem comprehendendi alios, quam Chriſtianos. Deinde, quod prima, & naturaliſſima pœnarum huius c. eſt ex-
7 communicatio, cuius non eſt capax niſi Chriſtianus, iuxta d. c. omnis Chriſtianus.

anus.11.q.3.&c. Romana.§.in vniuerſitatem. vbi Domi. receptus id annotauit,de ſenten.excommuni. lib.6.Poſtremo,quod multo in hoc grauius Chriſtiani, quam infideles peccant, vt poſtea dicemus: et ideo pœna contra Chriſtianos impoſita non videtur extendenda ad infideles,arg.l.interpretatione.ff.
8 de pœn.&c.c. pœnæ de pœnit.diſt.1.ipſi tamen infideles ſubiecti Catholicis, qui hæc prohibita fecerint, poterunt puniri a Cęſare in ſuis terris, pęnis inductis per dictam l.2. C.quæ res expor.non deb.& a Rege noſtro,& alijs Regibus,pœnis legum ſuarum in ſuis,iuxta ea,quæ Calder.in.d.conſil.2.tangit: et Fel.in. c 1. limit 5. de conſtit.& in c.Iudæi 2.infra eo.Et Rom. pontif.non ſolum quatenus eſt Rex poterit ſibi ſubditos pœnis prędictę l. 2. punire: ſed etiam quatenus Papa eſt ſuos, & omnes omnium Regum, ratione ſacrilegij, quod aduerſus Chriſtianum principatum admittunt, vt in primi oppoſiti ſolutione tangebam,arg.eorum,quę Calder.vbi ſupra dicebat.Diximus,omnes, vt tam ſummates, quam infimates; & tam qui Aſiam, vel Aphricam, quam qui Europam colunt, comprehenderemus. Diximus qui lethaliter peccant. Quoniam non arbitramur hic contineri,qui in hoc faciendo non peccant,vel non ſaltem lethaliter. Non quidem ideo, quod proprie non dicantur ſubminiſtrare,& ita deſit verborum huius cap. ſignificatio : ſed quia deeſt intentio
9 mentis ad conprehendendum eos,Quod colligitur ex eo,quod nemo incidit in excommunicationē maiorem generaliter a iure latam,niſi ob peccatum lethale.c.nemo2.11.q.3 & affirmat Paludan. in.4. d.18.q.1.ar.2.Adri in.4.de clauib.q.3.& nos latius tradidimus in repet.c. Inter verba.11.q.3 concl.6.corol.21.et poſtea in Man. Confeſſar latinitate donato.c.27. n. 9. Et Conciliū hic inflixit excommunicationes ipſo iure eis, quos comprehendere voluit. Diximus in diferendo hic vetita ſpecialiter Sarracenis,ad conprehendendum deferentes illa,quacunq; mente id faciant: & ſiue per ſeipſos,ſiue per alios.c. ſignificauit. infra eo.vbi Panor.in not.4.ab alijs receptus id annotauit: & nos latius ibi trademus : & eſt ſimilis tex. in. c. Quod olim.infra eo.Diximus.vel in faciendo vt mala mente,&c.ad conprehēdendum omnes,qui quoquomo-
10 do curant mala mente actuali,vel virtuali,vt aliqua vtilia bello perueniant ad Sarracenos, quibus nos impugnēt, vel ſeſe a nobis defendant, iuxta dicenda in not. 10. vbi de hac mente mala duplici opportune agetur.Addidimus, &
11 timore mortis, captiuitatis, vel corporis cruciatus non excuſantur:eo quòd arbitremur eſſe, qui in faciendo prędicta non excuſentur a lethali peccato: a cenſura vero ſic,arg.c.ſi vero. 1. verſic.neque ille.de ſenten.excommuni. ſecundum communem, & verum intellectum.Tametſi Fortunius noſter aliter illum tex.intellexerit in lib.de vltimo fine, illat. 11. verſi. Quarto infero. de quo in coroll.13.& in.d.c.Significauit iterum, atq; iterum dicemus.

12 Ex quibus infertur primo, grandem differantiam eſſe inter delationem, vetitorum ſpecialiter ex vna parte, & inter aliam ſubminiſtrationem eorundem: & delationem, vel ſubminiſtrationem aliorū ex altera.Primo quidem; quia

quia delatio ſpecialiter vetitorum, quacunque mente fiat, inducit excommunicationem: delatio vero aliorum non; niſi mala mente ad impugnandos eis Chriſtianos fiat. Secundo, quod alia ſubminiſtratio, quam delatio ſpecialiter vetitorum ſi mala mente actuali, vel virtuali non fiat, non inducit excommunicationem; delatio vero ſic. Cuius ratio clarior in 10. notab. reddetur. Se-
13 cundo infertur, vēdentes galeas, & naues Sarracenis, ſine mente mala actuali, vel virtuali non incidere in excommunicationem per hoc c. quia non deferunt vetita ſpecialiter hic; neque faciunt mala mente aliquid, quo ad impugnandos Chriſtianos aliqua eis perueniant: incidere tamen, per c. ad liberādam. infra eod. quoad prohibitionem ſpecialem huius c. ſcilicet delationis galearum ſingulariter extendit ad venditionem galearum, & nauium, vt
14 ibi, & in notab. 10. infra eod. tangemus. Tertio infertur, prohibitionem generalem. c. ad liberandam. infra eod. non eſſe generaliorem, quam ſit generalis huius. Quia impenſio conſilij, vel auxilij machinis, vel quibuslibet aliis in diſpendium terræ ſanctæ, quod videtur illud c. addere, ſub prædicta ſubminiſtratione comprehenditur: quamuis ſpecialis prohibitio illius. c. ſit generalior, qua parte ſpecialiter prohibet venditionem galearum, & nauium Sarracenis; cum ea hic non prohibeantur ſpecialiter. Quarto, verum, & ger-
15 manum intellectum illius c. ad liberandam in verſ. *Eos etiam*. eſſe, quod illa dictio, *etiam*, quæ ampliatiua, & implicatiua eſt, iuxta l. Etiam. ff. de minor. & Clemen. religioſus, de procuratorib. & Clem. 1. de teſtam. & vtrobique Card. nu. 1. non ampliat hoc c. quoad prohibitionem generalem: neque implicat ſuper verbo, ſubminiſtrant, huius c. ſed ampliat prohibitionem ſpecialem huius c. in illo, paulo ſuperius, repetitam: & tantum ſuper illa implicat. Sic enim habet: *Excommunicamus omnes deferentes arma, ferrum, & lignamina galearum*, & mox ſubdit: *Eos etiam, qui galeas eis vendunt, & naues.* quod refertur ad verba præcedentia illius c. quę continent prohibitionē ſpecialem huius, & addit ei aliam ſpecialem prohibitionem. Quinto infer-
16 tur, appellatione ſubminiſtrantium comprehendi non ſolum deferentes, baiulantes, portantes, agentes, ducētes, trahentes; ſed etiam quoslibet quoquomodo prædicta mala mente facientes, vt illa ad Sarracenos perueniant, arg. eorum, quę Alber. ait in rubr. C. quæ res expor. non deb. non obſtante dif-
17 ferentia, quam Iuriſconſultus docuit in l. ferri. ff de verb. ſignif. inter, ferri, portari, & agi. Tum, quia nimium propriam, nimiumq. ſubtilem eam dixit ibidem vir doctiſſimus Alciat. quia contextus huius. c. non ſolum habet, deferentes; ſed etiam, ſubminiſtrantes, quod eſt verbum valde generale, vt ex Marco Tullio, Cęſare, Quintiliano, Columella, & aliis colligi poteſt, & etiam ex l. 1. ſi ſeruus extero, vbi dans nummos dicitur ſubminiſtrare; & fama conſentiens ſubminiſtrat pręſumptionem. c. pręterea. de teſtibus, & qui alit aliquem, neceſſaria ei ſubminiſtrat. c. 1. de cohabit. cleri. & c. final. de magiſt. & c Epiſcopus. & c. cum ſecundum. de pręben. Sexto infertur, appella-
tione

18 tione, ſubminiſtrantium, comprehendi vendentes, permutantes, donantes, & quouis alio titulo ea in Sarracenos transferentes. Quoniã quicunque hæc faciunt, ſubminiſtrant; & in omnibus vna eſt ratio: & ideo, licet late, & improprie tantum dicerentur, ſubminiſtrare: tamen comprehenderẽtur. Quo-
19 niam tunc etiam lex pœnalis de vno caſu ad alium extenditur, ſecũdum Anto. in c. fin. de conſue. receptum a Domi. & Peruſ. in c. 1. de tempor. ord. lib. 6. & ab aliis alibi communiter. Septimo infertur, comprehendi ſub hoc verb. etiam eos, qui permittunt ſubminiſtrantes, & per conſecutionem ſub gene-
20 rali prohibitione huius c. eos qui permittunt talia de ſuis terris, portubus, vel ciuitatibus extrahi, vt deferantur Sarracenis. Quoniam hi mala mente actuali, vel virtuali ſubminiſtrant ſaltem per alios: quod ſufficit. c. ſignificauit, & c. quod olim, infra eod. Facit etiam Extrauag. multa. de Iudæis æque excommunicans permittentes hæc extrahere de portubus ſuis, ac deferẽtes, & mittentes. Et defendi poſſet, quod licet illa Extrauag. ſit quoad alia localis: non tamen eſt quoad hoc. Octauo recte dicere Sylueſt. incidere in hunc ca
21 nonem, qui ad ſui tuitionem defert ad Sarracenos arma, & poſt ea eis ob pecuniam vendit. Cui conſequens eſt, recte quoque ex facto nos reſpondiſſe, hoc ipſum eſſe dicẽdum de his, qui aliqua hic ſpecialiter prohibita in ſui, ſuarumque nauium ornamentum, vel tutamentum deferunt, & poſtea illa, vel eorum aliqua vendunt, vel donant. quoniam negari non poteſt, omnes hos detuliſſe Sarracenis hic prohibita ſpecialiter. Nono recte nos reſpondiſſe, etiam incidere in hanc excommunicationem Chriſtianos, medicos, chirurgos, legatos, & alios, qui ſufficienti ad id facultate muniti adeunt Sarracenorum principes ſuis armis ornati; & poſtea vel rogati, vel aliquo munere do-
22 nati ab eis, ob gratitudinem ea ipſis donant: niſi rei paruitas, & temporis, loci, vel perſonarum circũſtantia eos a peccato lethali excuſaret, vt paulo poſt dicemus. quia negari non poteſt, eos detuliſſe Sarracenis prohibita hic ſpe-
23 cialiter. Decimo permutantes arma, etiam pro armis incidere in hunc canonem. quia etiam id eſt deferre. Et non refert, quo titulo eis arma deferantur, vt eis muniantur; modo eis tradantur: niſi permutatio ita fieret pro alijs armis a rei bellicæ experto, vt certus eſſet, ſe iuxta adagium accipere χρύσεα χαλκείων aurea pro æreis; ſiue meliora, & vtiliora pro peioribus, vel inutilibus; vt reſpondimus interrogati de ſpecie, in qua miles prudens equũ omnino indiſciplinabilem, & ſeſſori pernicioſum, pro diſciplinabili, & ſeſſori parenti, neque aliqua ex parte ſuo peiori permutauit. In ea item ſpecie, in qua Chriſtianus arma ſua parum apta pro armis Sarraceni aptiſſimis, ſoluta Sarraceno pecunia pro maiore valore iuſta commutauit. hoc enim non eſt, tam deferre, quã tollere arma Sarracenis. Vndecimo incidere in hunc cano-
24 nem etiam adiuuantes, & cooperantes ad deferendum, vel ſubminiſtrandũ eo modo, quo deferentes, vel ſubminiſtrantes: quoniam deferre, vel ſubminiſtrare dici poſſunt; & per conſecutionem etiam nautas iuuantes ad agendũ

F naues,

naues,in quibus hæc vetita ſpecialiter, vel generaliter portantur: modo ne-
que ignorantia, neque mali animi defectus excuſet eos plus, quam deferen-
tes,& ſubminiſtrantes principales: quod videtur procedere etiam ſi nõ eſſet
alia nauis, in qua nautæ illi mercedẽ lucrarentur. Duodecimo infertur,alios,
25 qui ignoranter talia portant, incidere in hunc canonem, & alios non. Quia
fieri poteſt,vt alij faciant illud ignorantia facti,vt qui neſciunt, nec ſcire tenẽ
tur, an talia deferant,vel ad talia deferendum iuuent.aliquos etiam paruulos,
vel ruſticiores poſſet ignorantia iuris excuſare: alios vero non,iuxta ea, quæ
habe..tur in c. ignorantia. de reg.iur. lib.6. & §. notandum.1.q.4.& l.2.& l.
cum quis. C.de iur.& fact. ignor. Et ita alij lethaliter peccarent,& per conſe-
cutionem inciderent in excommunicationem: alij vero non,iuxta ſecundam
particulam prædictæ reſolutionis. Qui tamen ignorantes talia prohibita ad
Sarracenos detulerunt, & cum reſcirent illa prohibita,vendiderunt,commit-
tunt in hunc canonem. Quia non tam delationem,quam traditionem eorũ
26 Sarracenis prohibere voluit, vt palam eſt. Decimotertio infertur, eos, qui
fame, vel vi adacti contra voluntatem ſuam, ne perirent,talia vetita tradide-
runt,non eſſe excommunicatos: tum,quia pro redemptione captiui Chriſtia
ni id licet, vt in d.c.ſignificauit. dicã: tum, quia non videntur peccare præ-
ferentes legem naturæ de ſe conſeruando legi humanæ,de non deferendo ar-
ma Sarracenis,quatenus humana eſt; immo neque quatenus naturæ. quia
non tam immediata, vel propinqua primis principiis eius eſt,ac illa,vt in d.c.
ſignificauit. dicam. Tum, quia licet peccarent mortaliter, tamen pia mater
Eccleſia non videtur,eos velle excommunicare,arg.d.c.ſi vero.1.de ſenten.ex-
commu. Licet grauiter obſtet.c.ſacris. de his, quæ vi. niſi reſpondeatur,illud
agere de his,quę per ſe mala ſunt,vel de communicante in his,quę per ſe ma
la ſunt.Nos autem de his,quę non ex ſe: ſed ob finem ſunt mala;de quo pau
27 lo latius in d. c. ſignificauit. Decimoquarto infertur, portantes hic vetita de
vna terra Sarracenorum ad aliam, non incidere in hunc canonem,ſecundum
declarationem Grego.ix. in Extrauag. Poſtulaſtis. quem Angel.& Syluest.re-
ferunt. Quæ quia nihil noui inducebat; ſed ſolum declarabat,non fuit ſubla
ta per proœmium lib.6.Ratio eius fuiſſe videtur,quod mens huius c.fuit im-
pedire, ne de rebus Chriſtianorum aduerſus eos muniretur potentia Sarra-
cenorum, per ſupradicta. Id tamen limitandum nobis videtur, vt procedat,
quando eiuſmodi translatio ita fit aduerſus alios Sarracenos, vel in alios fi-
nes, quod per ea non fiant Sarraceni formidabiliores Chriſtianis,neque mu-
nitiores: alioqui ſecus, vt ſi deportarent arma ex vna ciuitate, quæ neque
Chriſtianos impetit, neque ab eis impetitur bello ad aliam, quæ vel impetit
Chriſtianos, vel ab eis impetitur. Tunc etenim,ſi mala mente actuali,vel vir-
tuali id facerent, incurrerent, etſi non tanquam deferentes hic ſpecialiter ve-
tita: ſaltem tanquam auxilium ferentes, contra c. ad liberandam. infra
28 eod. & ſubminiſtrantes neceſſaria, contra iſtud. Decimoquinto infertur,

idipſum

idipſum quoque dicendum eſſe de his, qui portãt ipſos Sarracenos cum ſuis armis; licet id quoque indiſtinctè licere dixerit Syluester. Sicut etiam Angel.
29 vbi ſupra, indiſtinctè, ac vere dixerit, non eſſe excommunicatos, qui arma, ac vetita detulerunt quidem ad Sarracenos: ſed pœnitentia ducti ea eis non tradiderunt, immo reportarunt. Quia verba ſubminiſtrationis cum effectu videntur intelligenda §. hęc verba. de pœnit. d. 1 vbi late diximus. Licet contra dicendum ſit de his, qui ea detulerunt, vendiderunt, & tradiderunt; licet po ſtea pœnitentia ducti ea redemiſſent, & reportaſſent. Quia hoc caſu perfectũ delictum ob pœnitentiam non deſinit eſſe perfectum l. qui ea mente. ff de
30 furt. c. 1. de pręſumptio. cum eis annotatis. Decimoſexto infertur, non incidere in hunc canonem eos, qui parum de his Sarracenis miniſtrant: quia, qui non peccant lethaliter, non incidunt in eum, per ſecundam particulam noſtrę reſolutionis: at contrauentionem pręcepti etiam diuini excuſat a lethali culpa imperfectio actus, & paruitas rei, ſecundum Thomam receptum. 1. 2. q. 88. art. 5. & 6. vt paruitas rei furtim ſublatæ, ſecundum eundem receptũ. 2. 2. q. 59. art. 4. & q. 66. art. 6. & paruitas vindictę, ſecũdum eundem. q. 158. art. 3. Pro quibus omnibus ſoleo ponderare tex. in c. vnum. §. fin. 25. diſt. in
31 verb. ebrietas aſſidua. & verb. exaſperauerit. Decimoſeptimo legatum, redemptorem captiuorum, vel alium quempiam apud principẽ aliquem Sarracenorum aliquot negotia iuſta gerentem, qui ei ob rem bene geſtam, vnũ pugionem, vnum arcum, vel aliud id genus aliquod armorum donaret, non incidere in hunc canonem, niſi forte id probabiliter pręſumeretur futurum in cauſſa, vt alia illius generis arma, vel ibi fabricarentur, vel aliunde quęrerentur; quoniam paruitas rei donatæ efficit, ne ob id damnum notabile Chriſtiano exercitui fieret, neque notabile augmentum Sarraceno accederet: & per conſecutionem, ne lethalis offenſa admitteretur. Decimooctauo non incurri
32 excommonicationem reſeruatam Papę omni caſu; in quo virtute horũ duorum c. excommunicatio incurritur. Non enim in caſibus, quibus ob aliam cauſſam, quam delationis hic prohibitorum, incurritur, vt cum gloſſ. fi. dice-
33 mus. Quę eſt quotidiana, & conſolantiſſima concluſio. Decimonono tranſfugas, qui cum ſuis armis ex exercitu Chriſtianorum ad Sarracenicũ trãſeũt, incidere in hunc canonem. Vigeſimo infertur deciſ. illarum quęſtionũ quotidianarum, ſcilicet, an qui Sarracenis ſpeculam, arcem, vel opidum munitum armis tradit, vel traditionem conſulit, vel iuuat ad illud, incidat in hunc canonem? Et quid de illo, qui perdidit arma, ita vt perditio illa fuerit cauſſa, vt ad Sarracenos ea venirent, cum arma non niſi turpiter perdantur. l. 2. ff. de capti.
34 Et quid de his, qui flagrante prælio dedũt, vel relictis armis fugiunt? Et quid de captis, & victis, qui ſe cum ſuis armis, ne occiderẽtur, dederũt Sarracenis? Reſpondendum. n. eſt, incidere in cenſuras, virtute ſpecialis, vel generalis prohibitionis, eos omnes, qui hæc faciendo lethaliter peccarunt; niſi mortis, captiuitatis, vel cruciatus ad id iuſtus eos excuſet, iuxta ſupra dicta, & dicenda

 in d. c.

in d.c. ſignificauit.inf.eod. Vigeſimoprimo recte nos reſpondiſſe, ꝙ non incidit in hanc cenſuram ille nobilitatis Luſitanæ adoleſcens, qui cum ſibi Sarracenum transfodienti lancea decidiſſet e manu dextera, brachio ſagitta transfixo, debilitata, nec poſſet eam, niſi deſcenderet ab equo, recuperare, neque ſine periculo mortis poſſet ab eo deſcendere, propter inimicos Sarracenos inſtantes, eam reliquit.

NONVM NOTAB. QVOD PLVS PECCANT Chriſtiani iuuando Sarracenos, quam illi faciendo, & quare, &c.

SVMMARIVM.

1 *CHRISTIANVS Sarracenos iuuans plus peccat, quã ipſi & quare.*
2 *Conſentiens quando plus, & quando minus peccat.*
3 *Excõmunicatus eſt qui iuuat quandoque; licet non qui facit, & an ſemper, n.4.*

NONO Principaliter noto illa verba: pares, aut ſuperiores, ad hoc, quod
1 non ſolum tantum: ſed etiam plus peccant Chriſtiani, qui arma Sarracenis ſubminiſtrant, quam ipſi Sarraceni, qui Chriſtianos impugnant. Con-
2 tra qđ facit primo reſolutio gloſ. 1.c.1.de offi.deleg. quatenus per illos verſic.
Conſenſus ſpernit. ſuadet, iuuat, atque tuetur.
Hic minus, hicque minus: hic æqualiter, hic plus.
Reſoluere videtur, omnem quidem conſentientẽ peccanti peccare: ſed eum, qui conſentit negligendo impedire peccatum; & eum, qui conſentit ſuadendo, vt committat, minus peccare, quam qui facit: eum autem, qui conſentit iuuando, tantundem; eum vero, qui tuendo id, quod factum eſt, nõ eſſe peccatum plus: at qui Chriſtianus Sarraceno ſubminiſtrat arma ſolum vi-
3 detur conſentire, præſtando opem; quod ad ſummum reducitur ad ſuaſionem, vel adiutorium; & non ad tuitionem iuſtitiæ belli eorum contra Chriſtianos: ergo non peccant plus. Secundo facit, quod licet regulariter, qui iuuat deliquentem in ipſo actu delinquendi, æque peccet, ac qui illud facit: non tamen qui per actum remotum eum iuuat: & ideo neque eſt tantum puniendus, quantum qui facit; neque quantum qui per actum propinquum iuuat, ſecundum Bald. in l.1.C.ad l.Iul. pecul. communiter receptum. Tertio facit, quod Chriſtianus comitans, & iuuans Sarracenos bellantes contra Chriſtianos, non videtur, plus peccare, quam ipſi: at is magis videtur delinquere, quã Chriſtianus vnum, aut alterum enſem illis vendens: ergo is non videbitur plus peccare; immo neque tantum, quantum ipſi. Sed reſponderi poteſt ad primum, reſolutionem quidem illius gloſſ veram eſſe, quãdo cetera ſunt paria: non autem quando diſparia; puta, cum, vt ait. Bart. communiter receptus
in l.is,

in l.is, qui opem, nu.5.ff.de furt. aliæ qualitates, propter quas augetur delictum, inueniuntur plus in iuuante, quam in faciente: Verbi gratia; Petrus filius Martini iuuat Ioannem, vt patrem ſuum Martinum occidat: certum eſt, Petrum adiutorem plus peccare, plusq. puniendum eſſe, quam Ioannẽ occidentem. Quoniam hic ſolum homicidium committit, & in ſolam legẽ Cornel.de Sicar. incidit: ille vero Petrus patricidium admittit, & pœna patricidij eſt puniendus. vt ex prædicta doctrina Bartol.in d.l.is, qui opem. ff. de furt. expreſſe infert Salicet.in l.1.C.de rapt. virg.col. fin.verſic.Quæro e contra.Et ita contingit in propoſito. Quoniam in Chriſtiano iuuante Sarracenum in bello contra Chriſtianos inuenitur qualitas Chriſtianiſmi, quę eius delictum plurimum aggrauat: efficit enim, vt dicatur pugnare contra ſuum caput, quod eſt CHRISTVS, ad Eph.1. & tradit Tho.3.part.q.8.art.1.& cõtra ſuam matrem, quæ eſt eccleſia c.fin.de for. comp.c.1.12.q.& contra fratres membra eiuſdem corporis, cuius eſt ipſe. 1.ad Cor.12.& c. ſingula.89. d. Ad ſecundum nego Chriſtianum, qui Serracenum iuuat, contra Chriſtianum in ipſo bello, non peccare plus; quam ipſum Sarracenum, ob rationem
4 proxime dictam. Ex quibus infertur primo, frequenter contingere, vt is, qui iuuat, incidat in excommunicationem, in quam non incidit is qui iuuatur. In caſu enim huius c. Chriſtianus adiuuans Sarracenos, deferẽdo eis arma, quibus Chriſtianos impugnent, excommunicatur: cum tamen ipſe Sarracenus non excommunicetur. Is item, qui ſcit Petrum eſſe clericum, & Ioannẽ id ignorantem adiuuat, quo Petrum percutiat, incidit in excommunicationẽ, quam Ioannes non incurrit, & aliis mille caſibus. quod plurimum eſt omnibus, præſertim confeſſariis, & conſultoribus attendendum. Ex quo ſecundo inferri videri poteſt alicui, quod quibus caſibus faciens incurrit excommunicationem, eiſdem quoque conſentiens eandem incurrat. Quæ eſt quæſtio; quam hic nos determinaturos nuper promiſimus, cum qualdã declarationes Manuali Confeſſariorũ, libro perutili adiiceremus. quam tamen, ne nimiũ creſcat hæc relectio, ad c.ſignificauit.infra eod. mittimus. quamque poſtea in præfato Manuali Latinitate donato reſoluimus, ſub c.27.nu.51.

DECIMVM NOTABILE, QVOD ſubminiſtrans neceſſaria Sarracenis ad impugnandos Chriſtianos incidit in hoc c.& quæ ſunt illa, cum vna, & viginti illationibus.

SVMMARIVM.

1 *NECESSARIA ad impugnandos Chriſtianos ſubminiſtrans Sarracenis excommunicantur, & quæ ſunt illa, ſecundum multos, nu.3. & quæ*

qua ſecundum auctorem, nu.4.& probantur.nu.11.confutantur contraria; num.12.

2 *Neceſſarium tripliciter iuriſperitis ſumi.*

5 *Bellum, & prælium, vt differunt.*

6 *Animus vere malus qui,& qui æquipollenter;& quod eſt triplex.nu.10.*

7 *Scire,& ſcire debere paria.*

8 *Actus expreſſe factus ob aliquem finem, vel tendens in illum,& lata culpa non conſideratum,pares;& quid eſt redire in ſuam formam.nu.9.*

13 *Intellectus c.quod olim. infra eodem.*

14 *Ratio neceſſario concludens lex eſt,nec refert, an ſit immediata, vel nondum concludat. nu.15.*

16 *Prohibita hic duplicia, generaliter & ſpecialiter, & definiuntur. nu. 17. & numerantur nu. 18. & quare diuerſe prohibita. nu.24.& in quo differunt. nume. 26.*

19 *Intellectus c. Ita quorundam. & c. ad liberandam, & in quo conueniunt, & differunt intar ſe: & in quo ab Extrauag. Multa. nu.20. & in quo Extrauag. Copioſus. ab illa.nu.21.& in quo illa profuit. nu.22. & in quo clauſula proceſſus Cenæ Domini ab omnibus. nu.23.*

25 *Prohibita quæ præſumuntur mala mente facta, & quæ non.*

27 *Præſumptionem, quod mala mente ſint delata illa, aut illa,vel non,non eſſe iuris, & de iure, quæ definitur. nu. 28.*

29 *Ferrum deferre Sarracenis ſponte quando non malum.*

30 *Prohibita alia ſimpliciter, alia ſecundum locum, alia ſecundum tempus: & non omnia ſpecialiter prohibita eſſe ſimpliciter. nu.32.& tantum prohibita ſimpliciter appellari prohibita. nu. 33.*

31 *Extrauag. olim.cur creditur eſſe.*

34 *Tale ſecundum quid, non ſimpliciter tale.*

35 *Generis appellatio ſpecies omnes proprie continet.*

36 *Prohibitorum diuiſio non eſt analoga. Cur ergo tantum prohibita ſimpliciter talia?nu.37.*

38 *Excommunicationem bullæ Cenæ non incurrit,qui alias merces,quam bellicas Sarracenis defert, niſi mala mente. nu.40. neque vendentes galeas,vel naues.nu.41.*

39 *Intellectus nouus clauſulæ bullæ Cenæ.*

42 *Excommunicatus eſt deferens arma Sarracenis habentibus ſatis eorum: & tradens arcem, turrim.ſpeculam,& quamuis aliam fabricam malo animo. nu.43.& tradens commeatum,& ad illum pertinentia, vt talia.nu.44.*

45 *Et qui calcem, & lapides quando.*

46 *Aegyptus, & alia terra Sultani,& Turca hodie quoad hoc exæquata.*

DECIMO

1 DECIMO Principaliter noto illa verba: *ad impugnandos,&c.* ad illam partem ſummę noſtrę. ſ.quod ſubminiſtrantes Sarracenis neceſſaria ad impugnandos Chriſtianos incidunt in hunc canonem. Contra quod facit, quod per hoc videtur cap.hoc partim nimiũ contrahi,partim nimium extẽdi. Contrahi quidem nimium, quatenus ſignificat,non eſſe prohibitam ſubminiſtrationem prędictorum, cum ea Sarracenis non ſunt neceſſaria. Nimiũ autem extendi, quatenus ſignificat, hanc prohibitionem extendi,ad omnia, quæ bello gerendo ſunt neceſſaria, & per conſecutionem ad commeatum, & ad omnia pertinentia ad illum.ſ.frumentum, hordeum, carnes lignamina,& id genus alia, quę ad belli commeatum ſunt neceſſaria: quod tamen falſum eſſe aſſerere videtur communis.

Ad hanc difficultatem dico primum,nos plurimum ſuper hoc fluctuaſſe, & conſideraſſe in primis,quod neque hic neque alibi ſatis exacte noſtra ſentẽ
2 tia,traditum eſt,quæ ſint ea,quæ hoc caput prohibet. Secundo conſideraſſe, quod neceſſarium ad aliquid faciendum tripliciter iuriſperitis dicitur. Primo quidem id,ſine quo id fieri non poteſt:qualis eſt hęredis inſtitutio reſpectu teſtamenti.§. ante. Inſtit.de legat.& l.final ff.de iure codicil. Qualis item eſt certa pars bonorum alicuius, ſine qua ipſe viuere non poteſt. quod Tho. in 2. 2.q.32.art.6. receptus.ab vtroq;Cardi.in c. non ſatis. 86. diſt. appellat neceſſariũ vitæ.Altero modo id dicitur neceſſariũ ad aliquid faciendũ,ſine quo res quidẽ fieri poteſt;ſed nõ vt oportet.qualis eſt inſtitutio poſthumorũ,ſecũdũ Gal.cõſiliũ reſpectu teſtamẽti. l. Gallus. ff. de lib. & poſthu.adiuncta glo. 3.& doctrina Bartol.Bald. Pau. Alexand.;& Iaſo.ibidẽ.qualis eſt item ea pars bonorũ alicuius,ſine qua viuere quidẽ poteſt:ſed nõ decẽter.ꝙ Tho.& vterq; Cardi. vbi ſupra appellant,neceſſarium ſtatus.Tertio modo id,quod vtile eſt, & conueniens.l.1.ff.ſolut.matri. adiuncta glo.probata per Bart. quę verbũ, neceſſarium,exponit per vtile, &. l.1. ff.de offic.pręfect.prętor.adiuncta gloſ. quę verbum neceſſe exponit per vtile: et c. neceſſaria. 12. q.1.adiuncta glo. quę illud verb.neceſſaria,exponit per,vtilis, & honeſta.Quibus tribus modis arbitramur capi verbũ neceſſaria, in hoc.c. & ſumma noſtra noua poſitum & ita comprehendere non ſolum illa, ſine quibus Sarraceni non poſſent contra Chriſtianos pręliari: ſed etiam ea, ſine quibus non poſſent commode id facere: immo & ea, quę ad id eis ſunt, aut poſſunt eſſe vtilia. Tertio conſideramus, quatuor patres omnium diligentiſsime hoc tractaſſe,ſcilicet Ang. in verb. Excommunicatio.5.caſu.21.§.4 Et Tho. de Vio illis ſatis conſentiẽtem in eod. verb. caſ.20.& Sylueſt. in verb. Excommunicatio.7.caſu. 21.colum.2. & iterum,col. 3. & Ioan. Tabienſ.in verbo, Excommunicatio. 6.§. 4. Quorum duo poſteriores ſentiunt omnia illa, & ſola, quæ directe, vel indirecte pertinent ad bellum,eſſe hic prohibita.Angel.autem ſentit,prohibitam eſſe hic omnem, & ſolam delationem omnium, quibus poſſunt Chriſtiani impugnari: vel ipſi infideles, ne impugnentur a Chriſtianis,muniri.Quorũ

tamen

tamen reſolutio non videtur ſufficiens: primo quidem, quia hic non ſolum delatio neceſſariorum, vt Angel. ait, ſed etiam ſubminiſtratio, quæ longe latius patet, vt prædictum eſt, in 7. notab. prohibetur. Deinde, quod non omnia, quæ immediate ad bellum pertinent, hic prohibentur, vt Syluester, & Tabienſ. aiunt. Frumentum enim, hordeum, & alia, quæ ad commeatum exercitus, vel præſidij pertinent, hic non prohibentur, ſecundum eoſdem: & tamen immediate pertinent ad bellum: adeo quod etiam pecunia dicatur neruus belli a Veget. de re milit. Poſtremo, quod multa hic prohibentur, quæ immediate non pertinent ad bellum. Ferrum enim infectum, robora vaſta, abietes altæ fabricandis nauibus aptæ, antequam dolentur, non pertinent immediate ad bellum, neq; prælium, quorum delatio hic expreſſe prohibetur.

4 Quarto dicimus in prælectione quadam, & cum hanc relectionem pronunciaremus, paulo exactius nos iſta neceſſaria definiüſſe, partim ſequuti Hoſtień. a nemine relatum in princ. c. quod olim. infra eod. quatenus ſentit hic prohiberi ea, quę ſuapte natura ſunt ad bellum apta. Sed quia poſtea ſuccurrerunt fundamenta, quibus ea definitio ſubuertebatur, aliam magna intẽtione animi ſcripſimus: quam tamen, quia etiam ſubæratam eſſe vidimus hodie beati Bartholomæi, cui dies hic ſacer eſt, vt putamus nobis beneficio (licet de me male merito) omiſſis omnibus illis reſoluimus: quod neceſſaria, de quib' hic, definiri poſſunt, eſſe: vtilia immediate, vel mediate ad prçlium, vel bellum ſpecialiter prohibita deferri Sarracenis, vel malo animo iuuandi eos cõtra Chriſtianos expreſſo vel tacito, ſiue ęquipollenti ſubminiſtrata. Diximus: vtilia, pro genere, vt includeremus neceſſaria trium graduum, de quibus ſupra, nu. 2. Diximus, ad prçlium, vel bellum: quia ſecundum Vallam lib. 4. bellum latius patet, quam prçlium; prçlium enim eſt certamen ipſum armorum, quod vulgus appellat, batalla: bellum autem totum tempus, quo milites in militia degunt expectantes prçlium, quo vulgus appellat, guerra. Et ad bellum multa immediate ſunt neceſſaria; quę non ſunt ad prçlium. Diximus item, bellum, vel prçlium generatim: quia non refert, an ipſi nos impetant bello, an a nobis impetiti ſeſe defendant, ſecundum omnes. Diximus immediate, vel mediate, ad includenda arma, equos, commeatum, & alia, quibus immediate bellantes, & præliantes vtuntur in prçlio, & bello: & ad includendum ferrum, ligna, ſulphur, & alia; quibus in aliam formam mutatis, in eiſdem vtuntur. Addidimus, ſpecialiter prohibita, ad includendum arma, ferrum, & lignamina galearum. Addidimus autem, vel ſubminiſtrata malo animo, & c. ad excludendum ea, quę ſine vllo malo animo ſubminiſtrãtur. Adiecimus tamen, vero, propter animum ſiue expreſſe, ac formaliter malum. Adiecimus, tacite, vel ęquipollenti, propter animum malum, non formaliter; ſed tacite vel ęquipollenter: quia de ęquipollentibus idem eſt iudicium l. final. ff. mandat. c. dudum. 2. de electio. & mens vera, ſiue formalis, & æquipollens, ſiue virtualis exequantur, vt intentio formalis dicendi officiũ diuinum,

diuinum, vel conſecrandi, vel abſoluendi; & intentio virtualis eadem faciēdi, iuxta ea, quę late tradidimus in Enchiridio de orat. ſiue repet. c quando. de conſecrat. diſt. 1. not. 13. nu. 12. & ſequenti, & notab. 20. nu. 41. facit. c. gratū. de offic. deleg. l. pro hærede ff. de adquir. hæredi. regul. qui tacet. lib. 6. Ani-
6 mum vere malum appello animum, quo quis vere, & expreſſe eo fine aliqua ſubminiſtrat Sarracenis, vt ea ſint eis vſui ad prælium, bellumve contra Chriſtianos: tacitum vero vel virtualem ſeu æquipollentem eum, quo quis vere quidem, & expreſſe non ſubminiſtrat in hunc malum finem: ſed in aliū forte bonum; ſed virtualiter, ſiue æquipollenter ſic: vt cum quis ſubminiſtrat Sarracenis aliqua ob lucrum, quo ſe, ſuamq. familiam honeſte ſuſtentet, & nullatenus, vt eos adiuuet. Attamen attentis omnibus loci, temporis, rei, perſonarum, & aliis circūſtantiis, putat, quod ipſi rebus per eum ſubminiſtratis
7 tunc, vel aliquando vtentur in bello contra Chriſtianos, aut certe ſi non putat: putare tamen debet; quæ paria, & æquipollentia ſunt l. quod te mihi. ff. ſi certum petat. vbi Iaſ. l. qui cum alio. ff. de regul. iur. vbi gloſſ. memorabilis, licet illius non meminerit ibi Decius, qui alia in hoc facientia docet. is enim, etſi non vere, certe, virtualiter, & æquipollenter ad bellandum neceſſaria ſub-
8 miniſtrat. Nam paria ſunt, vt quis faciat aliquid in aliquem finem, aut quod faciat in alium: ſed videat, vel videre debeat, & lata culpa videre deſinat ſuum opus tendere in illum. Tunc enim, vt ſæpe loquitur Thom. a Vio, actus redit
9 in naturam ſuæ formæ; hoc eſt, perinde eſt malus, ac ſi ob finem illum malū fieret: vt cum quis detrahit ſine animo lædendi famam proximi forte ex loquacitate, venialiter tantum peccat: quia non niſi materialiter detrahit, niſi videat, vel videre debeat, quod notabiliter læditur fama proximi ex ea materiali detractione. Quia tunc redit actus in naturam ſuæ formæ, dum non curat eum faciens a tanta proximi læſione cauere, vt in verb. Detractio. dixit ille, & eruitur ex diuo Thom 2. 2. q. 73. art. 2. & probatur per princ. 83. d. & c. paſce. 86. d. & c. quantæ. de ſenten. excommuni. Et latius tradidimus nos in repe. c. inter verba. 11. q 3. cōcl. 6. in definitione detractionis, & duobus coroll. ſequentibus. Neque putes nos per animum malum æquipollentem, intelligere malum præſumptum. quia hos longe inter ſe differre monſtrabi-
10 mus in coroll. 13. & ita triplex poteſt eſſe huiuſmodi animus malus, ſcilicet verus, prǽſumptus, & æquipollens. Sicut in ſimili triplex dolus colligitur ex Bart. communiter recepto in l. quod Nerua. ff. depoſ. ſcilicet dolus verus, qui latiſſima culpa eſt, ſecundum eundem ibidem. nu. 11. dolus præſumptus, qui eſt latior culpa, ſecundum eundem ibidem. num. 14. & dolus æquipollenter, quia lata culpa dolo æquatur, ſecundum eundem ibidem. nu 20. Et ita eſt æquipollenter dolus; & regulariter idem de eo, ac dolo iudicatur, vt ibidem, & in locis per poſtillas eius citatis habetur.

Ex hac definitione inferimus, primo quod per illa verba, neceſſaria ad im-
11 pugnandos Chriſtianos, intelliguntur omnia ſpecialiter iure prohibita, ne

deferantur Sarracenis: & omnia, quæ mediate, vel immediate ſunt vtilia ad bellum,ea mente delata, vt ſint eis vtilia in bello contra Chriſtianos gerẽdo. Quod probatur primo, per hoc.c.in verbis, ex quibus hoc notab.colligitur, ſcilicet: *Dum ad impugnandos Chriſtianos arma,& neceſſaria ſubminiſtrant.* Per quæ ſatis aperte Concilium includit omnia vtilia Sarracenis ad impugnãdos Chriſtianos,hoc fine vero, vel æquipollenti ſubminiſtrata. Quoniam omnia illa ſunt vtilia ad impugnandos Chriſtianos, vt palam eſt: ergo, & neceſſaria per ſecundum dictum ſupra eod. Ponderamus item verſicul. Tales.qui excommunicare videtur omnes, de quibus antea eſt loquutus: at antea loquutus fuit de deferentibus arma, ferrum,& lignamina galearum,& de ſubminiſtrantibus naues,&c. ergo omnes illos videbitur excommunicare. Tertio facit, quod contra legem diuinam naturalem contentam in primo.4. & 5. præceptis Decalogi facit, qui Chriſtianus Sarracenus iniuſte bellantes contra Chriſtianos adiuuat,vt probatum fuit in 1.notab.nu.9.at quicunque vtilia bello gerendo ſubminiſtrat Sarracenis ea mente, vt ſint eis vtilia contra Chriſtianos, adiuuat eos iniuſte bellantes contra nos: ergo quicunque talis contra prædicta præcepta naturalia peccat; & per conſecutionem contra hoc c.quod illa tacite ſiue virtualiter includit. Quarto probatur per c.ad liberandam. infra eod. quod poſteaquam excommunicauit deferentes Sarracenis arma,ferrum, & lignamina galearum, & vendentes eis galeas,vel naues,& gubernantes eas,ſubdit illam clauſulam generalem: *Vel qui machinis, vel quibuslibet alijs, aliquod eis impendentes conſilium, vel auxilium in diſpendium terræ ſanctæ:* per quam includit omnia,quibus auxilium,vel conſilium datur Sarracenis contra Chriſtianos: ergo & omnia ſub noſtra definitione contẽta. Quinto, quod in hoc c.nulla eſt prohibitio expreſſa; & ita videtur ius antiquum continere quoad prohibitionem: licet quoad pœnam contineat nouum, ſecundum dicta in 1. notab. antiquum autem tangitur in ratione,quã tangit tex. Quare male faciunt,qui arma,ferrum,& ligna deferũt Sarracenis, ſcilicet quod cum ſint Chriſtiani inimicos Chriſtianiſmi contra Chriſtianos iuuant: & ius antiquum hac ratione tacitum omnia, in quæ definitio prædicta ſe extendit,continet. Sexto & irrefragabiliter probo per c.ſignificauit.infra eod. quatenus præſupponit, vetitum fuiſſe ante illud c. ne quis durante bello Sarracenis vllas merces etiam ad bellum ineptas deferat; etiamſi vadat ad eos ad captiuos Chriſtianos redimendos, exceptis his, quæ ad articulum redemptionis ſunt neceſſaria: at per nullum aliud ius,quam hoc id fuit tunc prohibitum: quia nondum emanarat c. ad liberandam.in Concilio Generali,cui præfuit Innocen.III. ſecundus a Clem.III. auctore illius.c.ſignificauit: ergo per hoc cap. fuit prohibitum. quod gloſſ. 1. in princip. clare id ibi ſenſit. Quod tamen dici nequit, niſi dicamus hic eſſe ſaltem tacite prohibita omnia, quibus iuuantur Sarraceni in bellis cõtra Chriſtianos, quatenus ſunt talia: quod eſt noſtrum propoſitum. Septimo facit,quod niſi hunc intellectum

tellectum teneamus, verbum prohibita poſitum in clauſula bullæ Cenę Domini, ſuperfluere videbitur, vt in coroll. 16. dicemus.

12 Contra tamen hanc concluſionem facit primo c. quod olim. inf. eod. quatenus probat, quod ſaltem tempore pacis licet Chriſtianis ea deferre Sarracenis. Secundo extrauag. 1. de Iudęis inter communes: & etiam extrauag. 1. eiuſdē tit. Ioan. xxii. per locum ab ſpeciali: quatenus prohibentes ſpeciatim delationem victualium in certa loca, & certo tempore permittere videntur quoad alia loca, & tempora. Tertio quod nemo ſcribentium hic dixit, quod omnium ad bellum neceſſariorum ſubminiſtratio hic prohibeatur: immo Panor. in 2. nota. expreſſe ait, hic poni pœnam triplicem contra deferentes arma, ferrum, & lignamina Sarracenis ſine vlla mentione de aliis neceſſariis: quod ipſum antea fecit Anton. in 3. notab. Quarto quod verſiculus: Tales. huius c. continens pęnas tantum ad deferentes prędicta, & gubernātes naues Sarracenorum piraticas referri videtur. Quinto quod verſiculus: Dum ad impugnandos, &c. cui nititur hęc reſolutio, & noſtrum ſummarium non continet prohibitionem, vt palam eſt, nec rationem prohibitionis: ſed ſolā rationem rationis, cur ſit malum id, contra quod pœna hic inducitur. Per has rationes poſſet qui vellet ſuſtinere id, quod communis ſentire videtur, ſcilicet quod hic ſolum prohibeatur delatio armorum, ferri, & lignorum, nauiū, & gubernatio galearum, & nauium piraticarum Sarracenorū, & nihil aliud: & quod c. ad liberandam. infra eod. addit prohibitionem venditionis galearum, & nauium; & impenſionem conſilij, & auxilij in diſpendium terræ ſanctæ. quod nos quoque dixiſſemus, niſi rationes pro noſtro nouo intellectu, & noua ſumma ſupra proxime tactę ad id nos vrſiſſent: & niſi etiam ſecundum vtrumque modum intelligendi oporteret dicere, omnes, qui contēta in definitione prędicta faciunt, eſſe excommunicatos, vel per hoc c. vel per illud, vel per vtrumque: & niſi magis expedita, & abſoluta eſſet doctrina, quæ hoc modo colligitur: et niſi facile poſſet ad argumenta prędicta, quę noue nos

13 contra nos formauimus reſpondere. Ad primum quidem, cōcedendo probari per c. quod olim. infra eo. quod alia, quam ſpeciatim iure prohibita, licet vēdere, & deferre Sarracenis tempore pacis, ad alium finem, quam bellandi contra Chriſtianos. Cui noſtra definitio, & eius declaratio non contradicit; non tamen ad hunc finem. quod noſtra definitio probat, & dictum cap. quod olim. non reprobat. Ad ſecundum concedo, delationem victualium ad Sarracenos alio fine; quam iuuandi eos contra Chriſtianos non eſſe prohibitam: ſed fine iuuandi eos contra Chriſtianos ſic; nec noſtra definitio aliud habet. Ad tertium concedo, neminem ſcribentium hæc ita, ſicut nos explanaſſe, & reſoluiſſe. Concedo etiam, quod Anton. & Panor. dixerunt, illa, quę in argumento adducuntur: ſed nego illa eſſe contraria noſtræ reſolutioni nego item, illos negaturos fuiſſe, excommunicatos per hoc c. vel c. ad liberandam. infra eod. quos ex noſtra definitione concludemus eſſe excom-

 municatos.

municatos: immo nego vllum doctum negaturum eſſe verum id, quod nos contendimus per hoc c. probari; licet forte cenſeat, id totum non probari per hoc ſolum: ſed per hoc, & alia c. Ad quartum reſpondeo, verſiculum: Tales. referri ad facientes omnia præcedentia: & ita ad omnes ſubminiſtrantes neceſſaria contra Chriſtianos, & ad alia ſpeciatim prohibita. Ad quintum reſpondeo, nihil expreſſe prohiberi per hunc tex. vt in notab. 1. eſt dictum: ſed ſolum tacite; quatenus habet, quædam eſſe malefacta; & tangit ratione, cur
14 illa ſint malefacta, & rationem non qualem qualem; ſed iuris naturalis: & non probabiliter tantum concludentem; ſed neceſſario: & ita conſtituentem ius naturale, iuxta ea, quæ late dicimus in repet. c. ad hæc. de præbend. Et nego, quod hic agatur de extendenda expreſſa prohibitione per rationem: ſed de coniecturanda prohibitione tacita textus per rationem, quam oportet di-
15 cere tam eſſe extenſam; quam lata eſt ipſa ratio, ex qua colligitur ipſa. Nec refert, an ſit immediata ratio concluſionis, an mediata, modo neceſſario concludat, vt ex his, quæ non indiligenter, neque triuialiter diximus in c. 2. de præbend. ſuper ratione c. ſtatutum. de electio. lib. 6. colligi poteſt. Secundo in-
16 fertur ſola illa generaliter in hoc cap. & c. ad liberandam. infra eod. eſſe prohibita ſubminiſtrari Sarracenis, ſub cenſuris, & pœnis in eis cōtentis, quę malo animo vero, vel æquipollenti iuuandi eos contra Chriſtianos in bello deferuntur. An autem is animus in ſpeciatim prohibitis requiratur, cum gloſſ. 2. tangemus: & in d. c. ad liberandam. attingemus.
17 Tertio infertur, prohibita miniſtrari Sarracenis, diuidi in prohibita ſpeciatim, & in prohibita generatim. Speciatim prohibita definiri poſſunt, quæ nominibus ſuis ſpecialibus expreſſis prohibentur; quorum de numero ſunt quatuor, quæ hoc cap. prohibet, ſcilicet delatio armorum, delatio ferri, & delatio lignorum, & gubernatio galearum, & nauium piraticarum Sarracenorū. Quintum, quod addit c. ad liberandam, infra eod. ſcilicet venditio galearum, & nauium. Sextum, quod addit extrauag. multa. de Iudæ. eſt delatio, miſſio, vel portatio equorum, victualium, & aliorum quorūcunq; mercimoniorum
18 in Alexandriam, vel alia loca terræ Aegypti. Septimum, quod etiam ead. extrauag. addit, eſt extractio vetitorū, vel permiſſio extractionis e portubus, vt illo deferantur. Verba d. extrauag. hæc ſunt. *Statuimus, vt nullus arma, equos, ferrum, lignamina, victualia, & alia quæcunque mercimonia in Alexandriam, vel alia loca Sarracenornm terræ Aegypti deferre, mittere, vel portare, ſeu de portubus eorum, vt eiſdem deferantur. extrahere, vel extrahi permittere: aut eis alias auxilium, vel fauorē præſtare quoquomodo præſumat.* Quod ipſum etiam eſſe prohibitum quoad omnes terras Sultani antea per Nic. iiij. & eius conſtitutionem fuiſſe innouatam per Bonif. viij. concedunt Syl. & Ioā. Tab. vt in coroll. 8. tangemus. Octauum delatio equorum ad Sarracenos, Turcas, vel alios quoslibet Chriſtiani nominis inimicos: quod ſolus proceſſus Cenę Domini habet. Proceſſus inquam antiquus. Nam nouiſſimus Sanctiſſimi

ctiſſimi D.N.Gregorij XIII. ſpeciatim prohibet etiam deferri filum ferri, ſtamnum, chalybem omnia alia metallorum genera atque bellica inſtrumenta, canapem, funes, tam ex ipſo canape quam ex quacunque alia materia, & ipſam materiam. Et ne quis per ſe vel alium, ſeu alios de rebus Chriſtianæ reipub. ſtatum concernentibus in Chriſtianorum perniciem & damnum, ipſos Turcas & Chriſtianæ religionis inimicos certiores faciat. Generaliter vero prohibita ſunt, quæ verbis genericis, & quaſi tranſcendentibus prohibētur. Quorum vnum ponitur hic, ſcilicet ſubminiſtratio neceſſariorum ad impugnandos Chriſtianos, quatenus ſunt talia; hoc eſt, ad hunc finem, vt per ea impugnentur Chriſtiani. Secundum eſt, quarumcunque mercium delatio ad Sarracenos durante bello c. quod olim. infr. eod. Tertium, auxilij, & cōſilij cuiuſcunque præſtatio in perniciem terræ ſanctæ. c. ad liberandam. inf. eod. Quartum auxilij; vel fauoris præſtatio quocunque modo Sarracenis Aegypti. d. extrauag. multa. Quintum delatio prohibitorum: quod habet clauſula proceſſus Cenę Domini tranſcripta in primo notab. nu. 5. Quarto infer-
19 tur, quod quaſi quidquid, & quoquo modo prohibet hoc c. prohibet etiam c. ad liberandam. inf. eod. & e contrario. Nam c. hoc prohibet ſpeciatim qua-
20 tuor, quæ ſupra collegi, quæ eadem fere ad verb. prohibet. d. c. ad liberandā. Prohibet præterea c. hoc generaliter ſubminiſtrationem neceſſariorum ad impugnandos Chriſtianos, quatenus eiuſmodi ſunt; hoc eſt, ea mente formali, aut virtuali, vt eis impugnent Chriſtianos: quod ipſum etiam facit illud. c. ad liberandam, licet aliis verbis, eis ſcilicet, quibus excommunicat omnes, qui machinis, vel quibuſcunque aliis auxilium, vel conſilium in perniciem terræ ſanctæ impenderint. Sub his enim continentur omnes, qui neceſſaria ad impugnandos Chriſtianos ſubminiſtrant, cum oēs eos auxilium; vel conſilium in id præſtare palam ſit: & in d. c. ad liberandam. mōſtrabimus:
21 paria eſſe, auxiliari in perniciem terræ ſanctæ, vel contra Chriſtianos, quatenus Chriſtiani ſunt. Et ita quaſi; quidquid, & quomodocunque prohibet hoc c. prohibet & illud. Diximus, quaſi: eo quod, iuxta dicenda in 11. notab. gubernatio galearum non piraticarum ſpeciatim prohibetur hic, & non ibi. Et e contrario ibi prohibetur ſpecialiter venditio nauiū, & galearum, & non hic: licet vtrumque prohibeatur hic, & ibi generaliter, quando fit mala mente vera, vel ęquipollēti, per prędicta in 4. dicto. Quinto infertur, quod quidquid, & quocunque modo prohibent hoc, & illud c. ad liberandam; prohibet etiā extrauag. illa multa. de Iudę. Clem. v. Sed alio modo. Nam hęc duo c. omnia; quę prohibent quoad omnem locum; & tempus prohibent: illa vero extrauag. ſolum quoad Alexandriam, & terras Aegypti. Item illa multo plura ſpeciatim prohibet, quę non prohibent hęc duo c. etenim prohibet ſpeciatim equos, & victualia, & quaſcunque merces alias vllo tempore ad illas terras deferri, quę ſpeciatim per hæc capitula non prohibentur. De extrauag. uero copioſius. Ioann. 22. de Iudę. non eſt conſilium, vane quidquā

commen-

commentari, ſaluo eo, quod in coroll. ſequenti infero: tum, quia illa prohibe bat eadem per triennium, quoad regnum Granatę, quę d. extrauag. multa. quoad regnum Aegypti, tum quod (gratia ſuperis) regnum Granatę pridẽ per Catholicos reges Caſtellano, eidẽque Chriſtiano imperio iampridẽ ſub-
22 iectum eſt. Sexto infertur, non abs re gloſſ. illius extrauag. copioſus. verb. infra triennium, miratam fuiſſe, cur ea, quę per alia iura prohibita erant, ſine temporis pręfinitione, per illam extrauag. fuerunt cum ea prohibita tan tum ad triennium? Sed quidquid illa gloſſ. dicat, reſponderi poteſt, quod licet cenſuras huius c. & c. ad liberandum. infra eod. incurriſſet is, qui intra illud triennium ad regnum Granatę prohibita hic attuliſſet: non tamen cen ſuras extrauag. multa. quæ reſeruatę ſunt Papę; cum tamen cenſuræ borũ c. non ſint, vt poſtea dicam: & ita ob eam reſeruationem fuit vtilis, & formi-
23 dabilior illa extrauag. quam hæc duo c. Septimo infertur, aliquid ſpecialiter eſſe prohibitum in d. c. ad liberandum. quod non eſt ſpeciatim prohibi tum in hoc. c. neque in clauſula proceſſus Cenę Domini, ſcilicet venditio galearum, & nauium. aliquid item in his duobus cap. eſſe ſpecialiter prohibitum, quod in illa clauſula non prohibetur, ſcilicet gubernatio, & regimẽ galearum, & nauium: & aliquid ibi ſpecialiter eſſe prohibitum, quod neutro horum capitulorum ſpecialiter prohibetur, ſcilicet delatio equorum. Multa item generaliter prohiberi per hęc c. quę per illam clauſulam etiam generaliter non prohibentur, omnes ſcilicet ſubminiſtrationes alię a delatione, quę ſola ibi prohibetur, quę maximi effectus eſſe cum glo. final. dicam.
24 Octauo infertur merito noue dubitari poſse, cur alia ſpeciatim prohiben tur, & alia tantum generatim; cum omnia hæc cum male fiunt, non ſolum ſint contraria legibus poſitiuis humanis: ſed etiam naturalibus diuinis, vt in primo not. dictum extitit. Ad quam nouam dubitationem, & quæ mihi videtur caput, & fons ſoluendi alias plurimas; & vnde penitiſsimum modũ intelligendi hunc tex. hauriamus, dico, duas eſse cauſsas, quarum poſterior ex priore naſcitur. Prior eſt, quod vt plurimum, ſpeciatim prohibita aptiora ſunt ad iuuandum, & maius, & patentius bellicum auxilium præſtant Sarracenis ad nos offendendum, vel ſe a nobis defendendum: quam alia generatim prohibita. taliaque ſunt, quod nunquam, aut quam rariſſime deferri poſsunt ad Sarracenos, abſque mente, & intentione formali, vel virtu ali iuuandi eos, vt nos impetant, vel a nobis impetiti defẽdantur, attenta vicinitate imperiorum, regnorum, & vrbium eorum, & Chriſtianorum: & attẽtis bellandi, quas habemus innumeras, cauſſis. attento irrecõciliabili, quo, in nos ſunt, odio, & religionis tanta diuerſitate, quanta eſt inter lucem, & tene bras. Quis enim Chriſtianus ſciens hęc, quę explorata, & nota ſunt omnibus, poteſt deferre illis arma, ferrũ, lignamina galearũ, vel vẽdere galeas, vel naues, quin formaliter, vel virtualiter velit eis contra nos fauere? Poſterior cauſsa, quæ ex prędicta priore naſcitur eſt, quod ſpeciatim prohibita videtur habere,

innatam

Innatam prȩſumptionem male mentis, ſaltem virtualis ipſo iure, ſine alia
probatione: eo quod tam apta ſunt ad tam magnum auxilium bellicum Sar
racenis præſtandum, quod præſtans ea, vel ſcit, vel debet ſcire, præſtare
ſe illis auxilium contra Chriſtianos: & ideo vel expreſſam, vel uirtualem ſiue
ȩquipollentem mentem adiuuandi eos contra nos habere videtur. Genera-
tim autem prohibita regulariter non ſunt tam apta ad auxiliũ bellicum tam
patens, neque tam grande, vt palam eſt: & ideo qui ea defert non videtur
virtualiter ad tam malum finem iuuandi eos deferre; ſed potius ad alios. Sic
culpa lata æquipollet dolo l. latæ culpæ .ff. de verbor. ſig. non autem leuis, vel
leuiſſima, ut ex prædictis locis Bartoli in. d. l. quod Nerua colligitur. Sic
ſponſalia cum copula præſumere faciunt mentem contrahendi matrimoniũ
prȩſens: non autem, ſine illa, etiam cum niſu ad illam c. is qui aduincto. c.
fin. de ſponſal. licet poſt Conc. Trid. copula prȩfata nihil quoad præſumen-
25 dum matrimoniũ operetur, vt diximus in Man. confeſſ. c. 15 nu. 144. Nono
infertur ex prædictis alia diuiſio ꝓhibitorũ, ſcilicet in ꝓhibita, quæ ipſo iure
præſumuntur mala mente facta; qualia ſunt oĩa ſpeciatim prohibita, quæ nõ
præſumuntur mala mente facta, niſi probentur, vel conijciantur aliunde tali
mente facta; qualia ſunt omnia generatim prohibita. Nam delatio armorũ,
ferri, & lignorũ hic prohibita: venditio item galearũ & nauiũ vetita in. d. c. ad
liberandã delatio itẽ equorũ prohibita in proceſſu Cenȩ Domini, & alia duo
in extrauag. multa. ſupra relata, non ſolũ cenſebuntur mala, & vetita, quando
probabuntur ea mente facta, vt illis delatis impugnentur Chriſtiani. Immo
ipſo facto prȩſumentur ea mente facta; & ideo mala, & prohibita, cenſu-
riſque infecta: quod mitius eſt, quam id, quod affirmat Inno. & Hoſtienſ.
quos ſequuntur Panor. Anna. & Felin, ſcilicet quod prædictorum in hoc c.
ſpeciatim vetitorum delatio, ſine vlla tali mente mala, eſt mala, & cenſuris
infecta. Quos in gloſ. 2. limitabimus, & in d. c. ſignificauit. cum opinione
contraria conciliabimus. Delatio autem aliorum neceſſariorum ad impu-
gnandum generaliter hic prohibita: impenſio item auxilij, & conſilij in. d.
c. ad liberandam generatim vetita: & alia eodem modo in extrauag. multa.
& dicto proceſſu inhibita, non ſunt mala, neque vetita, niſi cum formali-
ter, vel virtualiter fiunt ad adiuuandos Sarracenos contra Chriſtianos. Neq;
prȩſumuntur mala, niſi probentur, vel ex circunſtantijs conijciantur ſic fa-
26 cta. Decimo infertur, inter ſpeciatim, & generatim prohibita hoc diſtare,
quod ſpeciatim prohibita, non ſolum præſumuntur mala, & malo animo,
maloque fine facta: ſed vere fiunt malo animo, & fine ſaltem virtuali ſiue
æquipollenti, niſi aliqua particularis cauſſa excuſet, etiamſi vere bono fine
fiant. Nam fieri poteſt, vt quis agat aliquid bono animo vero, ſed malo ȩqui
pollenti, vt ſi quis ex alto tecto deſiliat in pauimentum lapideum animo
bono lætificandi ſpectantes, ſine vllo vero ſe occidendi, vel debilitandi: huic
certe animus uerus bonus eſt, & non ſe occidendi; ſed interpretatiuus, &

æquipollens

æquipollens malus, & ſeſe occidendi, vel debelitandi vel labefactandi. Quoniam in lata culpa eſt, non conſiderando id, quod omnes ſuæ conditionis homines conſideraſſent. Quia igitur eccleſia ob circunſtantias in octauo coroll. conſideratas, interpretatur per horum delationem tam patens auxilium Sarracenis contra Chriſtianos pręſtari, vt qui præſtat virtualiter id velit: etiã ſi formaliter contrarium voluerit is, qui non obſtante eccleſiæ interpretatione aliud facit, malo fine ſaltem virtuali id efficit. Generaliter autem prohibita non præſumuntur malo animo facta; neque vere ſunt malo animo effecta, ſi uerus malus animus abeſt, & deſit virtualis, qui aliunde, quam ob contrauentionem interpretationis iuris ſit talis.

27 Vndecimo infertur, quod nulla harum præſumptionum eſt iuris, & de iure. Primo quidem, quod contra præſumptionem iuris, & de iure nulla probatio regulariter admittitur l. antiquę. C. ad S.C. Velle. l. fin. C. ad S.C. Macedonia. l. ſi C. arbit. tut. l. A Diuo Pio. §. Si pignora. ff. de re iud. c. is qui. de ſpõſal: at contra huiuſmodi præſumptiones admittitur probatio. Quis enim dicat eum Chriſtianum, qui cum triremi, vel naui lignis, aut armis plena ſoluit Genua, vt Vliſſiponem appelet, & vi uentorum aduerſorum delatus eſt Alexandriam; ibique naui, armis, & lignis ſpoliatus rediens in Italiam accuſatur delationis armorum ad Sarracenos, non eſſe admittendum ad probandum, quod id ei inuito, & cum magno animi dolore, & fortunaram iactura contigiſſet, deoque abſoluendum? Quis item neget eſſe admittendam probationem contra eum, qui magnam frumenti copiam attuliſſe dicitur ad aliquos Sarracenos Aphricanos, & negat ſe illã attuliſſe ad hoc, vt eſſet commeatus iuſtus exercitui contra Chriſtianos ducendo? Secundo, quia
28 pręſumptio iuris, & de iure eſt pręſumptio legis de aliquo ſuper eo tãquam ſibi comperto ſtatuentis, iuxta notata in d. c. is qui. & alibi ſæpe At neutra harum præſumptionum eſt huiuſmodi. Nullibi enim cauetur vlla lege ſuper aliqua illarum, tamquam ſuper comperto quidquam ſtatuere.

Duodecimo, ex proxime dictis inferim⁹ aliud quod & ſi nouũ: arbitramur
29 tamen placiturum viris doctis, & lucem præbiturum confeſſarijs; nempe, eũ non incurrere cenſuras huius c. qui prohibita in eo ſpeciatim, traderet Sarracenis cum ijs loci, temporis, quantitatis, qualitatis, & finis circũſtantiis, quibus vir prudens pro comperto habere deberet, nullum vnquam ex eis fructũ bellicum habiturum eum, cui traditur, neque vllum alium Sarracenum. Quia lex fundata in pręſumptione, ſicut non ligat in foro exteriori, ſi nõ eſt pręſumptio iuris, & de iure; & contraria veritas oſtendi poteſt. c. ſuper hoc de renunciat. l. cum de indebito. ff. de probatio: ita & minus ligat in foro cõſcientię, & coram Deo, ſi veritas eſt illi contraria, iuxta. c. tua. de ſponſal. & annotata in c is, qui fidem. eod. tit. cum omnia nuda, & aperta ſint corã eo. c. Deus omnipotens. 2. q. 1. at hę prohibitiones ſpeciales fundatę ſunt in pręſumptione, vt pręcedens coroll. habet: ergo illa ceſſante, non ligant. Ex quidem

dem inferri poteſt ſolutio quęſtionis illius confeſſarij , cui pœnitens confeſſus fuit,ſe in finibus Aethiopię a bellis Chriſtianorum longe remotis tradidiſſe ferrum paruę quantitatis Sarraceno, vt inde clauos fingi faceret ad ſtruendam domum, quam cœptam habebat. Quibus, & ingenio Sarraceni , ac debitis circunſtantijs attentis, quilibet prudens credidiſſet, & credere certo debuiſſet, eum non eſſe vſurum illo ferro ad arma fabricanda : ſed ad fingendos ex eo clauos domui perficiendę neceſſarios. Confeſſario enim huiuſmodi, noſtra quidem ſententia, ſalua iuſtiore, reſponderi potuit, illum pœnitentem non incidiſſe in cenſuras huius c. neque bullę Cenę Domini : immo neque lethaliter peccaſſe, ſi aliud non interueniſſet. Quin,& me iudice, etiam in foro exteriori abſolueretur , ſi huiuſmodi circunſtantias probaret. Tametſi arbitror conſulendum eſſe pœnitentibus, vt ab his caueant, quæ &ſi non ſint mala ; ſunt tamen minus bona ſuis contrarijs:& quæ in grãdes ſcrupulos confeſſarios conijciunt : & grandibus periculis iudiciarijs in tribunalibus, pręſertim iudicum non adeo doctorum ſeſe exponunt. Deci-
30 mo tertio infertur, bonam eſſe illam diuiſionem communem, qua prohibita ſubminiſtrari Sarracenis diuiduntur in prohibita ſimpliciter, & abſolute; hoc eſt, quoad omnem locum, & tempus; & in prohibita quoad omnem locum : ſed non quoad omne tempus. & in prohibita quoad omne tempus, & non quoad omnem locum. Primi generis ſunt omnia prohibita hic, & in d.c. Ad liberandam, & in bulla Cenę Domini. Secundi generis ſunt merces aliæ, quam bellicæ, quæ ad nullum locum Sarracenorum deferri poſſunt tempore belli; ſed tempore pacis ſic, iuxta c. quod olim. infra eod. Tertij generis ſunt ea, quę prohibentur in.d.extrauag. multa. ſpeciatim vltra hic prohibita, quæ quoad omne tempus prohibentur; ſed non niſi quoad terras Sarracenorum Aegypti. Et quod idem ſit dicendum de omnibus terris
31 Sultani, ait Ant. 3.parte.tit.24.c.30.col.3. per quandam extrauag. Nic.iiij. quę incipit: *Olim*, quam non eſſe ſublatam contendit Syl. contra Angel. ipſi vero eam non vidimus, neque aliam Bonif. viij. incipientẽ: *Contra*, quam Syl. citat. Et licet videamus Syl. decipi, quatenus putat in verbo Excommunicatio. 7. col. 3. eas nouari per.d. extrau.multa.& etiam quatenus in.5.not. putat, delationem in terras Sultani prohiberi, per extrau. multa. Quod certe non ſit; immo quatenus ibi Clemens ait,ſe adhærere veſtigijs Nicolai & nihil, niſi de terris Aegypti exprimit,aliud videtur quoad alias Sultani ſtatuere. Licet item in hunc ſecundum errorem decidat etiam Io. Tab. in verb. Excõicatio 6. Licet item Caiet. non citet vllam talem extrauagantem aliam, quam.d. extrau. multa; Quia tamen etiam Io. Tab. idem quod Anton. tenet, licet ſignificet,ſe non vidiſſe extr. *Contra*, quam citat, non audeo diſcedere a Dino Antonino; cui addo, quod cum Turca ſuo regno adiecerit iam Sultani imperium, oportebit idem dicere de terris omnibus Turcę; quod ipſe ait de terris Sultani. Quia Turca eſt Sultanus, immo & grauius occu-

pat terram ſanctam, & totam Syriam, quam ille occupabat.

32 Decimo quarto infertur incaute fuiſſe loquutum illum virum doctum, qui dixit omnia, quæ ſunt ſpeciatim prohibita, eſſe abſolute prohibita. Nam multa in illa extra. prohibentur ſpecialiter; quæ tamen non ſunt abſolute, id eſt, quoad omnem locum & tempus prohibita, vt palam eſt. Addo item hanc diuiſionem prohibitorum in prædictas tres ſpecies, de qua in corol. præcedenti, aut non eſſe diuiſionem generis in ſuas ſpecies; ſed analogi in ſua analoga, vel illa, de quibus analogice dicitur, aut neruoſum ex ea ſumi argumentum contra corollarium ſequens, vt ibi dicemus.

33 Decimo quinto inferri videtur, quod in hac materia appellatione prohibitorum, ſine alia adiectione, ſola prohibita quoad omne tempus, & locum includuntur: & non alia, quę quoad aliquod tempus tantum, vel qnoad aliquem locum tantum. quod ſenſit ante omnes Gofred. in fine ſummę huius tit. & Abbas antiqnus in c. ſignificauit. infra eodem: & Pan. Cardinal. Io. ab Anna. ibidem. Vbi clarius omnibus Henricus, licet nihil tangat Felin. Idem etiam ſentiunt Io. And. Anton. Pan. & communis in.d.c. quod olim. infra eod. Tametſi hoc non omnino aparte aperiant: clarius tamen his non relatis aiunt Syluest. & Caiet. vbi ſupra. Pro eis facit. 13. coroll. in quo eſt concluſum, ſola primi generis prohibitorum, ſcilicet quę ſunt prohibita qnoad omne tempus, & locum dici prohibita ſimpliciter, & abſolute: cetera vero ſecundum quid, ſcilicet ſecundum locum, vel ſecundum tempus: at

34 quod ſecundum quid eſt tale, non dicitur ſimpliciter tale: Vnde, dominiũ vtile non dicitur ſimpliciter dominiũ l.1.§.1.ff. ſi ager vectigal. vel emphyt. Nec excommunicatio minor videtur dici ſimpliciter excommunicatio c. penul. de ſent. excõi. Quamuis alia ratione id ibi contingit, vt alias ibidem diximus. Nec homo pictus dicitur ſimpliciter homo, iuxta illud dialecticorũ: *Omne analogum per ſe ſumptum ſtat pro famoſiore ſignificatu:* ſecundum Ariſtol. receptum. Secundo pro eiſdem facit, quod extrau. multa. de Iudæis, poſt illa verba: *Ferrum, equos arma, & alia vetita,* ſubdit nec non victualia, & mercimonia, &c. per quod ſignificare videtur victualia, & mercimonia, non eſſe de prohibitis.

35 Contra quos tamen plurimum vrget, quod omnes ſpecies alicuius generis ſub eius propria ſignificatione continentur, iuxta ſingulare ac receptum dictum Bald. in.l.2.C.de iure aur. anul. Et prohibitum quoad certum tempus, & prohibitum quoad certum locum: & prohibitum quoad omne tempus, & locum, tres ſpecies ſunt prohibitorum, vt habet. 13. coroll. Et ſi reſpon-

36 deas, quod illa diuiſio illius coroll. eſt diuiſio analogi in ſua analogata, ſeu ea, de quibus analogice dicitur vt in præced. coroll. tangebamus; replicari poteſt, quod debitum quoad certum locum, eſt vere debitum, vt.ff.de eo, quod cert. loco, per totum: & debitum quoad certum tempus vere eſt debitum l. In diem .ff. de condit. in deb. Suſpenſus quoad certum actum, vere ſuſpen

ſus eſt,

ſus eſt, iuxta gloſſ. Clement. cupientes. de pœnis: ergo pari ratione prohibitum quoad aliquod tempus, vel locum dici debet vere, & analogice pro-
37 hibitum. Quare aliter videtur reſpondendum, ſcilicet quod id non contingit ob defectum ſignificationis propriç: ſed ob defectum intentionis animi diſponentis: ſicut in ſimili ſæpe in rubr. de præbend. & alibi diximus, quod cauſſa, quare appellatione verbi, beneficium, poſiti in expectatiuis, & mandatis de prouidendo non comprehenditur beneficium curç animarum, non eſt defectus ſignificationis propriæ; ſed defectus intentionis reſcribentis, c. final. de præbend. & c. cum in illis. eodem tit. lib. 6. Et ſi vrgeas interrogando, vnde conſtet intentionis Romanorum Pontificum in hac materia loquentium, non eſſe comprehendere temporaliter, vel localiter tantum prohibita appellatione prohibitorum, quoad leges pœnales? Reſpondeo, quod ex multis ſaltem coniunctis, ſcilicet, quod non eſt tanta ratio in his, ſicut in illis; & quod pçnæ ſunt reſtringendç: & quod Clemens V. in dicta extrauagant. multa. id ſignificauit. quatenus poſteaquam prohibuit ferrum, equos, arma, ac alia, vetita ſubijcit: *Nec non victualia, & mercimonia:* & quod omnium doctorum mens ſiue iuſte, ſiue iniuſte concepta illa videtur fuiſſe; & doctorum conſilio leges Romanæ, & proceſſus Cenç Domini promulgari ſolent. Quç tametſi ad reuincendum contradicentem forſitan non ſufficiant; ad aſſentiendum tamen opinioni Communi, & benigniori in materia pœnali ſatisfacere videntur: licet contra hæc ſit oppoſitio fortiſſima, quam mox contra corollarium ſequens, quod ex hoc infertur, formabimus.

Decimo ſexto infertur ex prçcedenti coroll. concluſio quotidiana, ſcilicet
38 in cenſuras bullæ Cenæ Domini non incidere eos, qui alias merces, quam bellicas etiam tempore belli deferunt Sarracenis: immo neque qui alia, quã equos, & alia ſimiliter prohibita deferunt. Quoniam clauſula illius huc pertinens ſolum excommunicat deferentes Sarracenis equos arma, ferrum, lignamina, & alia prohibita: at per coroll. prçcedens appellatione prohibitorum non continentur, niſi ſimpliciter prohibita: ergo propoſitum.

39 Contra hanc tamen concluſionem facit primo, quod ex ea ſequeretur, quod verba illa: deferentes prohibita, poſita in illa clauſula nihil operarentur. Quia quoad ibi expreſſa nihil operantur: quippe quç ſine illis ſub ea includuntur, & nulla alia videntur eſſe prohibita, in quibus verificentur. Nam tria ſola, quç in hoc c. ſpeciatim prohibentur, ſcilicet arma, ferrum, & lignamina, etiam ibi exprimuntur; immo adduntur equi. In c. item. ad liberandam, ſolum additur venditio galearum, & nauium; quç non poteſt comprehendi ſub illis verbis: deferentes prohibita. quia qui galeam vendit Sarracenis, non dicitur eam eis deferre, alioqui d. c. ad liberandam. nihil adderet huic c. excommunicando vendentes galeas, & naues, cum per hoc excommunicentur deferentes. Quod tamen eſt contra omnium mentem, & prçſertim contra Caiet. magis, quam alij affirmantem hoc coroll. Et ſi pro-

teruiendo pergas dicere,quod venditio nauis ſit delatio; conſidera huic conſequens eſſe, quod includitur,per alia verba illius clauſulę anteriora,ſcilicet: *Deſerentes arma, ferrum, & lignamina.* quoniam prohibitus deferre lignamina galerum; prohibitus quoque eſt deferre galeas, vt in.6. notab. diximus: & per conſequutionem verbum, prohibita, quoad id nihil operatur. Secundò facit, quod illa verba: *Deferentes prohibita*, nihil operantur etiam, quoad exercentes curam, & regimen galearum, & nauium piraticarum Sarracenorum qui licet excommunicentur per hoc c. non tamen excómunicantur per illam clauſulam, ſecundum Angel. quem Syl. Caiet. & Io.Tab. vnanimiter ſequuntur. Quia exercere illud regimen non eſt quidquam deferre; & per illam clauſulam ſolum deferentes excommunicantur. Ad hoc difficile argumentum reſpondeò, quod verba illa: *Deferentes prohibita*, illius clauſulæ verificari poſſunt in omnibus vtilibus mediate, vel immediate ad bellum ſubminiſtratis malo animò formali, vel virtuali, vt eis impugnent Chriſtianos. Hæc enim omnia quoad omne tempus, & locum prohibentur, per hoc cap. & cap. ad liberandam. infra eodem, vt in.4. dicto, & illat. prima ſuprà eodem notab. diximus. Ad quod probandum tetigimus ibi ſeptimo locò hoc argumentum. Itaque verbum, prohibita, poſitum in illa clauſula includit tantum illa, quę generaliter hic, & in.d.c. ad liberandam ſunt prohibita; quę eſt reſolutio noua, ſingularis, & vtilis.

40 Decimo ſeptimo infertur ex coroll. præcedenti, omnes qui animo formali, vel virtuali iuuandi Sarracenos contra Chriſtianos deferunt eis aliqua vtilia bello, vel prelio mediate, vel immediate, incidere in cenſuras bullę Cenę Domini. quod maxime animaduertant confeſſarij. Quoniam hi deferunt prohibita quoad omne tempus & locum, vt dictum eſt in coroll. pręcedente.

41 Infertur item vendentes ſolum, & non deferentes naues, vel galeas Sarracenis non incurrere; neque etiam exercentes curam, & regimen galearum, & nauium piraticarum; quia nulli horum dicuntur deferre prohibita. Neque qui merces alias ab expreſſis in dicta clauſula tempore belli ad eos deferunt: quia non deferunt prohibita ſimpliciter quoad omne tempus, & locum. niſi aliquo modo eſſent vtilia bello, & ob id ad eos deferrent: quoniã eo reſpectu quoad omne tempus & locum fiunt prohibita, per prędicta. Infertur item aliquos incidere in cenſuras illius clauſulæ, qui non incidunt in cenſuras huius c. eos ſcilicet, qui equos, ſine intentione mala formali, neque virtuali ad eos deferunt. Contra enim talem delationem nulla cenſura hic fertur; & ibi ſic, vt palam eſt ex prædictis.

Decimo octauo infertur ſolutio quæſtionis, quam ex facto interrogabar,
42 an ſcilicet qui vendit arma Sarracenis habentibus plura, quam quibus egent incidat in hunc canonem. Reſpondendum eſt enim, quidquid Tabien. ſenſerit, incidere. quia neceſſaria ſunt eis ad prælium primo, ſecundo, vel tertio modo neceſſitatis ſupra eo not. nu. 2. relatis. quia, & ſi qui Sarraceni

plura

plura arma habeant; quam quibus in præſentia egeant: non tamen habent
plura, quam quæ eis ſunt vtilia: neque plura, quam quibus breui tẽpore ege-
re poſſint prælio aliquo graui victi, & armis & militibus priuati. Decimono-
43 no infertur pœnis huius canonis ſubiici omnes, qui ſubminiſtrant arcem,
turrim, vel ſpeculas munitas, ſiue non munitas, vel aliam quancunque fabri-
cam, vel machinam, ligneam, ferream, lapideam, terream, auream, argenteã,
ſtagneam, vel mixtam, quæ mediate, vel immediate eſt vtilis prælio, vel bello
contra Chriſtianos gerendo; & ſubminiſtratur malo animo formali, vel vir-
tuali, ſeu æquipollenti. Quia ea omnia neceſſaria ſunt ad impugnandos Chri
ſtianos primo, ſecundo, vel tertio modo, de quibus ſupra nu. 2. & in id ſubmi
niſtrantur, intentione, actuali, vel virtuali. Infertur item, eum qui prædicta
ſubminiſtraret bona mente, ſine tali mala, ſaltem virtuali; non incurſurũ has
44 cenſuras. Vigeſimo infertur, eos etiam incurſuros eſſe cenſuras, qui ſubmi-
niſtrant Sarracenis pertinẽtia ad commeatum belli contra Chriſtianos, qua-
tenus talia ſunt; hoc eſt, ea mente, vt mediate, vel immediate ſpectent ad pre
lium; puta tuendo, & augendo vitam ſaltem, & vires militum, vt cum opus
fuerit fortiter prælientur. Omnes item plumæ, & galeri militares, omnis pan-
nus tinctus eo colore, quo miles veſtitus fortior, & formidabilior apparet,
quatenus talia ſunt, hoc eſt ea mente ſubminiſtrata, vt eorum virtus, vel ef-
fectus ad prælium perueniat. Quoniam omnibus his, conuenit definitio ne-
ceſſariorum ad præliandum contra Chriſtianos, ut patet ex 4. dicto. Infer-
tur autem ſimul non incurſurum cenſuras has eum, qui hæc, ſine mala men-
te miniſtraret illis. Vigeſimoprimo infertur ſolutio illius quæſtionis, quam
45 ex facto interrogabar, ſcilicet, an qui multum calcis, & lapidum ex Hiſpania
in quoddam oppidum Aphricæ, extra tamẽ terras Aegypti detuliſſet, in præ-
dictas incidiſſet cenſuras? Reſpondendum enim eſt, incidiſſe, ſi eo animo de-
tulit, vt ex eis arcem aliquam Sarraceni munirent, aut ſi antequam ea vende-
ret, & traderet reſciiſſet, ea ſibi a Sarracenis in eum vſum emi, & ad eũ vſum
vendidiſſet: immo etiam, ſi cum ſciuiſſet Sarracenos ea materia egere ad fa-
ciendam, vel reficiendam arcem aliquam, in alios vſus detuliſſet, & vẽdidiſſet;
eo quod licet actu, ſiue actualiter non tradidiſſet ad præliandum: virtute ta-
men, ſiue virtualiter in id tradidit. Si autem bona fide, ac ſincero pectore cre-
debat ea in ædium ad habitandum tantum ædificationem ſibi emptum iri, &
neſciebat eorum neceſſitatem, vel voluntatem ædificandi reficiendive arcẽ, &
ob hanc ignorantiam vendidit, & tradidit, alias id non facturus, ab his cenſu-
46 ris liber fuiſſet. Dixi, extra terras Aegypti, propter d. extrauag. multa. qua
excommunicatus fuiſſet, quamquam mente ea in illas detuliſſet. & pari ratio
ne potuit; immo oportuit addi, extra terras Sultani, ab eo, qui ſequitur opi-
nionem Diui Ant. & communem in 13. coroll. relatam. Immo potuit, & opor
tuit addi, extra terras principis Turcarum, ab eo, cui placet extẽſio noſtra no-
ua prædicti dicti Diui Antonini, in dicto coroll. 13. ſcripta.

VNDECI-

VNDECIMVM NOTABILE, QVOD GALEAS, & naues piraticas Sarracenorum gubernantes incidunt in hunc canonam, cum multis ad id pertinentibus.

SVMMARIVM.

1 *SARRACENORVM naues piraticas regentes excommunicati,& etiã galeas non piraticas. nu.2. Quia galea ex ſe bellica eſt,nu.4. Quid de vectoribus.nu.6. & alijs miniſtris, nu.7.& nautis,nu.8. Quid de iuuantibus, & remigibus vinctis.nu.9. & 10.*

3 *Copulatiua & dupliciter coniungit, nam nunc orationem copulatiuam, nunc, de copulato extremo facit.*

5 *Prohibitio ſpecialis huius c. in quo ſpecialior, quam ſpecialis c.ad liberandã. infra eod.uoue.*

11 *Abſolui an poſſit Chriſtianus remex contra Chriſtianos metu mortis remigans,& an ſit excommunicatus.nu.18.& an incidat in bullam Cenæ.nu.19.*

12 *Metus licet excuſet a furto; non tamen ab occidendo non inuadentem. n.16.*

13 *Intellectus nouus.l.vt vim.ff. de iuſti.& iure.*

14 *Remex illicite remigat in Chriſtianum.*

15 *Defendendo ſe, licite quis occidit inuadentem: ſed an licite poſſit velle eum occidere, etiam tanquam medium ad ſuam defenſionem?*

17 *Mors ne malo conſentias glorioſa.*

VNDECIMO principaliter noto verſiculum: *Sunt etiam*, pro ea par
1 te noſtræ ſummæ,quæ habet, incidere in hunc canonem eos,qui in ga
leis,& piraticis Sarracenorum nauibus regimen,& curam gubernationis exer
cent. Contra quod facit primo, quod verbum galeis omittitur in c.ad libe-
randam.infra eodem Secundo, quod nihil de hac clauſula repetitur in bulla
Cenæ Domini. Tertio, quod Ioan. Andr. Anto.& Anna.in ſuis ſummariis
omnes Chriſtianos miniſtrantes in nauibus Sarracenorum includũt: Panor.
autem & Felin.in ſuis,omnes in eis nauigantes. Caiet. autem omnes in eis cu
ram exercentes. Quidquid tamen hi patres ſentiãt verus,& litteræ germanus
ſenſus videtur eſſe, per hanc clauſulam,eos ſolos,& omnes comprehendi,qui
regimen,vel curam gubernationis exercent in galeis Sarracenorum, & etiam
qui idem faciunt in nauibus piraticis eorundem: ita,quod illa verba faciant
vnam copulatiuam compoſitam ex duabus prædictis orationibus. Ex quo
2 infertur primo, quod non oportet ad hoc galeas eſſe piraticas; ſed naues ſic:
tum,quia phraſis ipſa id ſignificat, quatenus habet in galeis & piraticis na-
uibus.

uibus. ſi enim verbum, *piraticis*, ad vtrunque referre voluiſſet, dixiſſet in piraticis galeis,& nauibus, vel in galeis,& nauibus piraticis; non autem, vt ait
3 in galeis,& piraticis nauibus: tum, quia illa copulatiua,&,non coniungit inter terminos eiuſdem extremi; ſiue, vt clarius dialectici loquuntur, non facit propoſitionem de copulato extremo. quia ſi eam faceret, exigeret gubernationem in galeis,& nauibus; ita vt non ſufficeret gubernatio galearum ſola, neque nauium ſola. Quod nemo dicet. At ſi inter orationes coniungit, ſiue, vt dialectici aiunt, facit orationem copulatiuam, ſenſus eſt, eum incidere in canonem, qui gubernationem exercet in galeis: eum item, qui eam exercet in piraticis nauibus, vt palam eſt; & ita ſufficit gubernaſſe galeas, vel gu-
4 bernaſſe naues piraticas. quod eſt noſtrum propoſitũ. Tum, quia galeæ ſuapte natura magis ſpectant bellum, & piraticam, quam aliæ naues onerariæ. Et ideo non eſt mirum, vt exigatur quod naues ſint piraticæ; non autem galeæ: & conſtat, quod gubernatio earum, & nauium bellicarum, vel piratica-
5 rum Sarracenorum eſt fauor eis, & terror noſtris. Secundo infertur concluſio noua, & ſingularis, ſcilicet prohibitionem huius c. ſpecialem aliqua parte eſſe latiorem prohibitione ſpeciali. c ad liberandam infra eodem; ea nempe, quæ excommunicat Chriſtianos gubernantes galeas, non piraticas, vt in 10. notab. diximus, & ſuper eodem cap. ad liberandam. tangemus. Tertio infertur, quod nihil obſtat prædictis cap. ad liberandam. & clauſulæ proceſſus Cenæ Domini: quoniam fatemur eos, qui exprimuntur hic, & tacentur ibi, non comprehendi ab eis, neque teneri vinculis illarum diſpoſitionum.
6 Quarto infertur, vectores tranſeuntes in earum nauibus ab aliis in alias terras, ob hoc ſolum non incidere in hunc canonem. Quia non regunt, neque gubernant eas: & ita Pan. & Felin. incogitanter omnes nauigantes compré-
7 hendiſſe. Quinto non incidere in eum pueros Chriſtianos, qui Sarracenis ſeruiunt in galeis, vel nauibus piraticis a poculis, a cordis, & ab aliis miniſteriis a gubernatione remotis: & conſequenter quod Io. And. Anton. Anna. & communis, alius alium ſequuti inaduertenter comprehenderunt omnes, mi-
8 niſtrantes. Sexto idem dicendum eſſe de nautis remigibus, vel aliis mercenariis, qui non gubernant; ſed qui gubernantium iuſſa capeſſunt. Si autem
9 hi adiuuarent Sarracenos contra Chriſtianos pugnando, vel remigando, tradendo arma, quibus pugnarent, conſulendo, vel animando, vel aliter quoquo modo inciderent in excommunicationem, ſiue quia neceſſaria ſubminiſtrant ad impugnandos Chriſtianos contra hunc tex. ſiue quia conſilium, vel auxilium, quoquomodo eis contra Chriſtianos præſtant, contra c. ad liberandam. infra eodem, & contra clauſulam bullæ Cenæ ſanctiſsimi D.N.
10 Greg. XIII. An autem Chriſtiani captiui in galeis ad remigandum vincti, qui ne occidantur, aut percuſſionibus, & liuoribus morte peioribus afficiantur, remigant in galeis Sarracenorum contra Chriſtianos, incidant in hunc canonem: & an a ſuis confeſſariis abſolui queant, antequam abſoluantur a cen

ſura bullæ Cenæ Domini, & antequam proponant, ſe nunquam vltra Sarra-
11 cenis in Chriſtianos talem opem laturos? quæſtio quotidiana eſt. De qua
conſultus ante duos annos a viris apoſtolicis in Aphricam, vt negotia domini noſtri IESV CHRISTI agerent, translatis; reſpondi, ſi ſatis memini, quatuor. Primum eos peccare. Quoniam contraueniunt præcepto de nõ occidendo Decalogi. Exod. 20. relati per glo. c. quid in omnibus. 32. q. 7. Quia non ſolum contraueniunt illi præcepto, qui occidunt, vel occidere, aut iniuſte pugnare volunt: ſed etiam ij, qui occidenti vel iniuſte pugnanti, vel id facere volenti quoquomodo opitulantur, conſulunt, vel conſentiunt, c. ſicut dignũ. §. illi autem. &c. §. illi vero. &c. §. qui vero. &c. §. hi quoque, de homici. c. 1. cum ei
12 annotatis. de offic. deleg c. notum. 2. q. 1. l. is qui opem. ff. de fur. cũ ei annota. Et quamuis a furando excuſaret neceſſitas illa grauiſſima ſuam mortem euitandi, argumento annotatorum in c. ſi quis propter neceſſitatem. de furt. & c. diſcipulos. de conſecrat. diſt. 5. non tamen excuſare poteſt a præcepto de non occidendo. Quia oportet omnia mala pœnæ pati, potiuſquam malo culpę conſentire. c. ita ne. 32. q. 5. & l. palam. § non eſt ignoſcendam. ff. de rit. nupt. c. ſacris. de his, quæ vi. l. iſti quidem. ff. quod met. cauſ. Contra quod tamen facit primo. l. vt vim. ff. de iuſti. & iur. in illis verbis: *Quod quiſque ob tutelam ſui corporis fecit, iure feciſſe videtur*. Secundo obſtat. l. is damnum. §. 1. ff. de reg. iur. quæ habet: *Eius nulla culpa eſt, cui neceſſe eſt parere*, & deciſio Petri. quem ibi Cy. Alb. & Saly. ſequuntur in l. 1. C. vnde vi, ſcilicet qđ excuſatur ab homicidio famulus, qui præcepto hæri occidit vxorem adulteram, vel alium, ne ipſe ab hero præcipiente, ſi ei nõ paruerit, occidatur. Quod ipſum tenet Bal. in. §. iniuria. colum. pen. de pace iuramẽ. firman. & Dec. in d. l. is damnum. §. 1. & Card. in c. ſacris col. 2. de his quæ vi. Tertio facit, quod ſi concluſio ſupradicta teneatur confitendum eſt, omnes remiges Chriſtianos, qui mille mortes, ne CHRISTVM negent, patiuntur, extra eius gratiam eſſe, neque in eam redire poſſe, niſi prius decreuerint, potius mortẽ ſubire, quam remigare in Chriſtianos, quæ dura videtur concluſio.
13 Non obſtantibus tamen his teneo id, quod ante dicebam, & ad horũ primum reſpondeo, legem illam, Vt vim intelligendum eſſe de eo, quod vim metuens facit aduerſus eam inferentem, & non de eo, quod aduerſus alium, vt in noſtro caſu contingit: & ideo quamuis hi remiges poſſent ſe defendẽdo occidere Sarracenos eos iniuſte verberantes, & volentes occidere, eo quod nõ
14 remigant contra Chriſtianos: non tamen poſſunt remigando adiuuare eos contra Chriſtianos, ne a Sarracenis occidãtur, per dictum c. ſacris. vbi Panor. colum. 2. hoc quod dicimus tenet. Et confirmatur noua ratione, eademque
15 neruoſiſſima, ſcilicet quod iura omnia probantia, & doctores per ea dicentes, licere cui pro ſua defenſione occidere alium, non ſignificant licere illi intendere animum in mortem alterius tamquam in finem, vel medium ſuę defenſionis, vt ſingulariſſime videtur probare princi. c. de occidendis. 23. qõ. 5.

quia

quia peccaret, ſi vellet occidere etiam ad finem ſeſe defendendi; ſed ſignificit licere cui intendere animum ad ſe defendendum, etiam ſi ex ſua defenſione præter ſuam intenſionem mors alterius ſequatur, vt videtur ſentire Thom. 2.2.q.64.art.7. & fuſius ibi Caieta. & fuſius Abulenſ.in c.5.ſuper Matth. q. 46 at qui ne occidatur ab hero præcipiente, vxorem ſuam adulteram, vel aliū occidit, mortem illius accipit, vt medium ſeſe defendendi: ergo peccat, & male facit. Poſteaquam tamen hanc rationē ſcripſimus contra aſſumptum in ea tenuimus in Man. Confeſſariorum. c.15.a nu.2.ſub finem allegādo ea, quæ in cap. olim de reſtitut.ſpoliat. ſcripſeramus, & Sotum qui poſtea idem tenuit lib.5.q.1.art.8. de iuſti. & iure. Quod nouis rationibus munio in d. Manual. concludendo licere aggreſſo velle occidere aggreſſorem, quando eſt medium neceſſarium ad ſuæ vitæ defenſionem. quare præcedentes rationes videntur eſſe hac neruoſiores.

Ad ſecundum reſpondeo negando, quod ſeruo, vel famulo neceſſe ſit parere dominō vel hero tam atrocem rem præcipienti contra legem naturalē, diuinam, & humanam, arg.c.ſi dominus.c.non ſemper & c.Iulianus.11.q.3.

16 Et ad deciſionem Petri, & Cyni reſpondeo, communiter quidem eſſe receptam; ſed mea ſententia multo falſiſſimam; & demiror eam tot patribus antiquis, & nouis eruditiſsimis probari (etiam neque Cagnolus, neque Ferrarius in d.l.is damnum.§.1.recedunt a Decio:) ita gaudeo eam reprobatam fuiſſe a Panor.in d.c. ſacris.col.2. Poſſet item reſponderi, illam deciſionem tenendam eſſe quoad forum exterius, ſaltem quoad hoc, vt multo mitius puniatur, quam ſi abſque illo timore feciſſet: non tamen quoad Deum, & in foro conſcientiæ.

17 Ad tertium, reſpōdeo, durum quidem eſſe pati mortem, quæ omnium terribilium maximum eſt: at glorioſiſſimam eſſe mortem, quæ ne rei malæ cōſentias, ſubit, vt ſingulariter dixit glorioſus Eleazarus 2.Mach.c.6.præmiaq. maxima, quæ neque oculus vidit, neque auris audiuit, præpata eſſe illis, & præmonitos nos eſſe a duce noſtro CHRISTO, ne timeremus eos, qui occidunt corpus Matth. 10. & c. nolite timere 11.qō. 3. Hactenus de primo dicto.

18 Secundum, quod prædictis quæſtionibus reſpondimus fuit, defendi poſſe prædictos remiges non eſſe excommunicatos. Non quidem, eo quod non peccant lethaliter: neque quia non dent, vel non faciant neceſſaria ad impugnādos Chriſtianos contra hoc cap. vel quia non dent auxilium contra c.ad liberandam. Sed quia non videtur intentio Sacroſanctorum Conciliorū fuiſſe, excommunicare eos, qui mortis neceſſitate adducti contra ſuam voluntatē adiuuant.

Tertium quod eſto teneremus eos eſſe excommunicatos per hæc antiqua iura, cuius contrarium putamus; poſſet tamen dici non eſſe excommunicatos per præfatam clauſulam bullæ Cenæ, quæ non videtur includere illos: &

ita excommunicationem eorum non eſſe reſeruatam Papę: ſed poſſe tolli ab ordinario. Quartum reſpondimus, hęc conſequi, ſcilicet etiam a peccatis eos poſſe abſolui, ſi proponant nullatenus vnquã vltra remigare contra Chriſtianos; alioqui autem non. Quia non habent voluntatem deſiſtendi a peccato, neque per conſecutionem contritionem ſufficientem ad hoc, vt poſſint a peccatis abſolui, iuxta ea, quę vtiliter ſcripſimus in cap. fratres. de pœnit. diſtin. 5. nu. 33.

IN GLOSS. I.

IN huius relectionis initio ſeptem gloſſas vtiles, & nouas ſuper ſeptẽ gloſſis huius c. me facturum promiſi: ſed quia multo pluſquam putarã illa ſub pręlo creſcit, earum bonam partem in commentariolos quorundã aliorum huius tituli capitum relegabo, ratus id gratius, vtiliuſque cãdido lectori futurum. Tertium item notabile multis vtilibus mutilaui, quibus hãc gloſ. primam decreueram illuſtrare. quę tamen, ne veluti nimia in tertia menſa nauſeam pariant, ad c. ad liberandam inf. eod. demitto.

IN GLOSS. II.

SVMMARIVM.

1 *ARMA ad alios hoſtes, quam Sarracenos deferens non incidit in hanc cenſuram.*

2 *Arma non habet, ſi non habet ferrum mala illatio.*

3 *Arma ſunt lapides, etiam proprie intentione aſſumentis.*

4 *Cauſſa perempta perit res, ſi mater. vel. &c.*

5 *Cauſſa quadruplex fin. effic. for. & mater.*

7 *Delatio prohibitorum ſine malo animo an mala.*

EX hac gloſſ. colligo primo ampliationem huius c. ſcilicet hæc, de quibus hic habetur, non ſolum non eſſe deferenda Sarracenis: ſed neque aliis
1 hoſtibus. Cui adde quod neque aliis barbaris, per ea, quæ in primo notab. nu. 4. diximus. Deferentes tamen ad alios hoſtes vel barbaros, licet male faciant punirique poſſint aliis pœnis. l. 2. C. quę res exportar. non deb. & aliarũ legum regum, & principum: non tamen pœnis huius c. neque aliorum iuriũ Pontificiorum de hac re ſtatuentium, per ea, quæ in primo & 4. notabili dicebamus: & quia lex pœnalis de vno caſu ad aliũ extendi non debet. l. interpretatione. ff. de pœnis. §. pœnę, de pęnit. diſt. 1.

2 Secundo colligo conſecutionem hanc eſſe bonam: Talis non habet ferrũ; ergo non habet arma. Quod tamen incogitanter dictum eſt. Tum, quia ne

5. notab.

5.notab. probauimus omnium artium inſtrumenta eſſe proprie arma: quorum tamen plurima non ſunt ferrea. Tum, quia, ſi dicas gloſſam intelligendam de armis bellicis, multa ſunt arma bellica, quę non ſunt ferrea: puta fuſtes & lapides, quę, teſte ipſamet gloſſa, ſunt arma bellica, & de quibus ea loquitur. Tum, quia bombardę, & bombardulę, ſiue ſclopetę ex cupro conflatę arma ſunt, & non ferrea. Tertio colligo lapides, & fuſtes arma eſſe. Quę
3 communis concluſio eſt, & amplianda, vt procedat capiendo verbum, arma, ſtricte pro armis bellicis, per dicta in d.not. 5.nu.4. & proprie ſumpto verbo, arma, per dicta ibidem. nu. 5. Licet non ſint arma intentione fabricãtis: ſed intentione aſſumentis, vt ibi noue & vtiliter dictum eſt.nu.13. Quarto colli
4 go, hanc conſecutionem eſse bonam: Perempta eſt cauſſa: ergo peremptus eſt effectus. Quod glo. ſignificat per illum verſiculum: *Cauſatum perimit cauſ ſa perempta ſuum*, adiunctis illis, quæ præmiſit. Si enim non habent ferrũ, neque arma. Facit.l.generaliter.C.de epiſco. & cleri.l.2.§.final.ff.de donatio. c.cum ceſſante cauſſa ceſſet effectus.de appellat. Sed cõtra hoc facit, quod hæc ipſa gloſſ. quæ hoc habet, etiam hodie durat, cum tamen eius auctor, & cauſſa ſ. Bernardus iampridem ſit mortuus, Et quod multi filij viuunt, quorum parentes, qui eorum fuerunt cauſſa, pridem obierunt, c. Raynuntius. de teſtamẽ
5 tis.c.ſi pater.eodem tit.lib.6. Ad hoc reſpõdeo quadruplicem eſſe cauſſam.ſ. efficientem, finalem, formalem, & materialem, ſecundum Philoſo.in 2.Phyſi. & Bart. receptũ in d.l.2.§. fin. & Cald.Panor. & omnes in prœmio Gregoriano de quibus alias latius dixi, & anno inſequenti, Deo annuente, dicam in
6 rubr.de cauſſ. poſſeſ. & proprie. Et harum duæ.ſ. formalis, & materialis ingrediuntur rei, & effectus compoſitionem: aliæ vero duę.ſ. finalis, & efficiens nõ; vt per eundem Philoſo. vbi ſupra, & hæ duæ appellantur cauſſę rei fiendæ: priores vero etiam eſſendę, vt vtar verbis Mariani, in c.ad audientiam.col.27. de homic. Et concluſio gloſſæ noſtræ procedit in cauſſa materiali, & formali eſſentiali, quæ ingrediuntur rei productæ compoſitionem, & quæ etiam vocãtur eſſendi. Vnde recte ſequitur: Non habet corpus, vel non habet animam rationalem; ergo non eſt homo. Quia cauſſa formalis ſubſtantialis hominis eſt anima; & cauſſa materialis eiuſdem eſt corpus.c.in quadam. de celeb. miſſ. Et hoc ſenſit ſingulariter Bart. in l.vbicunque.ff.de interrogat. actio.dnm.nu.1. & 2.ait, quod illud dictum: Remota cauſſa, remouetur effectus eſt intelligendum de cauſſa proxima intrinſeca, & eſſentiali; & nõ de cauſsa remota extrinſeca, & accidentali. An autẽ in cauſſa final. valeat hoc argumentum dixi alias, & dictaui profundius, quam alij Salmanticæ ſuper. d c. cum ceſsante.de appellat. & communiter tenetur regulariter valere, quando nullæ reliquiæ illius cauſſę finalis ſuperſunt, vt reſoluit Dyn.in regul. decet. de regul.iur.lib.6. cuius additio plura citat. quæ non expendo altius, quia gloſſ. noſtra de cauſſa materiali tantum agit. Quinto colligo ex gloſs. id, quod ſolum colligit ex ea
7 Panor.ſ. pœnam huius capit. locum habere contra deferentes res in eo prohi-

bitas, etiamſi abſque intentione, vt per eas impugnentur Chriſtiani deferant. Circa quod dico primum, vix poſse hoc ex hac gloſs. colligi. Deinde, quod mea ſententia verum eſt, quoad ea, quę ſpecialiter prohibentur in eo: puta quoad ferrum, arma, & lignamina galearum: non autem quoad alia, vt in 10. notab. nu. 38. & ſequent. tangebam, & in c. ſignificauit. infra eodem opportunius repetam.

IN GLOSS. III.

SVMMARIVM.

1 *CLERICVS arma miniſtrans pugnantibus an, & quando irregularis.*

1 GLOSS. hæc ex tex. colligit clericum, qui arma pugnantibus miniſtrat, haberi pro homicida, ſi homicidium ſequatur; & ita eſſe irregularem. Circa quod dico primum, id colligi vtrumque ex tex. non tamen nimium efficaciter. Colligitur enim ſic: Chriſtiani deferentes arma Sarracenis caſtigantur per Concilium: ergo clerici miniſtrantes arma pugnantibus tenentur de homicidio. quæ collectio non eſt nimium bona. Quoniam ſi eſſet bona colligeretur, clericum haberi pro homicida, etiam non conſequuto homicidio. Quia Chriſtiani arma deferentes Sarracenis excommunicantur per hoc c. etiam ſi illi non vtantur eis contra Chriſtianos, vt paulo ante inſinuabam: cum tamen clericis arma pugnantibus miniſtrans non habeatur pro homicida non ſequuto homicidio. Secundo dico gloſſ. cōmendari a Panor. & communiter probari a doctoribus hic: cuius eadem fere verba ponit Specul. tit. de legato. §. iuxta nu. 54. & eam plurimū ponderare Marian. in c. Ad audientiam. de homici. col. 31. Et gloſs. quidem verā eſſe quoad miniſtrantem arma pugnānti in bello iniuſto, per multa fundamenta, quæ hic ſcripſeramus, ſed maxime dubia eſt, ob plurima, quæ pro vtraque parte adducebamus. Quæ plane omnia, ne contra breuitatem ab initio promiſſam, nimis multa eſſet hæc relectio, ablegaui in cap. quod indubijs. de pœnis. vbi oportunius locata, qui volet, legere poterit, quorum bona pars habetur ex cauſa in Manuali latino Confeſſar. c. 27. nu.

IN GLOSS. IIII.

EX hac gloſs. colligitur primo, excommunicationem huius c. ipſo iure incurri, & ita hic eſſe vnum caſum, in quo excommunicatio ipſo iure incurritur, quem inter alios. 30. iuris veteris locos. 25. ponit Hoſti. in ſumma de ſent. exc. §. 3. Alios triginta inductos per iura Sexti colligit gloſs. magna

& ſingul. c. Eos.eod.tit.lib.6. & alios. 50. expreſſos, & duos tacitos Clemen tinarum. gloſs ſingul. in verbo Excommunicationis Clement. 1. eod tit. Ea vero, quæ hic decreueram dicere de differentia pæne excommunicationis ab alijs pœnis, etiam ipſo iure incurſis quoad abſolutionem a confeſſarijs, vel ab alijs faciendam, ne ſim nimium multus mitto ad c. ad liberandam. infra eodem.

Secundo Colligo ex gloſs. quod per hęc verba: *Excommunicationi ſubiectos eſſe cenſemus*, inducit canonem latæ ſententiæ: & per conſequutionem, quod licet in dubio excommunicationem debeamus interpretari ferendam, & non latam, iuxta gloſs. celebrem c. in pœnis. de reg. iur. lib.6. Quando tamen fertur, per participium præteriti temporis coniunctum verbo præſentis, vel præteriti iudicanda eſt lata. Diximus, adiunctum verbo præſentis temporis. Quia ſi iungeretur verbo futuri ſecus eſſet, vt ſi dixiſſet: Cenſebuntur ſuſpenſi, ſecundum omnes: immo & ſi iungeretur verbo ambiguo, an eſſet futuri, vel præteriti: puta verbo præteriti perfecti ſubiunctiui modi: vt ſi diceret: Nouerit ſe eſſe ſuſpenſum, ſecundum Domi.in.c.1.§.fin.col. 2. de electio.lib.6. quem ſequitur Fel.in.c. Rodulphus. nu.30. de reſcr. niſi ad datur aliud verbum, quod aliud denotet, vt ibi per eum.

IN GLOSS. V.

EX hac gloſs. collige, poſſe Papam ſtatuere, vt laicus cōmittens aliquod crimē fiat ſeruus. Pro gloſs. faciūt decem & ſeptē argumēta neruoſa, quę attulimus in rep.c.nouit. de iudic. not.3. ad probandum, quod vtraque iuriſdictio tam laica, quam eccleſiaſtica eſt pœnes Papam a nu.1.vſque ad nu. 19. Contra tamen gloſs. & hoc notab. ex ea collectum faciunt alia.17.pro cōtraria parte in eadem repetitione, & eod.not. adducta, a nu.24. vſque ad nu. 39. Sed dicendum concluſionem ex gloſs. collectam veram eſſe; ſiue teneamus opinionem communem, quę habet vtranque ſupremam poteſtatem eſſe penes Papam. eccleſiaſticam quidem actu, & habitu; laicam vero habitu tantum: ſiue alteram reſolutionem, quam nos noue aſſeruimus in. d. c. nouit. nu.39. ſcilicet Romanum Pontificem, quatenus ſolum eſt Roma. Ponti. & vicarius CHRISTI ſummus; ſed nudus ab omnibus priuilegijs, & donatijs humanis, nullam habere directe poteſtatem laicam, neque ſummam, neque mediam, neque infimam, neque actu, neque habitu: habere vero id, quod noſtra concluſio affixa valuis habebat, ſcilicet poteſtatem eccleſiaſticam noue a CHRISTO Saluatore noſtro inſtitutam, qualis nunquam ante illius inſtitutionem in orbe fuit; quęque eſt ſpecies poteſtatis diſtincta a laica & longe nobilior ea; quæque directe ſolum amplectitur ſupernaturalia: indirecte vero eatenus naturalia, quatenus ad conſequutionem finis ſupernaturalis, ob quem eſt inſtituta, eſt neceſſarium. Ex qua vt ibi elicui viceſſimum ſextum

coroll.

coroll. & alia multa poſt illud ad reddendam rationem, quare Papa cum non habeat ſupremam poteſtatem laicam; frequenter tamen, & in arduis cauſſis ſuper laicis ſtatuit, iuſque dicit: ita nunc elicio rationẽ veram, quare in hoc Concilio poteſtas eccleſiaſtica ſuper laicis, hoc ſtatuere potuerit. Eſt enim illa, quod per reſolutionem illam eatenus poteſt Papa ſuper naturalibus ſtatuere, quatenus eſt neceſſarium ad ſupernaturalia ſeruanda, & ad conſequendam conſeruandamque ſalutem animæ viæ per gratiam, & ſalutem patriȩ per gloriam: & ſtatuta in hoc c. & ſimilibus ſunt neceſſaria, vt palam eſt, ad ſeruandum Chriſtianiſmum purum; & mediante illo adipiſcendam ſine errore ſalutem animȩ, tam viæ per gratiam; quam patriæ per gloriam: quæ ſunt ſupernaturalia dona munificentiſſima Dei miſericordia nobis concedenda. Amen.

IN GLOSS. PENVL.

SVMMARIVM.

1 *SERVITVS an aliqua inducta iure naturæ? & quod non ea, quæ eſt hominis ad hominem, de qua hic. nu. 2. quæ vero eſt hominis, ad Deum ſic. n. 4. & hominis ignari ad ſapientem. nu. 5. & etiam alia certo reſpectu. nu. 11. & nu. 15.*

3 *Ius naturale quid noue.*

6 *Seruitus ſacris litteris primum innotuit: & eſt contra ius naturale quoad ſtatum innocentiæ vno reſpectu, & quoad alium altero. nu. 10.*

7 *Libertas iuris naturæ quoad ſtatum lapſum vno reſpectu, quoad ſtatum innocentiæ altero. nu. 8.*

9 *Malum nullius generis fuiſſet ante peccatum.*

12 *Seruitus eſt inuentum Noa, non Lacedæmoniorum nec iuris gentium licet eo ſit inuentus modus inducendi aliquam. nu. 14. Sicut & alij iure ciuili, & Pontif. nu. 15.*

13 *Intellectus l. ex hoc iure. ff. de iuſti. & iure.*

16 *Seruitutem de qua c. cum multæ. 15. q. vlti. etiam nunc durare.*

17 *Seruus non eſt natus ex coniugio ſacerdotis, & vxoris eius id ignorantis.*

18 *Legitimus filius coniugis ignari impedimenti alterius.*

19 *Seruus ob delictum non poteſt manumitti.*

1 EX hac gloſ. colligo primo, aliquam ſeruitutem eſſe inductam iure naturali; aliquam iure gentium; aliquam iure canonico per iura in ea citata. Contra quod oppono primo, quod omnis homo iure naturæ eſt liber, & liber naſcitur. l. manumiſſiones. ff. de iuſtit. & iur. & §. ius autem gẽtium. inſtit. de iur. natur. gent. & ciuil. c. ius naturale. 1. diſt. Et ſeruitus contra naturam ibi

l. liber-

l.libertas.ff.de ſtat.homi.§.ſeruitus. Inſti.de iur.natur. at ius naturale non eſt, contrarium iuri naturali. Ius item gentium, aut eſt ius naturale, aut certe nō illi contrarium; quia eſt ius ratione naturali conſtitutum. l. omnes populi.ff. de iuſti.& iur.&.§.omnes populi.inſtit.de iur natural.gentium, & ciuil.lex vero Pontificia,& quælibet alia humana contra legem naturæ facta non valet.c. ſunt quidam.25.q.1.arg. Clemen. ne Romani.de electio:ergo nullo iure naturali gentium,aut Pontificio, regio, vel Cęſareo ſeruitus induci poteſt. Hanc difficultatem varij varie ſoluunt: quam lubenter pro dignitate tractaſſemus niſi nos multa properare, velaq; contrahere cogerent. Sed,quod ſatis eſt,bre-
2 uiter, & reſolute reſpondendo dicimus primo, nullam ſeruitutem hominis ad hominem,de qua gloſs.loquitur,iure naturali fuiſse inductam.Nam,vt in
3 repe.c.ius naturale.1.diſt.demōſtrauimus ius naturale eſt ius per ſe notū, vel quod neceſsario ſequitur ex illo. Quod ſatis probatur in illo c. quatenus habet,ius naturale eſse,quod inſtinctu naturæ,& non conſtitutione habetur aliqua.Et in l.1.§.ius naturale.ff.de iuſti.& iur. qua parte habet, & definit illud eſse, quod natura; hoc eſt,Deus dans eſse docet: id enim,quod per ſe notum eſt,omne, & ſolum Deus ſolus naturaliter docet: at nullo tali iure conſtitutū eſt, vt vnus homo penitus ſit ſeruus alterius hominis,ita vt alter ſit dominus eius, perinde ac pecoris alicuius: ergo propoſitum. Diximus,hominis ad ho-
4 minem:quia ſeruitus hominis ad Deum iure diuino naturali inducta eſt; & diuino ſupernaturali probata. Diuino quidem naturali; quoniam per ſe notum eſt: aut ex ſe notis neceſſario infertur ius, quod iubet,quod vnaquęque res teneatur ſuo modo ſubeſse principio ſuę eſſentię,& illud diligere, iuxta gl. c.17.Eccleſiaſt. quę ſuper illo: *Addidit illis diſciplinam*, dicit diſciplinā naturalem,quam dedit omni homini; vt ſubiiceretur ſuo creatori,& bonorum operum honorificentiam cuſtodiret: Diuino autem iure approbata eſt,iuxta illud Eccleſiaſ.2.*Accedens ad ſeruitutem Dei,ſta in iuſtitia,& timore*:& Deutero.6.Matt.4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies*: Et in Pſal. 2. ſcribitur: *Seruite domino in timore, &c.* Diximus, de qua gloſſ.loquitur.
5 Quia illa, qua homo ignorans debet ſapienti ſubiici, & per eum gubernari etiam lege naturę inducta eſt, ſecundum Ariſtotelem.1.Politic.Itaque gloſſ. hęc incaute videtur dixiſſe, ſeruitutem, de qua agit.d.c. ſexto die 35.diſtin. quę eſt hominis ad hominem, inductam eſſe iure naturę: niſi per ius naturale intelligas ius, quod fuit ante legem gratię euangelicam, & ante legem veterem Moſaicam: vel id, quod infra in 3. coroll.dicā.Cautius loquutus fuit Gofre. in ſumma huius tit.§. final.dicens,ſeruitutem inductam iure diuino; confirmatam iure gentium; probatam iure Pontificio: cui aliqua ex parte cō
6 ſentit etiam hic Anna. Sed verius eſt, ſeruitutem, de qua in d.c. ſexto die. ſacris quidem litteris,Geneſ.9.notam factam nobis: ſed non fuiſſe inductam, neque illatam iure naturali, vel diuino, vel gentium,vel ciuili,vel Pontificio: ſed ſententia hominis, ſcilicet Noę caſtigantis filium ſuum Cham irreuerentem

ſitem patris, in filio eius, & nepote ſuo Chanaam ſubijciendo eum ſeruituti,
7 vt palam habetur ibidem. Secundo dico, libertatem hominum non eſſe iuris naturæ ad hunc ſenſum, quod ſit aliquod ius naturale, quo caueatur, vt omnes homines in quacũque conditione, & ſtatu liberi ſint,& nemo ſeruiat alteri: ſed in eo ſenſu ſic, quod neque natura,neque ius naturæ inducit ſeruitutem libertati contrariam. ſicut poſſemus dicere,quod hominem eſſe nudũ eſt de iure naturali; quia natura non dedit ei veſtitum;ſed ars adinuenit. Sicut & rerum poſſeſſio dicitur communis iure naturali. c. ius naturale 1. diſt. quia ſcilicet diſtinctio poſſeſsionum non ſit inducta a natura: ſed per hominum rationem ad vtilitatem humanæ vitæ adinuenta, vt pulchre de more ait
8 Thomas. 1.2.q.94.arti.5.Immo etiã quoad hunc ſenſum,quod ius naturale dictat,vt quoad ſtatum innocentiæ, ſiue naturæ integræ, & ante peccatum, omnes homines eſſent liberi. quidquid dubitet Fortunius noſter doctiſſimus in l.manumiſſiones.ff. de iuſti.& iur.& ante ipſum Archi.& Alexandrinus in c.ius gentium. 1.diſt.Nam id videtur ſenſiſſe Auguſt.19.de Ciui.Dei. c.25.Et confirmatur hac nouiſſima, & neruoſiſſima ratione,deſumpta ex ipſomet Thom. in q.de malo art.4. col.3. Affirmat enim ipſe ibidem,traditio-
9 nem fidei habere, quod nullum nocumentum potuiſſet creatura rationalis incurrere, neque quantum ad animam,neque quantum ad corpus,neq; quãtum ad exteriora, niſi peccato præcedente,vel in perſona,vel ſaltem in natura: at ſeruitus eſt nocumentum quoddam; immo maximum bonorum exteriorum,quæ non ſunt animæ, vel corporis,arg.l. *Seruitutem mortalitati ferè comparamus.* ff.de regu.iur.cum ei annotatis: ergo ius naturæ quoad illũ ſtatum, non ſolum non dictabat ſeruitutem vllam:ſed etiam dictabat,omnes homines liberos eſſe debere. Quippe quibus nullum nocumentum,vel animæ,vel corporis,vel aliquorum aliorũ exteriorũ bonorũ contingere poterat.
10 Secundo dicimus ex hoc inferri, ſeruitutem quidem eſſe contra ius naturale proprie quoad ſtatum innocentiæ;quia eſt contra ius naturale dictãs,ne quis in eo ſtatu eſſet ſeruus: quoad ſtatum autem poſt peccatum, non eſſe contra ius naturale, niſi quoad hunc ſenſum, ſcilicet quod eſt aliquid,quod non inducit, nec dictat ius naturale, vt vbi ſupra dixit Thom. immo ſeruitus ſaltem aliqua quoad ſtatum poſt peccatum dici poteſt, ſecundum ius na-
11 turæ, quatenus eſt quædam pœna determinata iure humano, pro delicto, quod iure naturæ caſtigandum eſt. quod ſenſit Thom. in.4. diſt. 36. Et ita gloſs. hæc quatenus habet, ſeruitutem aliquam iure naturæ fuiſſe inductam, ſaluari poſſet in hoc ſenſu, quod ſeruitutis pœna impoſita eſt iure humano, vel ſententia iudicis humani, pro delicto, quod iure naturæ caſtigandum erat. Quinto dico, ſeruitutem non fuiſſe inuentam iure gentium, vt multi
12 noſtrorum putant, neque iure Lacedæmoniorum,vt ſignificat Plinius lib.7. c. 56. ſed poſt diluuium per Noæ ſententiam. Quoniam vel ante diluuium vniuerſale fuit inuenta, de quo non conſtat: vel fuit inuentum Noe,qui poſt

illud

illud diluuium ſeruitutis pœna puniuit Chanaam ob peccatũ patris ſui Chã irreuerenter nuntiantis fratribus ſuis, Sem, & Iaphet, patrem communem Noam ob ebrietatem iacere nudum verenda, Geneſ. 9. Hæc enim eſt prima poſt diluuium illud vniuerſale ſeruitus litteris prodita. Hanc primam appellat Ambroſius in. d. c. ſexto. 35. diſt. Et teſte Ioſepho contra Apionem, antequam Lacedæmonij rerum potirentur, multi apud Hebræos fuere ſerui, vt etiam Polydorus lib. 2. c. 2. de inuentoribus rerum atteſtatur. Non obſtat. l.
13 ex hoc iure. ff. de iuſti. & iur. quatenus habet, ſeruitutem introductam iure gentium. Tum, quia Hermogenes auctor illius l. fuit Paganus, qui ſacras litteras omnium antiquiſſimas minime agnouit. Sed quia Iſidorus vir Chriſtianiſſimus, & in ſacris litteris verſatiſſimus idem ait in. c. ius gentium. 1. d. reſponderi poteſt, cum gloſ. illius c. ſeruitutem non inuentam; ſed approbatam iure gentium. Sed hæc expoſitio licet placeat Alexandrino & communi, in d. c. ius gentiũ. 1. diſt. tamen violat textus prædictos clare ſonantes, ſeruitutem iure gentium inductam. ideo tertio reſpondemus, leges illas loqui de ſeruitute, quam incurrit captus in bello. Hæc enim iure gentium in-
14 ducta eſt, vt illa iura probant: non tamen prima ſeruitus; quia illa cœpit iam inde a tempore Noæ ante gentium iura; immo & antequam gentes eſſe cœpiſſent, vt habet illud c. ſexto die. & teſtimonium irrefragabile Geneſ. 9. Et ita recte gloſ. noſtra loquitur, quatenus ſentit aliquam; & non omnem
15 ſeruitutem iure gentium inductam. Quinto dico, ſeruitutem prout eſt quædam determinatio pœnæ alicuius delicti eſſe iudicis, vel iuris Pontificij, vel ciuilis humani poſitiui, & naturalis. Nam, vt ait Thomas in. 4. diſtin. 36. ius naturale dictat, pœnam pro culpa infligendam. l. ita vulneratus. ff. ad. l. Aqu. At determinatio pœnæ ſecundum conditionem perſonæ, & culpę ad iudicem, & ius poſitiuum pertinet; & ideo ſeruitus, prout eſt quędam pœna pro aliquo delicto determinata de iure poſitiuo humano eſt, & a naturali proficiſcitur, ſicut determinatum ab indeterminato. Sexto ex hoc inferri recte dicere gloſ. quod aliqua ſeruitus inducta eſt iure Pontificio, hæc ſcilicet de qua hoc c. loquitur, quam voluit eſſe partem pœnæ ei, qui peccatum, de quo text. agit, peccaret. Septimo dico, eiuſmodi eſſe etiam ſeruitutem
16 illam, quam Concilium Toletanum in. c. cum multæ. 15. q. vlt. infligit filijs natis ex matrimonio contracto a clerico conſtituto in ſacris: quam tamen hodie per non vſum ſublatam eſſe ait gloſ. ibidem; & Io. ab Anna. hic. Sed cõtrarium rectius tenent Panor. in. c. 2. de treug. & pac. & c. 1. de cohabi. cleri. & mulier. & c. cum ſit. col. 15. de for. compet. & Coſma. in ſtatutis Eccleſiæ Gallicanæ tit. de concubinar. §. qui etiam. verb. cohabitat. Ipſi tamen
17 ex facto reſpondimus, filium ſacerdotis, qui contraxit matrimonium cum aliqua eius rei ignara, non eſſe ſeruum; ſed liberum: & illum textum eſſe intelligendum de filio conſtituto in ſacris, qui cum eius rei cõſcia contraxit matrimonium, vt plures ſatis, proh dolor, noſtra ætate ſunt in illa olim no

biliſſima Germania. Tum, quod mater innocens non debet puniri ob culpā mariti, arg.c.2. de conſtit. Tum, quod tex. ſingul.c.penul.qui filij ſint legit.
18 probat, natum ex matrimonio contracto ab habente vxorem cum aliqua eius rei ignata, eſſe omnino legitimum. In quo dixit illum ſingularē. Andr. Sicul. de præſtant. Cardinal. 1.part.q.1.nu.72. & commendarunt Decius, & Ripa in. c. inter ceteras. de reſcript. & alij alibi ſæpe. Tum, quod gloſs.c.fin. §.1. de dand. deſponſ. verb. ambo parentes. habet, filium natum ex matrimonio publice contracto a duobus, quorum alter ignorabat, & alter ſciebat impedimentum, eſse omnino legitimum; quam inter alios dixit ſingul. Iaſon in.l. ex facto. col.5.ff. de. vulg. quæ tamen ſimilem habet in c. cum in
19 captiuitate. 34.q.1 Octauo dico, memorabiliter Io. And. hic dixiſse, quod qui ob delictum in ſeruitutem incidit, non poteſt manumitti. Quod omnes ſequuntur; & commendant plurimum Panor. Anna. Felin. & Rauen. & probat.l.2.C.quib.ad libertat. prouoc. non lice. & .l.1.C. qui non poſs.ad liber. perue. & ante eos dixit Specul. in hoc eod. tit. verſic. Sed nunquid. quod capiens Chriſtianum deferentem hic prohibita, non poteſt, etiam ſi velit manumittere: ſicut non poſset manumittere latronem, quem princeps ob latrocinium ei in ſeruum dediſset, per.d.l.2. Vbi etiam Bald. ſingulariter dixit ex ea colligi, quiddam mirabile ſcilicet poſſe ſtatui, vt bannitus fiat capientis ſeruus: licet iure communi captus ilico ad iudicem ducendus ſit, per.l. quam vnicam appellat in .l.fin.C.de malef. & mathe.

IN GLOSS. VLTIMAM.

SVMMARIVM.

1 *EXCOMMVNICATVS iterum excommunicatur, nec eſt omnino extra Eccleſiam. nu.2.*

3 *Excommunicatio duo efficit; immo plura.n.7.& interdum dupplicata eſt vna. num.4.*

5 *Excommunicatio finis c.ita quorundam, & medij eadem.*

6 *Intellectus nouus.c.ad liberandam. & c.ita quorundam.de Iuda.*

8 *Excommunicatio etiam internam communionem tollit.*

9 *Excommunicatio ſecunda an, & quem effectum habeat ante primam ſublatā: & quid de abſolutione.nu.10.*

11 *Excommunicatio vna tolli poteſt, antequam altera: & vna ſublata non cenſentur alia ſublata.nu.12. licet vna abſolutione omnes tolli poſſint, & quando id contingit. nu. 13.*

14 *Abſolutio ad effectum præſentium a quibus abſoluat in litteris Papæ & a quibus in litteris Legati.nu.18.& Summi Pœnitentiarij.n.19.& includit cēſuram Cenæ Domini. nu.20.*

Regula,

15 *Regula de inſordeſcentibus tenor, & eius declaratio.nu.* 16. *& virtus eius. num.*17.
20 *Abſolutus generaliter a peccatis,& cenſuris ab eo, qui poterat,videtur abſo lutus a cenſuris peccatorum oblitorum.*
22 *Abſolutus ab vna excommunicatione huius. c. an abſolutus ab omnibus?*
23 *Excommunicationes ſex, & quot incurrit, qui huic.c.contrauenit; & verius eſt quod ad ſummum tres.nu.*25.*quia multa in eodem caſu lata ab eodem, vel ſucceſſore eius videntur eſſe vna frequenter innouata. nu.*26.
24 *Pœna legis prioris non tollitur per pœnam poſterioris:& quando quis punitur vtraque,& quando cenſetur eadem.nu.* 30.
27 *Excommunicatio huius. c. & Bulla Cena eadem quatenus concurrunt: & latius.nu.* 38.
28 *Papa ſolius, & Concilij eadem poteſtas, & an ſit ſupra Concilium remiſſiue.nu.*29.
31 *Excommunicatio. c. ad liberandam. de Iuda. & etiam.c quod olim. eiuſdem tit. & etiam extrauag. multa. eiuſdem tit. eſſe partim veterem, & partim nouam.*
32 *Excommunicationes latas per multos Pontif. in bulla Cena vnam videri;immo eandem, qua iuris quatenus cum ea concurrit.nu.* 33.
34 *Excommunicatio epiſcopi in hac materia, quando alia quam iuris; & an eā tollat, qui poteſt tollere latam a iure.nu.*35.
36 *Confeſſarius in hac materia hoc inquirat.*
37 *Excommunicatio qua reſeruata, & qua non in hac materia.*
39 *Intellectus verbi:Excommunicamus, bulla Cena.*

1 Ex principio glo. colligo primo, excommunicatum ſemel, poſſe iterum excommunicari. Quæ concluſio non probatur hic ſecundum intellectum,quem in 3. notabili ex gloſſ. collectum ſequemur: ſed veriſſima eſt,ſecundum omnes, & eſt in vſu quotidiano: & vltra iura pro ea citata per glo. eſt caſus optimus in c.cum pro cauſſa. de ſenten.excommuni. & in c. ex parte. de offic.ordinar. adiunctis gloſsis.

Secundo colligo ex gloſ. tres oppoſitiones contra proximam concluſionē, ad quarum nullam formaliter ipſa reſpondet. Ad earum autem primam quę fundatur in illo Apoſtol. *De his autem, qui foris ſunt,nihil ad nos.* 1. ad Corinth.5. & cap. Gaudemus. de diuor.& c. multi.2.q.1.Reſpondeo. illud intelligendum eſſe de his, qui omnino ſunt foris,hoc eſt,extra Chriſtianiſmū, & fidem catholicam, & nunquam fuerunt baptizati, quos concedo nō poſſe excommunicari, iuxta doctrinam receptam Domi.in c.Romana.§.in vniuerſitatem. de ſenten. excommun.lib.6.At nego, excommunicatū eſſe foris ſic, & omnino extra Eccleſiam. Quia ob eam excommunicationem non deſinit eſſe Chriſtianus, & baptizatus, & inſignitus charactere indelebili etiam per

K 2 mortem.

mortem. c. licite. 3 2.q.7.adiuncta gloſſ. memorabili. Et ideo neque ob hæreſim deſinet eſſe Chriſtianus ad hunc effectum, quod non poſſit excommunicari : immo omnis hæreticus,& apoſtata, etiam a fide ipſo iure eſt excommunicatus. c. excommunicamus.de hæret.& eius abſolutio ſoli Papæ reſeruata, per bullam Cenę Domini. Illud autem dictum Apoſtoli: *De his, qui foris ſunt, nihil ad nos:* quatuor modis intelligi poſſe, & ſecundum omnes verum eſſe, altius quam alibi ſupra eod. in not.8.nu.4. attigimus: vbi non diximus ſimpliciter, nullos infideles comprehendi ſub hoc c.ſed nullos alios a Chriſtianis. Quia hęretici, & etiam apoſtatæ comprehenduntur: quia baptizati ſunt, & excommunicari poſſunt. Ad ſecundum omiſſa ſolutione Ioã.
3 ab Anna. ſequutus mentem gloſs. & communem reſpondeo, concedendo eum, qui extra aliquem locum eſt, non poſse ab eo vere deiici, donec ad eum redeat: ſed retineri ſic; & ita concedo, quod excommunicatus ſemel nõ poteſt iterum excommunicari ad effectum eiiciendi eum ab Eccleſia: ſed ad effectum retinendi eum foris extra eam alio vinculo, quam antea detinebatur, ſic. quia excommunicatio hos duos effectus habet, vt glo. ſubiicit. Quare licet a communione fidelium eiici nequeat: poteſt tamen extra eam retineri. Ad tertium, ſcilicet ad l. qui bis idem. ff.de verborum obligat.omiſſis tribus ſolutionibus Ioã. ab Anna.quarto dicimus,quod illa lex agit de ligamine,qđ ex animo contrahentium naſcitur,qui præſumuntur a iure nolle inducere in ſecunda ſtipulatione nouam obligationem: concluſio vero gloſ. agit de ligamine, quod ex voluntate naſcitur ſuperioris, quæ ex eius verbis conſtat eſse
4 ligandi eum alio vinculo. Ex quo infertur, excommunicationem ab eodem ſuperiore, ob eandem omnino cauſſam in eundem latam pluries,vnam ſolá eſse:qualis videtur eſse excommunicatio proceſsus Cenę Domini in materia huius cap. lata,& multis annis ſępiſſime repetita. arg.d.l.qui bis idem.& ſolutionis præcedẽtis. quod eſt quotidianum, & a nemine,quod ſciam,tactum.
5 Tertio,colligimus ex gloſ.id,quod ipſa pręſupponit in verſ.*Tu dicas*.ſ.excõmunicationem, de qua loquitur finis huius c.aliam eſſe ab ea,quę ab eodem ipſo iure infligitur; quę ſententia communis videtur,quatenus omnes tranſeunt cum gloſs. Pro qua facit,quod altera fertur ipſo iure: altera mandatur ferri per epiſcopos: ſed nobis contrarium videtur, vt in notab. 1. n. 2. diximus,cum M.relato hic,per glo.& antea per Hoſtienſ.quem ſequitur Gofred. relatus hic,& ſatis probatus ab Ioã.And. Tum,quod parum decebat, Concilium œcumenicum ſub Alexã.iij. congregatum, iubere epiſcopis, vt excommunicarent,quos ipſum Concilium excommunicabat quadamtenus ſignificans, plus verituros eſse illorum ſententiam,quam ſuam. Tum,quod Concilium generale ſub Inno. iij. coactum in d. c. ad liberandam. pro verbo, pro-
6 feratur, hic poſito poſuit, innouetur,ſingulariter nobis certe ſignificans,intentionis Concilij non fuiſse,vt epiſcopi nouas proferrent excommunicationes: ſed vt noue denuntiarent, excommunicationem latam eſſe per Con-

cilium

cilium contra huiuſmodi delinquentes. Tum, quod fruſtra fit per plura, quod poteſt fieri per pauciora, ſaltem æque bene, ſecundum Philoſophum; qui non latuit glo. penult. Clemen. I. de Summa Trinit. at ęque bene; immò melius, & maiore cum anctoritate prouidetur per hanc ſolam Concilij excõmunicationem, & eius crebram per eccleſias maritimarum vrbium denunciationem; quam per hanc, & alias epiſcoporum proprias excommunicationes: eo quod multo plus terrebit in vrbe maritima denunciatio, quod Concilium habet eos pro excommunicatis; quam quod epiſcopus excommunicat ergo propoſitum. facit, quod nuſquam in ſenſu eius opinionis hic text. in vſu fuiſſe videtur. Non obſtant illa verba: *Crebra excommunicatio*; quia exponi poſſunt per illa: *Crebra excommunicationis denuntiatio*, per c. ad liberandam. infra eod. & per rationes prædictas. Quarto colligo ex glo. excommu-
7 nicationem habere duos effectus, quorum prior eſt eiiciendi extra eccleſiã: poſterior retinendi eum extra eam. & hæc glo. ad hoc appellatur magiſtra in ſua materia; & quotidie allegatur ſecundum Panor. & Raue. hic, & allegatur per Deci. in c. bonæ. de appel. col. 9. & Iaſ. in l. de pupillo. §. ſi pluribus. ff. de noui oper. nunciat. Cui ſimilis in c. final. 3. q. 4. & in c. officij. de ſenten. excõmuni. Adde tamen illi, quod ſecundum Hoſtienſ. relatum hic ad verbũ per Ioan. An. Anto. Cardinal. Pan. & Ioan. ab Anna. triplex eſt effectus excommunicationis: quorum, quia duo coincidunt cum effectibus gloſſ. noſtrę, ſolum tertium refero, ſcilicet quod declarat excommunicatum eſſe ſeparatũ a Deo; non autem ſeparat. Quia non excommunicatio, ſed peccatum lethale, propter qđ illa fertur, ſeparat ab eo. c. illud. c. nemo. I I. q. 3. c. I. de re iud. lib. 6.
8 Quinto colligo, quod excommunicatio eiicit quem extra eccleſiam; per quã multi vulgares, prohdolor, materialem tantum intelligunt. Alij vero paulo minus inſipientes illam tantum communionem fidelium exteriorem, quæ continetur illo verſiculo: *Os, orare, vale, communio, menſa negatur*. c. cum excommunicato. c. excommunicatos. I I. q. 3. Ita quod ſecundum hos a nulla interiore pellitur. Quorum de numero videri poſſunt alicui Panor. Felin. & Raue. in rubr. de ſenten. excommuni. & multi alij ex noſtris doctoribus: qui tamen vere non ſunt, vt late demonſtramus per ea, quæ hic ſcribebamus: ſed tanquam continentia nimium grandę parergon, in capitulum penul. de ſenten. excommuni. ablegauimus. Eſt autem vere de numero eorum Lutherus, cum ſuis aſſeclis, addens excommunicationem non eſſe timendam; ſed amandam. Cuius opinionem falſam, & impiam eſſe, in parergis adiectis d.
9 c. penul. quæ propediem edentur, demonſtramus. Sexto colligo ex glo. ſecundam excommunicationem non habere effectum, donec prior tollatur: quæ quidẽ concluſio in ſenſu proprio falſa eſt. Tũ, quia excommunicatio abſolute, ſine conditione lata non poteſt eſſe in pendenti, nec poteſt ſuſpendi, ſecundum communem in c. ad hæc quoniam. de appellat. quamuis cõtrarium nos ibi ter olim tenuerimus; quod, vt aliud parergon in d. c. penul. de ſenten. excommuni.

communi. ablegamus. Tum, quia hæc ſecunda excommunicatio ſimulac lata fuit, produxit ſuum effectum retinendi foris. quoniam adiecit ei nouū vinculum, quo retinebitur, donec eo ſoluatur: ergo habet effectū. Sed gloſſ. defendi poteſt in ſenſu, quem mente concepit; licet verbis non ſatis expreſſerit, ſcilicet quod ſecundæ excommunicationis effectus non apparet, donec prior tollatur. quia cum vinculo prioris extra eccleſiam detineatur, effectus ille vinculi poſterioris licet iam producti non cognoſcitur: per quod inanis relinquitur illatio quædam ſuper his nimiū ſubtilis Feli. aliquid falſum præ-
10 ſupponentis. Septimo colligo, abſolutionem a priore excommunicatione non habere effectum, donec conſequatur abſolutio ſecundæ. Sed & hoc eodem modo impugnari poteſt, & ſaluari, quo præcedens concluſio; nempe, quod abſolutio quidem ſiue a priore excommunicatione, ſiue a poſteriore, ſimulac facta eſt, ſuum ſortitur, & producit effectum. quia vinculū illud, quo excommunicatum retinet extra eccleſiam ſoluit, nec iam amplius eo ligatus eſt: ſed ille effectus non apparet. Quoniam cum abſolutus a vinculo vnius, alterius vinculo extra eccleſiam teneatur reuinctus, & non poſſit ad eccleſiam redire; non apparet illa ſolutio alterius vinculi. Et ad hunc modum intelligendum eſt c.officij.de ſenten.excommuni. quatenus habet, abſolutionem ab excommunicatione ab vno Prælato factam non prodeſſe, ſi erat excommunicatus etiam ab alio. Omiſſo enim eo, quod gloſ.2.illius.c.ſatis inepte ait, intelligendum eſt, quod non prodeſt quoad reſtitutionem communionis; ſed bene quoad hoc, vt cenſeatur abſolutus ab illa, & quod propter
11 illam non denegetur ei communio. Octauo colligo ex gloſ. poſſe quem abſolui a priore excommunicatione, antequam abſoluatur a poſteriore; quod veriſſimum eſt, & in quotidiano vſu. Nec refert an ſint duæ, vel centū: neque an vna maior, alia minor; vel omnes æque. quia quęcunque, & quotcūque illarum poſſunt tolli prius, quam alia, vel aliæ, ſecundum omnes. Quod mihi ſingulariter probat c.cum pro cauſſa.de ſenten. excommuni. quatenus excommunicatus duabus excommunicationibus, & abſolutus ab altera, ligatus eſt altera; & tenetur pro illa ſatisfacere: Nulla differentia conſtituta inter priorem, vel poſteriorem, maiorem, vel minorem; reſeruatam, vel non reſer-
12 uatam. Nono colligitur, eum, qui ligatus eſt multis excommunicationibus non cenſeri abſolutum ab omnibus: licet abſolutus ſit ab vna, vel pluribus ex illis: quod quidem veriſſimum eſt. Sed dubium eſt, an qui abſoluit ab vna excommunicatione, videatur etiam ab aliis omnibus abſoluere: & omiſſa confuſione grandi Ioan. ab Anna. qui amanuenſis opera magis, quā proprio iudicio videtur hic vſus, ex mente Panor. & Communi in c.cum pro cauſſa. & c. officij. de ſenten. excommuni. & c.ex parte. de offic.ordi. dicendum eſt,
13 quod ſic, ſi abſoluere poterat, & volebat abſoluere eum ab omnibus; alioqui non. Quanuis enim forte abſolutio iniuſta eſſet: tamen teneret per tex. ſingul.c.venerabilibus.§. vbi. de ſenten. excommuni.lib.6. Videtur au-

tem

17 tem velle abſoluere ab omnibus, quando petitio eſt generalis, & abſolutio ei ſimilis, ſecundum Panor. communiter receptum in d. c. cum pro cauſſa: etiã ſi excommunicationes illæ a diuerſis Prælatis eſſent latæ; quamquam contrarium nobis ſenſiſſe videatur gloſſ. ſingul. in c. ſunt plures. de pœni. d. 3. licet contrarium imponat ei Feli. in d. c. cum pro cauſſa. Tum arg. l. ſub prætextu. C. de tranſactio. Tum, quia vna abſolutio alioqui legitime impetrata ſufficit ad tollendas multas excommunicationes, ſecundum gloſſ. ſingul. in d. c. cum
18 pro cauſſa: non autem videtur velle idem, quando petitio eſt ſpecialis, & abſolutio generalis: quia in dubio videtur reſtringi ad ſpeciem petitam, arg. l. age. & l. ſi de certa. C. de tranſactio. neque quando petitio eſt generalis, & conceſsio ſpecialis, argumento a fortiori. Ex quibus infertur primo, excommunicatum pluribus excommunicationibus, ſi abſoluatur generaliter ab omnibus per eum, qui a nullis earum poterat abſoluere, a nulla eſſe abſolutum: & ſi ab eo, qui poterat ab omnibus; abſolutum eſſe ab omnibus: & ſi ab eo, qui tantum ab aliquibus earum poterat. ab illis ſolis tantum, a quibus poterat. Quoniam vt poteſtate, & voluntate concurrentibus valet actus: ita eis duabus non concurrentibus, non valet. c. cum ſuper. de offic. deleg. l. multum
14 intereſt. C. ſi quis alteri, vel ſibi. Secundo infero, quod impetrans aliquid a Sede Apoſtolica, etiamſi mille excommunicationibus vinctus ſit: tamen ad effectum gratiæ, quæ illi fit, conſequendum cenſebitur abſolutus, per clauſulam in eius gratiis inſeri ſolitam, qua omnes impetrantes de more abſoluit ab omnibus cenſuris ad effectum gratiæ, quam facit, duntaxat conſequendũ. Quia verba Papæ, vel Pœnitentiarij abſoluentis ſunt generalia, & vniuerſalia, comprehendentia omnes cenſuras. Caue tamen (licet nemo, quem viderim, adhuc id monuerit) quod illud fallit in excommunicatione huius. c. & aliquibus aliis, ſi quis in eis per quatuor menſes ſciens manſit excommunicatus; & etiam in quibuſcunque aliis, ſi in eis per annum inſorduerint, per regul. mirabilem Cancellar. de inſordeſcentibus. cuius tenorem hic inſerere non grauabor, eo quod non eſt in regulis Innocen. viij. gloſſa donatis: ſed erat in regulis Pauli iij. ſub hac verborum forma concepta.

15 *ITEM ne perſonis pro quibus litteræ ſuæ S. emanabunt ob generalem abſolutionem a cenſuris eccleſiaſticis, quibus ligatæ forent ad earundem effectum indifferenter concedi, & in litteris Apoſtolicis apponi ſolitam præſtetur occaſio cenſuras ipſas vilipendendi, & inſordeſcendi in illis, ſtatuit, & ordinauit huiuſmodi abſolutionem, & clauſulam in litteris quas, in futurum cum illa concedi continget, non ſuffragari non parentibus rei iudicatæ, incendiarijs, violatoribus eccleſiarum, falſificatoribus, & falſificari procurantibus litteras, & ſupplicationes Apoſtolicas, & illis vtentibus, receptoribus, & fautoribus eorum, ac res vetitas ad infideles deferentibus, violatoribus eccleſiaſticæ libertatis, via facti auſu temerario Apoſtolicis mandatis non obtemperãtibus, & nuntios vel executores Apoſt. Sedis, & eius officialium eis commiſſa exequentes impedientibus,*

bus, qui propter præmiſſa, vel aliquod eorum excommunicati a iure, vel ab homine per quatuor menſes ſcienter excommunicationis ſententiam huiuſmodi ſuſtinuerint; & generaliter quibuſcunq; aliis, qui aliquibus cenſuris etiam aliis, quam, vt præfertur, quomodolibet ligati in illis per annum continuum inſorduerint.

16. Hactenus regulæ tenor, in qua ponderandum eſt verbum, *ſciens*, ne ſub ea comprehendatur is, qui ignorat ſaltem probabiliter, arg.c.apoſtolicæ. de cleri.excom. miniſtran. Arbitrorq. aliquã ignorantiam eſſe, quæ ab incurrẽda excommunicatione non excuſaret: quæ tamen efficere poſſet ne diceretur ſciens manere in excommunicatione. Tertio infertur intellectus clauſulę ſolitæ aliquando a cautioribus impetrãtibus poni inter clauſulas derogatorias poſt principalem petitionem ſupplicationis Papæ porrectę, ſcilicet: Non obſtante regul. de inſordeſcentibus. Significat enim, quod petitur a Papa, vt impetrans habeatur abſolutus quoad effectum illius gratiæ conſequendum, non obſtante prædicta regul. licet per annum manſerit in aliqua excommu-
17 nicatione, vel per 4. menſes in certis in ea expreſſis. Quarto infertur plurimis deeſſe ius in ſacerdotiis, & beneficiis, quę a Roma. Pontifi.impetrarunt: eo quod cum, vel ob percuſſionem alicuius clerici, vel aliam cauſſam ipſo iure excommunicationem incurriſſent, parumq. de abſolutione habenda curaſſent per annum, & amplius in illa remanſerunt. Infertur item grandis, quotidianaq. exceptio contra multos impetrantes Apoſtolicos. Quinto in-
18 fertur per dictam clauſulam abſoluendi ad effectum gratię conſequendum in litteris Legatorum poſitam non abſolui a cenſuris omnes, qui abſoluerentur per eandem litteris Papę inſertam. Quia legati iure communi nõ poſſunt abſoluere ab omnibus excommunicationibus Papę reſeruatis, & omnes non habent priuilegium id faciendi. Cui conſequens eſt, multos impetrantes a Legatis Sedis Apoſtolicę inutiliter impetrare, qui ſi impetraſſent a Rom. Ponti
19 fic. vtiliter id feciſſent. Aliud tamen exiſtimo dicendum de Summo Pœnitẽtiario, quam de legatis: quoniam ille ab omnibus poteſt abſoluere, vt ſignificat Diuus Antoni.3.part.tit.24. c.30. Sexto infertur, confeſſarios electos virtute bullarum Apoſtolicarum, quibus ſit plena poteſtas abſoluẽdi a cenſuris quibuſcunque etiam Papę reſeruatis, iuxta conſilium a nobis ſcriptum in c. 1.§.laboret. de pœnit.diſt.6.nu.26. vt abſoluant pœnitentes ad cautelam ab omni excommunicatione, quatenus poſſunt, eos vere eſſe abſolutos ab om-
20 nibus; quoniam poteſtas, & voluntas id faciendi concurrunt. Quod eſt verum, etiam ſi per obliuionem, inaduertentiam, vel ignorantiã ad id ſufficientem, pœnitens non confiteatur illud peccatum, cui cenſura erat annexa: adeo quidem, vt ab eo peccato poſtea confeſſo alteri confeſſario non habenti poteſtatem abſoluendi a reſeruatis, poſſit abſolui ab eo, iuxta ſingulare dictũ Palud. in 4.diſt.18.q.5.colum. penult. quem pridem retulimus in c.1. nu. 70. de pœnit.diſt.6. & cum aliis eum ſequentibus in c. conſideret. §.cautus. de

pœnit. diſt. 5. nu. 3. vbi tamen typographorum incuria loco. 18. allegatur. 8. quo plurimos pios conſolatus ſum; & plurimi pij confeſſarij gratias egerunt ob illius dicti Paluda. tam apertam publicationem. quæ plane omnia tan-
21 quam quotidiana memoranda duco. Septimo ex proxime dictis infertur, quod per clauſulam prędictam abſoluendi impetrantem a cēſuris ad effectũ gratię, cui inſeritur, conſequendum abſoluitur impetrans non ſolum ab excommunicationibus non reſeruatis Sedi Apoſtolicæ; ſed etiam a reſeruatis, immo etiam a contentis in bulla Cenæ Domini. Quoniam multæ excommunicationes in prædicta regula de inſordeſcentibus exprçſſe ſunt de illis, quæ per bullam Cenæ Domini feruntur, vt palam eſt: & tunc demum videtur non concedi abſolutio illarum, cum impetrans per. 4. menſes in illis inſorduerit: ergo regulariter conceditur, arg. c. quoniam. de coniug. leproſ. & l. quæſitum. §. denique. ff. de fund. inſtru. De quo ſæpe, multumque ante-
22 hac dubitauimus. Octauo quod non omnis, qui abſoluit excommunicatũ per hunc canonem videtur eum abſoluere ab omnibus excommunicationibus, quas incurrit. Quoniam ſi eiuſmodi abſolutor tantum ſit epiſcopus, vel caſus tantum epiſcopales habens, non videtur abſoluere eum, quatenus, per bullam Cenæ Domini eſt excommunicatus: licet quatenus eſt excommunicatus per epiſcopum ſic; & etiam quatenus eſt excommunicatus per hoc c. & alia iura huius tit. & libri tenendo cōem, ſcilicet quod alia ſit quę fertur ab his; & alia quę fertur per bullam Cenæ Domini. Quoniam excommunicatio per hæc lata non eſt reſeruata Papæ; lata vero per bullam illam ſic, vt omnes concludunt in c. quod olim. infra eod. Nobis tamen æquius & humanius videtur vnam eſſe excommunicationem, quatenus concurrunt, vt in fine
23 coroll. ſequentis, & vltimi nu. 38. dicemus. Nono ex precedenti corollario infertur, incidentem in hunc canonem multas excommunicationes incurrere, in quo omnibus videtur conuenire. quęſtionis tamen ſatis nouę ac difficilis eſt, quę, & quot ſint illę; videri enim poſſunt cuipiam eſſe ſex, & plures. Primo quidem, quod tot ſaltem videntur eſſe, quot ſunt qui eas tulerunt: at qui excommunicationes contra deferentes prohibita Sarracenis tulerunt, ſex, & plures quam ſex fuerunt. Primus quidem Alexander iij. in Cōcilio Lateranen. cuius pars eſt hoc c. Secundus Clemens iij. in. c. quod olim. infra eod. Tertius Innoc. iij. in Concilio Generali. c. ad liberandam. infra eod. quorum nullus ſibi reſeruauit abſolutionem. Quartus Clemens v. in extrauag. multa. huius tit. qui ſibi reſeruauit abſolutionem. Quintus Martinus v. qui cenſuras bullæ Cenæ Domini ſibi reſeruatas primo tuliſſe videtur: & alij omnes ſucceſſores eius, qui idem fecerunt, & faciūt. Sexto loco Nicolaus iiij. & Bonifatius viij. in extrauagantibus relatis ſupra in 10. notab. nu. 31. Io. xxij. in extrauag. copioſus. huius tit. Multi etiam alij epiſcopi ciuitatum maritimarum, qui ſecundum intellectum communem, per hoc c. iubentur proferre. Secundo pro hoc facit quod Hoſtienſ. in. c. quod olim.

infra eod. cum quo tranſeunt omnes, expreſse ait, aliam eſse excommunicationem huius c. & aliam illius; & aliam eam, quam epiſcopus profert: & quod gloſs. poſtrema. d. c. quod olim. quam Panor. ibi ait ſingularem, & probatur ab Anna. & Fel. dixit aliam eſſe excommunicationem, quæ in illo c. profertur, & aliam, quæ in hoc. Quod ſi concedas, pari ratione te oportet concedere, alias eſſe excommunicationes ab alijs latas, arg. l. illud. ff. ad. l. Aqu. cum ſimilibus. Tertio facit, quod ex illa gloſs. Io. ab An. colligit, quod
24 illud Bart. in. l. 1. ff. vi bonorum raptorum; ſcilicet punitum a iudice pœna vnius legis prioris, vel poſterioris non poſſe puniri pœna alterius, limitandũ eſt, quoad pœnas; per ſententiam iudicis infligendas, non quoad alias ipſo iure impoſitas, quod colligi nequit, niſi verum eſset, aliam eſſe excommunicationem illius c. & aliam excommunicationem huius. Quarto quod lex noua inducens vnam pœnam non tollit alteram, per veterem impoſitam, ſecundum Bartolum communiter receptum in d. l. 1. ff. vi bon. rapt. quod probat l. quoties. ff. de actio. & obligationi.
25 His tamen non obſtantibus verius videtur, eum, qui huic. c. contrait, duas tantum, uel tres ad ſummum excommunicationes incurrere, ſiue non eſſe excommunicatum pluribus, quam duabus, vel tribus; quarum altera fertur a iure, illa ſcilicet quam noſtrum c. infligit; altera ab homine, illa ſcilicet, quam bulla Cenæ Domini continet: tertia etiam ad homine, ſi quis epiſcopus eam ferret: tum, quia eadem, quæ infligitur per hoc. c. etiam infligitur per. d. c. quod olim. ſecundum Panor. ibidem. Proquo facit illud. c. in verb. *Illam*. quo ſignificatur ibi non induci nouam excommunicationem: ſed hanc veterem ad caſum nouum extendi. Quod tamen, quo ſenſu verum ſit, ſolutio primi contrarij docebit. et pari ratione eadem erit, quæ infligitur per. c. ad liberandam. & d. extraua. multa. Tum, quia ſupra in not. 3. elicito ex hac gloſs. noue, & vtiliter diximus arg. l. qui bis idem. ff. de verb.
26 obligat. quod cum idem contra eundem ob eandem cauſſam bis, vel ter profert excommunicationem videtur proferre eandem, & non diuerſam. Tum, quod Roma. Pontifex inducens excommunicationem per ſuam legem in aliquo caſu, non videtur velle inducere nouam quoad eos, qui eodem caſu ſimilem excommunicationem per legem veterem incurrebant, c. Felicis. §. præſenti. de pœn. lib. 6. & Clem. 1. de pœn. in princi. vbi gloſs. ſatis apta in verb.
27 prædictis. Diximus autem ad ſummum; quia non eſſet difficile tenere eã, quæ profertur per bullam Cenæ Domini, quatenus cum hac concurrit, eſſe eandem, quæ hæc; ſed alia qualitate, ſcilicet reſeruationis affectam per infra dicenda: & quia raro epiſcopi proferunt prædictas excommunicationes. Nõ obſtant contraria ſupra formata. non primum; quia primo illi, qui has excõmunicationes protulerunt, licet fuerint multi in perſonis: vnus tamen fuerunt in poteſtate: & ita poſſunt haberi pro vno, iuxta l. proponebatur. ff. de iudi. Quod autem omnes, qui eas protulerunt, exceptis ciuitatum maritimarum

marum epiſcopis, fuerint eiuſdem poteſtatis, patet ex eo, quod omnes fuerunt Roma. Pontifices. Et quanuis alius in vno Concilio, alius in alio, & alij extra Concilia p ſuas leges eas tulerint; eadem tamen poteſtate eas tulerunt.
28 Quoniam eadẽ poteſtas Apoſtolica eſt in vno Roma. Pontifi. quæ in alio. c. 1. de homi. lib. 6. vt in notab. 29. repet. §. in Leuitico, de pœnit. d. 1. demonſtramus; & eadem, qua ipſe ſolus vtitur, & ea, qua cum Concilio, tam ſecundum eos, qui dicunt poteſtatem Apoſtolicam immediate datam eccleſiæ, & mediate eccleſia Papæ: quam ſecundum alios, qui affirmant, primo datã
29 Papæ, & per eum communicari eccleſiæ, & Concilio. De quibus duabus ſententijs pro repetito habemus id, quod in repet. c. nouit. de iudi. not. 3. dixi. Deinde reſpondeo, quod cum vnus, vel multi eadem poteſtate fungentes contra eoſdem, & ob eandem cauſſam, per legem ſaltem pœnam eiuſdem ſpeciei proferunt tacite, vel expreſſe, ſentiunt de vna, & eadem pœna. Neque obſtat, quod lata per extrauag. multa. a Clem. v. ſit reſeruata. quia qualitas, vel quantitas non mutat ſpeciem, & rei ſubſtantiam. l. final. ff. de fund. inſtruct. Ad ſecundum reſpondeo, quod neque gloſs. illius. c. quod olim. ſatis caute ait, excommunicationem illius. c. quod olim. eſſe penitus diuerſam ab excommunicatione huius. Neque Pan. ſatis perpendit, dicens, quod eſt omnino eadem. *Sed veritas eſt*, quod quatenus illud. c. continet, excommunicatos eſſe illos, qui huic. c. contraueniunt, intelligendum eſt de excommunicatione huius. c. quatenus autem continet excõmunicatos eſſe, qui merces non vetitas ſine animo malo tempore belli, ad Sarracenos deferunt, continet aliam, & propriam excommunicationem. Quæ noua & ſingularis concordia eſt: & efficaciter probatur per ea, quæ in notab. 10. ſupra ſcripſimus. Ad 3. reſpondeo, illam concluſionem, quam Io. ab Anna. colligit, veram quidem in ſe videri, & ex gloſs. recte illam colligi: at non conſequi ex hoc, gloſs. eſſe veram. Quippe quod licet ex vero nequeat inferri falſum; ex falſo tamen ſæpe infertur verum, ſecundum Ariſtotelem. 1 Poſteriorum. Ad 4. reſ-
30 pondeo primo, illud dictum Bartol. regulariter quidem verum in diuerſis legibus diuerſas pœnas imponentibus: non autem in refricantibus eandem; ſaltem quando illæ ſunt eiuſdem legiſlatoris, vel eadem poteſtate fungentiũ. vt ſunt qui has cenſuras tulerunt. Nam & .c. de multa de præb. ſtatuit, vt nactus ſecundum curatum perdat prius: idem refricatur in extr. execrabilis. Io. xxij. at ideo non ſunt duæ priuationes diuerſæ; ſed vna tantum. Et per. l. penul. quæ Vlpiani eſt, ff. de in ius vocan. pœna. 50. aureorum eſt ſtatuta contra libertum vocantem in ius ſine venia patronum; & ſimilis pœna ſtatuitur per. l. fin. eiuſdem tit. quæ Modeſtini eſt: ſed non eſt diuerſa; immo eadem ſecundum omnes. Et qui hominem iniuſte occidit, lege euangelica, vel ſaltem Cæſarea regia, & ſtatutaria iubetur regulariter occidi; attamen non eſt tribus mortibus, ſed vna tantum occidendus. Secundo reſpondeo, quod aliud eſt per pœnam legis nouæ non tolli antiquam, quod ait Bart. aliud per

legem nouam ſimilem omnino pœnam pœnæ legis veteris in eodemmet caſu incidentem non induci aliam ab antiqua ; quod nos dicimus.

31 Ex his infertur noue, quod excommunicatio c. ad liberandam. infra eod. partim eſt noua, partim vetus, & refricatio antiquę. Vetus quidem quoad eos, qui excommunicantur hic: noua vero quoad eos, qui hic non excommunicantur, ſcilicet vendentes naues ſine malo animo, vt in not. 10. coroll. 4. diximus. Vndecimo infertur etiam noue, excommunicationem item c. quod olim. infra eod. partim eſſe veterem, & partim nouam. Veterem quoad eos, qui etiam hic excommunicantur: nouam autem quoad deferentes alias merces, quam bellicas, & ſine animo bellico. Duodecimo etiam noue, excommunicationem extrauag. multa. huiuſmet tit. veterem eſſe, quoad deferentes arma, ferrum, & lignamina galearum, & etiam alia eo animo, vt eis impugnentur Chriſtiani ad terras Aegypti: veterem, inquam, ſed noua qualitate, ſcilicet reſeruationis affectam. Quoad eos autem, qui alia neque hic, neque in .c. ſignificauit. neque in c. ad liberandam. infra eod. prohibita deferunt, eſſe nouam, idemque dicendum de extrauag. olim. ſupra in. 10. no-
32 tab. relata. Decimo tertio excommunicationes latas per bullam Cenę Domini a Martino v. & poſt eum ab omnibus alijs, non per viam legis: ſed per viam ſententiæ hominis eſſe vnam, & non diuerſas; tum per prędicta; tum, quia ſubſtantia cenſurarum ex mente proferentium eas naſcitur, vt colligitur ex Panor. in c. 2. de teſtib. cogen. col. 3. & in c. P. & G. de offi. deleg. col. 4.
33 Quin & facile teneri poſſet, hanc excommunicationem bullę Cenæ Domini, quatenus concurrit cum excommunicatione iuris non eſſe aliam ab illa; vt ſupra dixi: licet quatenus non concurrit cum ea ſic. Non concurrit autem quoad equos, ſine malo animo delatos, vt in not. 10. nu. 23. diximus.
34 Decimo quarto excommunicationes ab epiſcopis maritimarũ ciuitatum ita latas, vt ſint ſuę, diuerſas eſſe a latis a iure, & per bullam Cenæ Domini: quia auctores ſunt diuerſi, neque eadem poteſtate fungentes, vt ſucceſſores & prædeceſſores. Dixi ita latas, vt ſint ſuę. Quia ſi ferrentur, tanquam innouationes, & publicationes a iure latarum eſſent eadem, per ea, quæ ſupra
35 diximus in notab. 2. ex hac gloſs. ſupra elicito. Decimo quinto, confeſsariũ, qui eiuſmodi peccatorem audit, licet habeat poteſtatem abſoluendi ab omnibus excommunicationibus iuris, & bullæ Cenæ Domini, non poſse quem abſoluere ab excommunicatione prędicta epiſcoporum, niſi habeat etiam aliunde legitimam poteſtatem abſoluendi ab eorum excommunicatione, vt colligitur ex Hoſtien. & ex alijs in c. quod olim. infra eod. vel niſi teneamus illud ſingulare Io. Imol. in .c. ex frequentibus. de inſti. per illum tex. & in c. graue. de præbend. col. 4. quem ibidem, & in c. in Lateranenſi. eiuſdem tit. ſequebamur, poſt Feli. in c. paſtoralis. §. 1. de offic. ordinar. ſcilicet excommunicatum generaliter ab homine, perinde poſse abſolui ac alium excommunicatum a iure, cuius abſolutio nemini eſt reſeruata. Quod etiam

36 nunc perplacet. Decimo ſexto, confeſſarium, qui huiuſmodi peccatores, de quibus loquitur hic tex, audit, inquirere debere, an præter excommunicationem iuris incurrerit etiam excommunicationem bullæ Cenæ Domini, vel qualitatem reſeruationis per eam inductam: & an etiam excommunicationem epiſcoporum, vt norit, an habeat legitimam poteſtatem abſoluendi ab vtraque, vel neutra, an tantum ab altera; quo ſciat, an abſoluere poſſit eos a ſuis peccatis. Quandoquidem pœnitens prius debet abſolui ab excommunicatione, quam a peccatis: eo quod excommunicatus eſt ſeparatus a participatione ſacramentorum, & omnium diuinorum: vt contra Ange. & quoſdam alios tetigimus in c. conſideret. §. cautus. nu. 23. de pœnit. d. 5. & late determinauimus in c. fratres. a. nu. 38. vſque ad 44. eiuſdem. d. Si tamen habet poteſtatem abſoluendi ab excommunicationibus latis a iure, credat, ſe habere poteſtatem abſoluendi etiam ab excommunicationibus latis ab homine generaliter non reſeruatis, per. d. Io. Imol. prædictum; & ita poterit abſoluere ab excommunicationibus latis per epiſcopos prædictos: quamuis contrarium expreſse dicant Hoſtienſ & communis. ſed hęc dicunt non aduertentes illud ſingulare Io. Imol. prædictum.

37 Decimo ſeptimo inferunt, excommunicationum latarum per prædicta iura alias eſſe reſeruatas Papæ; alias non. Eſſe quidem reſeruatã illam, quę continetur in. d. extrauagan. multa. & in proceſſu Curiæ Romanæ ſolito fieri in die Cenę Domini; illam vero, quæ fertur in hoc c. & in dicto c. quod olim. & in c. ad liberandam. infra eodem, quatenus non concurrunt, cum reſeruatione bullæ Cenæ Domini, vel cum dicta extrauagan. multa. non eſſe reſeruatam, quidquid Panor in c. Quod olim. dixerit. Quoniam nullius excommunicationis a iure latæ abſolutio reſeruatur Papæ, niſi ei expreſſe reſeruetur c. nuper. de ſenten. excommuni. & attento tempore huius canonis hęc illi non fuit reſeruata: immo neque quoad caſus, in quibus concurrunt cum latis per bullam Cenę Domini; modo non concurrat cum. d. extrauag. multa. ſi teneamus, quod differant ab eis veluti a latis ab homine. Et quã-

38 quam alias fuerim contrariæ opinionis: nunc tamen in ea ſum, vt putem verius id, quod antea dixi, facile ſuſtentari poſſe, ſcilicet excommunicationes bullæ Cenę, quatenus concurrunt cum excommunicationibus iuris, eaſdem eſſe cum excommunicationibus iuris; & ſolum adijci qualitatem reſeruationis: & intentionis Romã. Pontif. non eſſe, tot excommunicationes in eodẽ caſu, ob eandem cauſſam, contra eoſdem multiplicare: ſed veterem latam innouare, & reſeruationis armis munire. Neque obſtat, quod in bulla Cenę

39 dicit Papa: *Excommunicamus*. vt patet ex tenore eius relato per Diu. Anton. 3. part tit. 24. c. 72. & declara. per nos in Manu. cap. 27. Quoniam etiam Innoc. iij. in c. ad liberandam. eodem verbo vtitur. Attamen quoad caſus, in quibus concurrit cum excommunicatione huius c. non videtur nouã cenſuram inducere. quod videtur ſentire communis. Eodem etiam verbo

vtitur

vtitur .d. extrauag. multa. quæ tamen quoad caſus, in quibus concurrit cũ noſtro c. & c. Ad liberandam infra eod. non videtur nouam cenſuram indu cere: ſed nouum munimentum reſeruationis. Et ne dicas: fruſtra ergo in prædictis tribus locis Roma. Pontif. vtitur verbo illo: *Excommunicamus*. cum nihil aliud faciat, quam veterem excommunicationem innouare. Ne, inquam, hoc dicas; conſidera, quod operatur primo, vt excommunicatio hæc ſuſtentetur per poſteriora iura; licet tollerentur priora. Secundo, quod in quolibet poſteriorum inducitur quoad aliquos noua excommunicatio, vt ex dictis in 10. not. coroll 4. & alijs apparet. Et ideo plus multo operatur, quam ſi dixiſſet: *Innouamus, & reſeruamus abſolutionem*. Et ita verbum: *Excommunicamus*, in poſterioribus diſpoſitionibus reſpectu vnius accipitur, pro: *Innouamus*, & reſpectu alterius pro noue excommunicamus, arg. a ſimili c. ab excommunicato. de reſcript. & c. cum dilectus. de conſuetu.

40 Quorum vtrunque ab aliquibus putatum ſingulare probat idem verbum, vel eandem clauſulam ad diuerſos relatam diuerſa operari. Sunt tamen mul ta alia citata per Decium in c. quoniam Abbas. de offic. deleg. idem probantia. Ad hanc opinionem tenendam me plurimum mouet, quod videtur conſona intentioni S. Sedis Apoſtolicæ: & quod vix reperias confeſſarium, qui eiuſmodi peccatores intendat abſoluere ob vnum tale delictum, niſi ab vna excommunicatione. Et graue, ac moleſtum eſt condemnare tot confeſſarios, & obligare tot pœnitentes ad nouas abſolutiones quærendas: & quod etiam a Felice Papa, & ab Alexand. ij. ſunt excommunicati hæretici c. Achatius. &c. audiuimus. 24.q.1. qui poſtea excommunicati fuerunt per Lucium.iij. in c. ad abolendam in princip. de hæret. & poſtea per Innoc. iij. in Concilio Generali c. excommunicamus eod. tit. quorum nullus reſeruauit ſibi abſolu tionem. Et poſt Innoc. quotannis in die Cenę Domini quilibet Roma. Pontif. qui pro tempore eſt, excommunicat eoſdem per verbum: *Excommu-*

41 *nicamus*, reſeruando ſibi ſoli abſolutionem: at nemo dicit, hæreticum incurrere quinque excommunicationes; immo neque duas. Immo Syluester parum cogitans de hac difficultate dixit in verb. excommunicatio. 7. caſu. 2. notab. 4. quod excommunicatio contra hæreticos a iure lata, non reſeruatur Papæ: & ideo ab illa quis poſſet abſolui, arg. c. nuper. niſi reſeruaretur Papæ, per annalem proceſſum. Per quod clare ſentit, excommunicationem tot iuribus, & a tot hominibus per bullam Cenæ Domini latam eſſe vnã; & vna ſublata omnes cenſeri ſublatas: ergo idẽ penitus dicendũ eſt de cenſuris a varijs Rom. Pontif. per varia iura, & per bullã Cenæ Domini, in huius c. materia latis. quæ æqua, noua, & quotidiana concluſio eſt. Vtinam omnes per baptiſmũ nouati tanto in Cenæ dominicę ſacramentũ amore feramur, tanta latria, & religione ſubdamur, vt laqueos pẽs bullæ Cenę Domini ita vitemus: aut ita nunquã amplius in eas caſuri diſſoluamus, vt tandẽ recta in Cenã illam cœleſtem, ad quam iampridẽ inuitamur, perueniamus. Amen.

FINIS.

ORNATISSIMO VIRO SOCIETATIS IESV ſodali integerrimo Ioanni ab Azpilcueta, Martinus Saluador ab Azpilcueta. S. IN IESV CHRISTO. P.

CVM in gratiam inſignis tui ordinis, Societatis nempe IESV, integerrime Ioannes, cuius te non indignum ſodalem in iſta Braſilia, tanto terræ, mariſq. tractu a nobis ſemota, in colenda vinea Domini hactenus neglecta imperio toti Luſitano exhibes; auunculus meus, idemque tuus patruus, ſiue potius vtriuſque pater, hanc præclariſſimam, & hoc ſæculo perneceſſariam relectionem, magna intentione animi compoſitam, firmaq. voce pronunciatam, edere ſtatuiſſet: vt eum tanta laborum mole ceu obruptum, vel hac particula leuarem, has eius puras a corruptione margaritas veluti ad lineam vocaui; vt tibi in imbuendis ſacroſancta euangelij philoſophia paganis occupatiſſimo; quæ ex ea pio fuerint vſui, facile obuia ſint: & res ipſa tota pia, variaq. eruditione abſoluta tuæ iſtæ ſanctæ, doctæq. animæ velut in ſpeculo ſeſe offerat. Accipe igitur, optatiſſime, ac obſeruandiſſime Ioannes, Chriſtiano, quo ſoles omnia, pectore hunc elenchum tuo nomini iure optimo dicatū: ac me viciſſim pijs votis CHRISTO commenda, vt quo abſentes fruimur in terris, tandem præſentes eodem perfruamur in cælis. Vale.

INDEX RERUM, ET VERBORUM BREVITER COLLECTVS.

A

ABSOLVI an poſſit Chriſtianus remex cōtra Chriſtianos metu mortis remigans. Not. 11. nu. 11
Et an ſit excōicatus.ibi.n.18.& an incidat in bullā Cœnæ Domini, ibi.n.19. ABSOLVTIO ad effectū præſentiū a quibus abſoluat,in litteris Papæ in gloſſ.vlti. nu. 14.
Et a quibus in litteris Legati, ibid.nu.18.& Summi Pœnitētiarij ibi. nu. 19. & includit cenſuram bullæ Cœnæ Domini, ibid. nu. 20
Abſolutus generaliter a peccatis, & cenſuris ab eo, qui poterat, videtur abſolutus a cenſuris peccatorum. Not. 11. n. 20
Abſolutus ab vna excōicatione huius c.an abſolutus ab oībus. Not. 11. n. 20
Actus vnius vitij fit alterius;ſicut vnius virtutis fit alterius. Not. 2. n. 7
*Actus expreſſe factus ob aliquē finem,vel tendens in illum et lata culpa nō conſideratum pares.*Not.10. nu.8. *& quid eſt redire in ſuā formā ibid.* 9
Andr. Alciatus miraculum noſtræ ætatis litterarium magna cum iactura litterarum mortuus. Not. 7. n. 10
*Aegiptus,& aliæ terre Sultani,& Turcæ hodie quoad hoc exæquatæ.*N.10.40
Agi, portari, ferri, vt differunt ſecuudum iuriſconſultos. Not. 8. n. 17
Animus vere malus quis,& quis æquipollenter. Not. 1[illegible]. n. 6
& quod triplex eſt ibid. nu. 10
Arma,& alia neceſſaria ad impugnandos Chriſtianos ſubminiſtrantes Sarracenis,& naues eorum piráticas gubernantes excommunicati ſunt, & rebus ſuis priuandi,& capientium fiunt ſerui. Not. 1. n. 8
*Arma etiam proprie omnium artium inſtrumenta.*N.5.nu.1.*hic autem pro ſolis bellicis accipitur.*ibi.n.2.*quorum variæ ſpecies, & inuentores.*ibid.3
Arma bellica eſſe arma defendendi,ēt proprie cōtra Ang.& Iaſ. Not. 5. n. 4
*& etiam fuſtes,& lapides contra eoſdem,& alios.*ibid.nu.5.*Non autem cultellum paruum.*ibid.nu.6.
Arma non eſſe aliquando lapides defectu intentionis, & non ſignificationis. Not.5. nu.7. *cum intellectu nouo gloſſ.Clem.1.de ſtatu monacho.* ibid.nu. 9
*Arma bellica noue definita.*Not.5.n.10. *qualia nulli homini a natura data,* ibid.nu.[illegible] *& noue diuiduntur.* ibid.nu.12

nutrire, & agere equum. Not. 5. n. 21. licet arma deferre nequeat. ibi. nu. 24. & quæ ſunt quoad c. reſolutiue, & cultellum nō eſſe, niſi intentio, &c. ibid. nu. 25.
Arma, et neceſſaria ſubminiſtrantiū definitio. Not. 8. nu. 2. & declaratio. ibi. 3
Arma ad alios hoſtes, quam Sarracenos deferens, non incidit in hanc cenſuram in gloſſ. 2 nu. 1.
Arma non habet, ſi ferrum non habet, mala illatio. ibid. nu. 2.
Arma ſunt lapides, etiam proprie intentione aſſumentis. ibid. nu. 3.
Armorum materiam, pro vt huiuſmodi, non eſſe arma, neque equos, neque mulos. Not. 5. nu. 26. & ideo. &c. ibid. nu. 27. neque ſecures, raſtra, &c. & ideo, &c. ibid. nu. 28.
Auaritia cur idolorum ſeruitus, cur cæca. Not. 2. nu. 3. cur hic ſæua. ibid. 4
Auaritiam huius c. etiam eſſe ſæuitiam. Not. 2. n. 6
Aurum, vel argentum infectum, vel factum quid. Not. 6. nu. 4. & neutrum ſpecialiter hic prohiberi. ibid. nu. 9. nec materiam ferri. ibid. nu. 10. ſed generaliter ſic, ſi mala mente, &c. ibid. nu. 11.

B

Barbaris verbis ſæpe Romanum Pont. vti. Not. 7. nu. 1. & ius Pontificiū magna ex parte Gothicum ibid. nu. 7. & cur. ibid. nu. 8. præſertim hic. ibi. nu. 9. non tamen abuti ſacra ſcriptura. ibi. nu. 11.
Bellandum pro patria, & religione iuris naturæ. Not. 1. n. 8
Bellare habitu quis dicatur, & quanta prudentia hic opus, & quid regibus conſulendum. Not. 4. n. 29
Bellum, & prælium, vt differunt. Not. 10. n. 5
Bulla Cenæ Domini, & c. hoc vt conueniunt. Not. 4 n. 26
Bullæ Cenæ Domini quoad hoc tenor. Not. 1. n. 5

C

Capitulum hoc prohibere aliquid. Not. 1. nu. 6. ſed ſolum tacite. ibi. nu. 7. quia pœnam adijcit. ibid. nu. 11. cuius reſpectu eſt nouum. ibid. n. 12.
Cauſſa perempta res perit, in gloſſ. 2. ſi materialis vel formalis. ibi. nu. 6.
Cauſſa quadruplex, finalis, efficiens, formalis, & materialis. ibid. nu. 5.
Chriſtianus Sarracenos iuuans plus peccat, quam ipſi. Not. 9. n. 1.
Circunſtantiam hoc c. vetitam neceſſario confitendam. Not. 2. n. 8.
Clericus arma miniſtrans pugnantibus, an & quando irregularis in gl. 3. nu. 1
Confeſſarius in hac materia hoc inquirat in glo. vlti. nu. 36.
Conſentiens quando plus, & quando minus peccat. Not. 9. n. 2
Copulatiua, &, dupliciter coniungit: & nunc orationem copulatiuam, nunc de copulato extremo facit. Not. 11. n. 3
Crudelitas, & ſæuitia duo vitia diſtincta, & vt differunt. Not. 2. n. 5

Crucie

Cupere quos honores licet etiam religioſis. Not. 2. n. 11
Cupiditas genus ad malam, & ad bonam; & cupiditas mala genus ad omnem inordinatam. Not.2.nu.1.& hic pro auaritia ſumitur, ibid. nũ. 2.
Cupiditas multiplex bona, qualis eſt ẽt habẽdi tãtũ, quo ſtatũ mutet. Not.2. n.9

D.

DEfendendo ſe licite quis occidit inuadentem: ſed non licite poteſt velle eũ occidere, etiam tãquam mediũ ad ſuam defenſionem. Not. 11. n. 15
Deferre, & ſubminiſtrare, an ſint idem. Not. 8. n. 1
Deferũt Sarracenis, qui in alĩud delata eis traduntNot.8.nu.21. etiam donãdo, ibid.nu.22. & permutando, ibid.nu.23. & cooperando ibid. num.24. non autem portando de vna terra Sarracenica ad aliã, niſi &c. ibi. 27. neque portando Sarracenos ipſos armatos, ibid.nu.28. nec qui deferunt, & non tradunt ibid. n. 29.
Delatio vetitorum, a delatione aliorum differt. Not.8.nu.12. & etiam a ſubminiſtratione eorundem, & a venditione ibid. n.13.
Delatio prohibitorum ſine malo animo an mala in gloſſ.2.n.7.

E.

EXcommunicatio duo efficit in gloſſ.vlti.nu.3. immo plura ibid. nu. 8. & interdum dupplicata eſt vna ibid.n. 4.
Excommunicatio quæ reſeruata, & quæ non in hac materia ibid.n.37.
Excommunicatio finis.c.ita quorundam, & medij ead.ibid. n. 5.
Excommunicatio huius c. & bullæ Cenæ eadẽ quatenus concurrunt ibi.n.27 & latius ibid.n.38.
Excommunicatio, etiam internam communionem tollit, ibid.n.8.
Excommunicatio ſecunda, an & quem effectum habeat ante primam ſublatam ibid.nu.9. & quid de abſolutione. ibid.n. 10.
Excommunicatio hæc non ſemper reſeruata. Not. 8. n. 32
Excommunicatio Epiſcopi in hac materia, quando alia, quam iuris in gloſſ. vltima.n.34. & an eam tollat, qui latam a iure tollere poteſt. ibid. n.35.
Excommunicatio vna tolli poteſt antequam altera, ibid.nu. 11. & vna ſublata non cenſentur aliæ ſublatæ. ibid. nu.12. licet vna abſolutione omnes tolli poſſint, & quando id contingit, ibid. n.13.
Excõicatio.c.ad liberandam de Iudæ. & etiam.c.quod olim, eiuſdem tit. & ẽt extrauag. multa. eius. tit. eſſe partim veterem, & partim nouã. ibid. n. 31.
Excõicationem hanc incurrit transfuga, & arcem, opidum, vel ſpeculam tradens. Not.8.nu.33. & ſe dedens, & arma perdens quãdo. ibid.n. 34.

vlti. nu.23.& verius eſt quod ad ſummum tres, ibid.nu.25. quia multa in eodem caſu latæ ab eodem, vel ſucceſſore eius videntur eſſe vna frequenter innouata, ibid.nu.26.

Excommunicationes latas per multos Pontifices in bulla Cenæ Domini vnā videri, ibid.nu.32. immo eandem quæ iuris, quatenus cū ea concurrit. ibi. 33

Excommunicationis ſolus Chriſtianus capax. Not. 8. n. 7

Excommunicatur nemo lege, niſi lethaliter peccans. Not. 8. n. 9

Excōicatus eſt, q iuuat quādoq.; licet nō ſit qui facit, & an ſēper ibi. Not.9. n.4

Excōicatus eſt deferens arma Sarracenis habentibus ſatis eorū. Not.10. n.42 & tradens arcem, turrim, ſpeculam, & quamuis aliam fabricam malo animo, ibid.nu.43. & tradens commeatum, & ad illum pertinentia, vt talia. ibid.nu.44.& qui calcem, & lapides quando. ibi.nu.45.

Excommunicatus iterum excommunicatur in gloſſ. vlt. nu. 1 nec eſt omnino extra eccleſiam. ibid. nu.2.

Extrauagans, Olim, cur creditur eſſe. Not. 10. n. 31

F

Ferri delatio ad Sarracenos prohibita. Not.6.nu.1. tam infecti, quam facti. ibid.nu.2. Et quid infectum contra Syluest. ibid.n.3. Sed ob hoc alia armorum materia non. ibid.nu.5. nec clauiculi, gladioli, &c. ibidē.nu.12. niſi, &c. ibid. nu. 13

Ferri delatio peĭor, quam alterius materia. Not. 6. n. 8

Ferrum deferre Sarracenis ſponte, quando non malum. Not. 10. n. 29

Franciſco Regi Galliarum fauens, an violarit hac.c. Not. 4. n. 27

G

Galea pro ſpecie nauis barbarum, & fuiſſe triremes, quinqueremes. Not.7.nu.5. Immo & ordinum. 12.20.30.& 50. ibid.n. 6.& galeas ad bellum aptiores, ubi, & quare. ibid.nu.15.

Galearum materiam omnem, neque hic, neq; in proceſſu Cenæ Domini prohiberi Not.7.n.16.& ita nec ſtupam, picem, &c. ibid.n.17. niſi &c ibid. nu.18. galeas autem ſic hic, & ibi, ibid.nu.20.& naues in proceſſu & in c. ad liberandam. infra eod. ibid. 22

Generis appellatio ſpecies omnes proprie continet. Not. 10. n. 35

Gloriari ſe nomine Chriſtiano liceret. No.3. nu. 1. & quando, & quatenus neceſſe ibid. nu. 2.

H

Hæreſis infidelitatum peſſima. Not. 4. n. 20

Hæreticus an ſemel, an ter excommunicatus in gloſſ. vlti. nu. 41

I

Ignorantia, quæ excuſat. Not.8.nu.25.& quæ neceſſitas ibid.n.26.& quæ paruitas ibid.nu.30.& quæ gratitudo, ibid.nu.31.

Impugnare non debet quis id, quo fruitur. Not. 1. n. 3

Infideles non Continétur hic Not.8.nu.5. & cur ibid.nu.6.& qua lege, & a quo punientur. ibid. nu.8.
Intellectus nouus.l.armorum.ff.de verb. ſignif. Not. 5. n. 12
Intellectus.l.1.& ibi Bart.ff.ad legem Iuliam de vi publi.& §.final.Authẽ. de armis. Not. 5. n. 18
Intellectus declarationis Grego.ix. nouus. Not. 7. n. 19
Intellectus quatuor illius Apoſtol. De his,q foris ſunt,nihil ad nos. Not. 8. n. 4
Intellectus nouus huius cap.Not.8.n.14.& cap.ad liberandam,ibid.nu.14. & in gloſſ. vlti. nu. 6.
Intellectus cap. quod olim. Not. 10. n. 39
Intellectus nouus clauſulæ bullæ Cenæ Domini. Not. 10. n. 26
Intellectus cap. ita quorundam,& c.ad liberandam,& in quo conueniunt, & differunt inter ſe,Not.10.n.19.& quoad extrauag.multa ibid.nu.20. & in quo extrauag. Copioſus.ab illa ibid.nu.21.& in quo illa profuit ibi. nu.22.& in quo clauſula proceſſus Cenæ Domini ab omnibus ibi. nu.23
Intellectus nouus l.vt vim.ff. de iuſti. & iur. Not. 11. n. 13
Intellectus l.ex hoc iure.ff.de iuſti.& iure.in gloſſ.pen. nu. 13
Intellectus verbi:Excommunicamus, bullæ Cenæ Domini in glo. vlt. nu. 39
Ius naturale quid noue in gloſſ.penul. nu. 3

L

LEgem hanc quatenus Papæ eſt, ſolus Papa; quatenus alterius Monarchæ ſolus ille. quatenus Dei, nemo alius ab eo tollit. Not. 1. n. 13
Et an,& quando licentia ducum excuſet ibid.nu.13.& exemptus ab ea, etiam iniuſte per Papam tutus ibid. nu. 15.
Legi non ſolum Pontificiæ, Regiæ, & Cæſareæ: ſed etiam naturali diuinæ cõtraria eſſe hic vetita. Not. 1. n. 8
Legitimus filius coniugis ignari impedimenti alterius in gloſſ.penul. nu. 17
Lex pœnalis de ſtricte ſignificato ad large ſignificata extenditur quando. Not.8. n. 19
Lex pœnalis de vno frequenti ad aliud rarum extenditur. Not. 6. n. 6 cum eſt eadem ratio, alias non ibid. nu.7.
Lex Decalogi, lex naturæ. Not. 1. n. 10
Libertas iuris naturæ quoad ſtatum lapſum vno reſpectu in gloſſ.penul. nu. 7 & quoad ſtatum innocentiæ altero.ibid. nu. 7
Ligna fraxinea, & corylea oblonga,& ſimilia,& alia trunca,vbi & ad quẽ locum,& per quæ iura prohibita. Not. 7. n. 23

Luſitanus quis vendens Goa equos Sarracenis vitat has cẽſuras. Nota.4.n.23 vt Caſtellanus qui nuper cum Armenijs iuuit regem Perſarũ contra Turcam. ibid. nu. 24.& Gallus qui Aeneobarbo a ſe vocato fauit,ſi ſaltem, &c. ibid. n. 25.

M

MAgnanimitatis,& humilitatis munera. Not. 2. n. 9
Malum nullius generis fuiſſet ante peccatum in gloſſ.penul. n. 9
Materia vetita,vetatur factum ex ea,non contra. Not. 7. n. 21
Mens mala actualis, & virtualis. Not. 8. n. 10
Metus licet excuſaret a furto. Not.11.nu.12.*non tamen ab occidendo non inuadentem.ibid.n.* 16.
Mors,ne malo conſentias glorioſa. Not. 11. n. 17

N

NEceſſaria ad impugnandos Chriſtianos ſubminiſtrans Sarracenis excommunicatur. Not. 10. nu.1. *& quæ ſunt illa ſecundum multos ibi. nu.3.et quæ ſecundum auctorem.ibid.nu.4.& probantur.ibid.num.11.& confutantur contraria. ibid. n.12.*
Neceſſarium tripliciter iuriſperitis ſumi. Not. 10. n. 2

P

PApæ ſolius,& Concilij eadem poteſtas,in gloſſ.vlti.nu.28.& an ſit ſupra Concilium remiſſiue. ibid. n. 29.
Pœna legis prioris non tollitur per pœnam poſterioris in gloſſ.vlti.nu.24. & quando quis punitur vtraque,& quando cenſetur eadem.ibid.n. 30.
Poſtliminio in armis locum non eſſe. Not. 5. n. 23
Præſumptionẽ, quod mala mente ſint delata illa, aut illa vel non. non eſſe iuris,& de iure,Not.10.n.27 quæ definitur.ibid.n. 28.
Prohibita hic duplicia generaliter, & ſpecialiter. Not. 10. n. 16 *& definiuntur. ibid.nu.17. & numerantur.ibid.nu. 18. & quare diuerſe prohibita, ibid.nu.24.& in quo differunt.ibid.n.26.*
Prohibita quæ præſumuntur mala mente facta,& quæ non ibid.n. 25.
Prohibita alia ſimpliciter, alia ſecundum locum, alia ſecundum tempus, ibid.nu. ?0.& non omnia ſpecialiter prohibita eſſe ſimpliciter, ibid.n.32. Et tantum prohibita ſimpliciter appellari prohibita, ibid.n. 33.
Prohibitio ſpecialis huius capit. in quo ſpecialior,quam ſpecialis cap.ad liberandam. infra eod.nouc. Not. 11. n. 5
*Prohibitorum diuiſio, non eſt analoga.*Not.10.nu.36.*Cur ergo tantum prohibita ſimpliciter alla ibid. n. 37.*

R

RAtio neceſſario concludens lex eſt. Not.10.nu.14.*nec refert an ſit immediata,vel non dum concludat ibid.n.15.*
Regem in dubio præſumendum bene agere. Not. 4. n. 28

Regula

Regulæ de inſordeſcentibus tenor in gloſſ.vlti.nu.15.& eius declaratio ibid. nu.16.& virtus eius ibid. nu. 17.
Remex illicite remigat in Chriſtianum. Not. 11. n. 14

S

SArracenorum naues piraticas regentes excommunicati. Not. 11. n. 1 & etiam galeas non piraticas ibid nu.2. quia galea ex ſe bellica eſt ibi, nu.5.quid de vectoribus ibid.nu.6.& alijs miniſtris ibid.nu.7. & nautis ibid.nu.8. & quid de iuuantibus,& remigibus vinctis ibid.nu.9.
Sarracenorum appellatione, an omnes infideles contineantur,tres opiniones referuntur & relinquuntur. Not.5.nu.2.quarta ponitur ibid,nu.7.continentur ſautores ibid. nu.8. & Turcæ ibid.nu.9. & Sarraceni ſolo Chriſti odio pugnantes ibid. nu. 10. & quidam apoſtatæ ibid. nu.11. & quidam Chriſtiani ibid. nu. 12. non autem Sarraceni iuſte bellantes ibid. nu. 13. niſi &c. nec Chriſtianis ſubiecti, niſi &c. ibid.nu. 14. nec Sarraceni nos iuuantes ibid. nu. 15.nec hi, quibus cum non eſt cauſſa bellandi,niſi &c. ibi. nu.16.nec iudæ.Iudæi nu.17.nec hæretici ibid.nu.19.nec pagani ibid. nu.21. niſi &c. ibi. nu. 22.
Sarracenorum defectionis ab imperio Romano occaſio. Not. 4. n. 4 & eorũ proſper ſucceſſus ibid nu.5. & cædes nobiliſſima ibid. nu. 6.
Sarracenus, verbum originarie populos poſt Nabathæos Arabiæ ſignificat. Not. 4. n. 3
Scire, & ſcire debere paria. Not. 10. n. 7
Seruitus an aliqua inducta iure naturæ in gloſſ.penul.nu.1. & quod non ea, quæ eſt hominis ad hominem de qua hic ibid.num.2.quæ vero eſt hominis ad Deum ſic ibid.nu.4. & hominis ignari ad ſapientem ibid.nu.5.& etiã alia certo reſpectu.ibid.nu.11.
Seruitus ſacris litteris primum innotuit ibid num. 9. eſt contra ius naturale quoad ſtatum innocentiæ vno reſpectu,& quoad alium altero ibid.nu.10.
Seruitus eſt inuentum Noæ, non Lacedæmoniorum ibid.nu.12.nec iuriſgentium: licet eo ſit inuentus modus inducendi aliquam ibid. nu. 14.ſicut et alij iure ciuili, et Pontificio ibid. nu. 15.
Seruitutem,de qua c.cum multæ.15.q.vlti.etiam nunc durare ibid.nu.16.
Seruus nõ eſt natus ex cõiugio ſacerdotis,et vxoris eius id ignorantis ibi. n 17
Seruus ob delictum non poteſt manumitti ibid. nu. 204.
Subminiſtrare genus ad deferre.Not.8.nu.16.et definitur ibid.n.2.et continet vendere ibid nu.18. et permittere [illegible]

V

VErbum, beneficium, cur non ſemper curata includit. Not. 5. n. 8
Verbum, idem ad diuerſa relatum verium in gloß. vlt. un. 40

F I N I S.

ERRATA SIC CORRICITO.

Fol.	Pag.	Verſ.
7.	1.	Vlt. *canum turba tam.*
11.	2.	9. eiuſdem.
14.	2.	28. *intellige*.
14.	1.	29. Caietanus.
17.	2.	18. vſum.
19.	2.	16. quid quid inter illud deleto ad.
20.	1.	25. deferendo.
23.	2.	8. contra.
28.	2.	20. fortunarum.
2[illegible].	1.	13. Sarracenos.
28.	2.	vlt. Ex quo quidem.
30.	2.	3. canonem.
32.	2.	19. *feciſſe*.